SIGMUND FREUD

DESPRE VIS

PSIHOLOGIA PENTRU TOȚI

PPT

3 TREI

DESPRE VIS

PSIHOLOGIA PENTRU TOȚI

COLECȚIE COORDONATĂ DE
Simona Reghintovschi

SIGMUND
FREUD

DESPRE VIS

TRADUCERE DIN GERMANĂ DE
Daniela Ştefănescu

PSIHOLOGIA PENTRU TOȚI
PPT
3
TREI

EDITORI
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

DIRECTOR EDITORIAL
Magdalena Mărculescu

DESIGN
Alexe Popescu

REDACTOR
Victor Popescu

DIRECTOR PRODUCȚIE
Cristian Claudiu Coban

DTP
Eugenia Ursu

CORECTURĂ
Elena Bițu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FREUD, SIGMUND
Despre vis / Sigmund Freud ;
trad.: Daniela Ștefănescu.
–Ed. a 2-a. - București :
Editura Trei, 2011

ISBN 978-973-707-499-7

I. Ștefănescu, Daniela (trad.)

159.963.3

ISBN 978-973-707-499-7

Titlul original: *Über den Traum*
Autor: Sigmund Freud

Copyright © Editura Trei, 2011
pentru prezenta ediție

C.P. 27-0490, Bucureşti
Tel./Fax: +4 021 300 60 90
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

CUPRINS

Freud și ocultismul..... 7
(Vasile Dem. Zamfirescu)

Despre vis..... 11

Psihanaliză și telepatie..... 73
Cuvânt înainte..... 75

Vis și telepatie..... 97

FREUD ȘI OCULTISMUL

Ar putea oare cele câteva articole dedicate de Freud „ocultismului“, dintre care două se află în prezentul volum („Psihanaliză și telepatie“ și „Vis și telepatie“), să schimbe imaginea acreditată de raționalist incurabil a întemeietorului psihanalizei?

Faptul că volumul este deschis de un scurt eseu cu titlu promițător pentru cei care așteaptă răbdători virajul în irațional al lui Freud („O presimțire onirică împlinită“) nu confirmă așteptarea indusă de titlu. Nu trebuie să sperați că autorul *Interpretării viselor* se va dezice de teza sa princeps conform căreia visul este, în esență, realizarea unei dorințe (inconștiente), aderând la viziunea populară despre vis ca exprimarea unei profeții. Presimțirea onirică a doamnei B. că se va întâlni în ziua următoare visului cu medicul casei, dl. K., în fața unui magazin din Viena, presimțire în aparență confirmată, va fi spulberată de bisturiul psihanalitic. De fapt, dr. K. din vis, indiferent din punct de vedere afectiv, este doar o mască, așa cum o cere logica onirică, pentru un alt domn K. din viața visătoarei, față de care aceasta nutrise cele mai calde

sentimente. Concluzia lui Freud este fără echivoc: „Astfel, produsul oniric ulterior, singurul care face posibile visele profetice, nici nu este altceva decât o formă de cenzurare, care-i înlesnește visului să pătrundă în conștiință“.

Totuși, oarecum surprinzător, Freud acceptă un fenomen pe care în 1920 îl mai considera ocult, și anume telepatia.Însă dacă, împreună cu întemeietorul psihanalizei, înțelegem ocultismul nu numai ca acceptare a „existenței reale a altor forțe psihice, decât psihicul“, ci și ca dezvăluire în psihic a unor „capacități până atunci nerecunoscute“, atunci surprinderea noastră se micșorează. Cu această ultimă parte a ocultismului, Freud pare mai dispus să se acomodeze: telepatia, numită „transfer de gânduri“, primește drept de existență din partea întemeietorului psihanalizei. Acțiunea ei explică fenomenul numit de profanii creduli „profeție“.

Unul dintre pacienții lui Freud care a apelat la serviciile unei prezicătoare vestite a rămas uimit de forța ei de pătrundere în intimitatea vieții sale. Pe baza unei singure informații, data de naștere a cumnatului său, prezicătoarea a afirmat: „Această persoană va muri în iulie sau august viitor în urma unei intoxicații cu raci sau stridii“. Deși profeția nu s-a confirmat, cu un an în urmă, cumnatul pacientului s-a intoxicat în timpul verii cu mâncarea sa preferată și a fost pe punctul de a muri. După Freud, a cărui argumentație este fără cusur, cunoștințele prezicătoarei s-ar datora tocmai „transferului de gânduri“ de la clientul său pe o cale necunoscută, adică tocmai ceea ce numim telepatie, în timp ce calculele astrologice foarte laborioase cărora oracolul le atribuia rolul esențial nu reprezentau decât un mijloc de a abate activitatea psihică conștientă într-o direcție inofensivă, permițând astfel crearea receptivității

pentru „transferul de gânduri“ la nivelul altor zone ale psihicului.

Deși admite existența viselor telepatice, prin intermediul cărora luăm cunoștință de evenimente importante din viața celor apropiați, chiar dacă aceștia se află la distanțe de sute de kilometri, Freud consideră că mesajul telepatic joacă un rol secundar în formarea visului. Aportul său nu este mai important decât cel al stimulilor exteriori sau interiori, de tipul unui zgomot, al unei lumini, al unui miros sau al unei senzații somatice (de foame, de exemplu). Rolul esențial îl joacă o dorință refulată care utilizează stimulii interiori sau exteriori pentru a se putea reprezenta ca realizată. Din nou concluzia psihanalistului este tranșantă: „telepatia nu are nimic de-a face cu esența visului“.

Rezerva lui Freud față de ocultism și insistența de a delimita psihanaliza de această zonă, care rămân atitudinile sale prevalente, pot fi explicate în primul rând prin lupta pentru afirmarea noii discipline psihologice în pofida atacurilor denigratoare, care nu de puține ori constau în plasarea psihanalizei în zona discreditată științific a ocultismului. Deosebirea majoră dintre ocultism și psihanaliză constă, în viziunea lui Freud, în aceea că, în timp ce majoritatea ocultiștilor sunt persoane convinse apriori care caută doar confirmări pentru convingerile preexistente, psihanaliștii sunt animați de dorința de cunoaștere și ajung la convingere abia în finalul unui proces de cunoaștere de natură științifică.

Din prezentul volum, centrat în jurul temei visului, mai menționez studiul amplu intitulat „Despre vis“, care prezintă excelent ideile din *Interpretarea viselor* într-o formă esențializată. De asemenea, materialele dedicate viselor din folclor sunt inedite și au un

interes deosebit pentru onirologia psihanalitică. În sfârșit, succinta analiză a unui vis al lui Descartes, care încheie volumul, îi prilejuiește lui Freud introducerea noțiunii de „vis de sus“. Este o categorie de vise mai apropiate de conștient, în care contribuția inconștientului este restrânsă.

Vasile Dem. Zamfirescu

DESPIRE VIS

(ÜBER DEN TRAUM, 1901)

I

În timpurile pe care le putem numi preștiințifice, oamenii nu se simțeau în încurcătură în legătură cu găsirea explicației unui vis. Dacă și-l aminteau după ce se trezeau, îl considerau o vestire, fie milostivă, fie ostilă, venită din partea unor forțe mai înalte, demonice și divine. Odată cu înflorirea tipurilor de gândire specifice științelor naturii, toată această mitologie încărcată de sens s-a transpus în psihologie, și în ziua de azi nu se mai îndoiește decât o foarte mică parte dintre oamenii educați că visul este *propriul produs psihic* al visătorului.

Însă după respingerea ipotezei mitologice, a devenit necesar ca visul să fie explicat. Condițiile apariției sale, relația sa cu viața mentală din starea de veghe, dependența lui de stimuli care se înghesuie să fie percepuți în timpul stării de somn, numeroasele particularități ale conținutului său supărătoare pentru gândirea trează, incongruența dintre imaginile lui de reprezentare și afectele legate de ele, în sfârșit caracterul tranzitoriu al visului, felul cum gândirea în starea de veghe îl dă deoparte ca bizar, îl mutilează sau îl șterge în amintire — toate acestea și diferite alte probleme cer de multe sute de ani rezolvări care până în momentul de față nu au putut fi date satisfăcător. În prim-planul interesului stă însă chestiunea *semnificației* visului, care

conține un sens dublu. Ea se interesează mai întâi de semnificația psihică a visării, de poziția visului față de alte procese mentale și de o eventuală funcție biologică a sa, iar în al doilea rând ar vrea să știe dacă visul este *interpretabil*, dacă fiecare conținut al visului în parte are un „sens", așa cum suntem obișnuiți să-l găsim în alte compoziții psihice.

Trei direcții se remarcă în evaluarea visului. Una dintre ele, care a păstrat ceva din răsunetul vechii supraaprecieri a visului, își găsește expresie la unii filosofi. Ei consideră că baza vieții onirice este o anumită stare a activității psihice, celebrând-o chiar ca pe o ridicare pe o treaptă superioară. Așa judecă de exemplu Schubert: visul este o eliberare a spiritului din forța naturii exterioare, o desprindere a sufletului din cătușele senzorialității. Alți gânditori nu merg atât de departe, dar susțin ferm că visele izvorăsc esențialmente din niște stimulente mentale și reprezintă manifestări ale forțelor psihice, care sunt împiedicate în timpul zilei să se desfășoare liber (în fantasma onirică — Scherner, Volkelt). O capacitate de funcționare superioară cel puțin pe anumite planuri (memorie) îi este atribuită vieții onirice de către un mare număr de observatori.

În contradicție crasă cu acest punct de vedere, majoritatea autorilor medicali reprezintă o concepție care de-abia de mai lasă visului valoarea unui fenomen psihic. Agenții visului sunt după ei exclusiv stimulii senzoriali și somatici, care fie ating visătorul din afară, fie devin întâmplător activi în organele sale interne. Ceea ce a fost visat nu are pretenție să aibă un sens și o importanță mai mare decât le are de pildă succesiunea de sunete pe care cele zece degete ale unui om total nepriceput în muzică le produc când se plimbă pe clapele instrumentului. Visul trebuie caracterizat de-a dreptul ca „un proces somatic, nefolositor în toate cazurile,

patologic în multe cazuri“ (Binz). Toate particularitățile vieții onirice se explică din munca lipsită de coerență a diferite organe sau grupuri de celule ale creierului altminteri cufundat în somn, muncă ce le-a fost impusă prin stimuli fiziologici.

Prea puțin influențată de această judecată a științei și nefăcându-și probleme legate de sursele visului, părerea populară pare să își mențină ferm credința că totuși visul are un sens, care se referă la vestirea viitorului și care poate să fie extras printr-un oarecare procedeu de interpretare din conținutul său adesea încâlcit și enigmatic. Metodele de interpretare puse în aplicare constau în faptul că acel conținut al visului care este reamintit este înlocuit de un altul, fie bucată cu bucată *după un cod stabilit*, fie visul ca tot de un alt tot, față de care se află în relația unui *simbol*. Oamenii serioși zâmbesc la aceste strădanii: „Visele sunt baloane de săpun“.

II

Spre marea mea surprindere, am descoperit într-o zi că de adevăr se apropie nu concepția medicală despre vis, ci cea profană, stăpânită încă pe jumătate de superstiție. Căci am ajuns la concluzii noi legate de vis, aplicând asupra lui o metodă nouă a cercetării psihologice, care îmi fusese de bun ajutor în soluționarea fobiilor, a ideilor compulsive, a ideilor delirante și altora asemenea și care a fost acceptată de atunci sub numele de „psihanaliză“ de o întreagă școală de cercetători. Analogiile multiple ale vieții onirice cu stările cele mai felurite ale bolii psihice în starea de veghe au fost observate pe bună dreptate de numeroși cercetători medicali. Părea deci de la bun început că există motive

să se spere că o metodă de cercetare care se adeverise în cazul structurilor psihopate va da rezultate și în elucidarea visului. Ideile anxioase și obsesive sunt la fel de străine conștiinței normale cum sunt și visele față de conștiința trează; proveniența lor este la fel de necunoscută conștiinței ca și cea a viselor. Am fost îmboldiți de un interes practic să aflăm originea și modalitatea de apariție a acestor formațiuni psihopate, căci experiența arătase că o astfel de descoperire a căilor gândirii ce erau ascunse conștiinței, prin care ideile patologice sunt legate de restul conținutului psihic, echivalează cu o rezolvare a acestor simptome, care are ca urmare stăpânirea ideii până acum de neinhibat. Din psihoterapie provenea deci procedeul de care m-am servit pentru dezlegarea viselor.

Această metodă este ușor de descris, chiar dacă executarea sa ar necesita instruire și exercițiu. Dacă trebuie să o aplicăm la un altul, de exemplu la un bolnav cu o reprezentare de angoasă, atunci îi solicităm să-și îndrepte atenția spre respectiva idee, dar nu așa cum a făcut deja atât de des, reflectând la ea, ci să-și lămurească tot, *fără excepție*, și să îi comunice medicului *ce îi vine în minte legat de ea*. Dacă el susține atunci că atenția lui nu este capabilă să sesizeze nimic, înlăturăm afirmația lui asigurându-l energic că absența conținutului de reprezentări este cu desăvârșire imposibilă. Într-adevăr, curând survin numeroase idei spontane [în germană: *Einfälle*; sunt idei care ne trec prin minte (în mod spontan) — *N.t.*], de care se leagă altele, dar care sunt precedate în mod regulat de aprecierea celui ce se observă pe sine că ele sunt absurde sau futile, că nu au ce căuta aici, că i-au trecut prin cap doar întâmplător și fără legătură cu tema dată. Remarcăm imediat că această *critică* este cea care a exclus toate aceste idei de la a fi comunicate, ba chiar de la conștientizare. Dacă putem să convingem persoana

respectivă să renunțe la atare critică față de ideile ei și să brodeze mai departe pe înlănțuirea ideatică ce rezultă dacă este menținută atenția trează, atunci obținem un material psihic care curând se leagă clar de ideea patologică luată ca temă, îi dezvăluie conexiunile cu alte idei și permite în desfășurarea ulterioară ca ideea patologică să fie înlocuită cu una nouă, care se inserează într-un mod comprehensibil în contextul mental.

Nu este aici locul ca să tratăm pe larg premisele pe care se bazează acest experiment și concluziile care se deduc din reușita sa sistematică. Ar trebui deci să ajungă afirmația că pentru fiecare idee patologică primim un material suficient spre a o rezolva, dacă ne îndreptăm atenția tocmai către asociațiile „involuntare", care „tulbură reflecția noastră", înlăturate de obicei de critică drept un deșeu lipsit de valoare. Dacă practicăm metoda pe noi înșine, ne ajutăm cel mai bine în investigare, consemnând imediat ideile spontane care sunt la început ininteligibile.

Vreau să arăt acum unde se ajunge dacă aplic această metodă de cercetare asupra visului. Orice exemplu de vis ar trebui să fie la fel de adecvat; din anumite motive aleg însă un vis propriu, care îmi apare în amintire neclar și fără sens și care se poate recomanda prin scurtimea lui. Poate că tocmai visul din ultima noapte va satisface aceste cerințe. Conținutul său, fixat imediat după trezire, sună astfel:

O societate, masă sau table d'hôte*... Se mănâncă spanac... Doamna E. L. șade lângă mine, se îndreaptă cu totul spre mine și își pune familiar mâna pe genunchiul meu. Îi îndepărtez mâna, ferindu-mă. Ea spune atunci: Dar ați avut întotdeauna niște ochi atât de frumoși... Văd atunci neclar ceva în genul a doi ochi, ca și cum ar fi un desen sau un fel de contur al unor lentile de ochelari...*

Acesta este întregul vis sau cel puțin tot ce îmi amintesc din el. Îmi apare obscur și absurd, dar mai ales surprinzător. Doamna E. L. este o persoană cu care nu prea am avut vreodată relații prietenești și, din câte știu nu mi-am dorit niciodată să avem unele mai cordiale. Nu am văzut-o de mult și nu cred că a fost vorba în ultimele zile de ea. Procesul oniric nu a fost însoțit de vreun afect.

Reflectând la acest vis, nu reușesc să îl aduc mai aproape de înțelegerea mea. Voi consemna însă acum fără premeditare și necritic ideile care rezultă când mă autoobserv. Remarc curând că este de folos dacă descompun visul în elementele sale și caut asocierile care se leagă de fiecare dintre aceste fragmente.

Societate, masă sau table d'hôte. De ele se leagă îndată amintirea întâmplării mărunte care a încheiat seara din ajun. Plecasem dintr-o mică societate însoțit de un prieten care s-a oferit să ia o trăsură și să mă conducă acasă. „Prefer o trăsură cu aparat de marcat, mi-a spus el, asta îți ocupă mintea atât de plăcut; ai mereu ceva la care să te poți uita." Când ne-am așezat în trăsură și vizitiul a pus în funcțiune aparatul, așa încât primii șaizeci de heller [bănuți — *N.t.*] au devenit vizibili, eu am continuat gluma. „Nici nu ne-am urcat bine și îi și datorăm șaizeci de heller. O trăsură cu aparat de marcat mie îmi amintește de o *table d'hôte*. Mă face zgârcit și egoist, atenționându-mă mereu asupra datoriei* mele. Am senzația că aceasta crește prea repede și mă tem să nu fiu nedreptățit, exact așa cum la *table d'hôte* nu pot să nu fiu îngrijorat într-un mod comic că primesc prea puțin și că trebuie să am în vedere avantajul meu." Într-o corelație mai îndepărtată cu cele de mai sus, citez:

* În germană *Schuld*: cuvântul are dublu sens, datorie şi vină. (*N.t.*)

Ihr führt ins Leben uns hinein,
Ihr laßt den Armen *schuldig* werden.*

O a doua idee asociativă la *table d'hôte*: Acum câteva săptămâni m-am necăjit rău la *o masă într-un restaurant* dintr-o localitate balneară de munte tiroleză din cauza soției mele, care nu a fost destul de rezervată față de câțiva vecini cu care nu voiam să intru absolut deloc în contact. Am rugat-o să se ocupe mai mult de mine decât de acei străini. Asta este *ca și cum aș fi fost nedreptățit la table d'hôte*. Acum îmi vine în minte și contrastul dintre comportamentul soției mele la acea masă și cel al doamnei E. L. din vis, care „*se îndreaptă cu totul spre mine*".

Mai departe: Observ acum că incidentul din vis este reproducerea unei scene mărunte care s-a derulat într-un mod foarte asemănător între soția mea și mine pe vremea când o curtam în ascuns. Gestul ei de tandrețe pe sub fața de masă era răspunsul la o scrisoare serioasă în care o ceream în căsătorie. Numai că în vis E. L., care-mi este străină, o substituie pe soția mea.

Doamna E. L. este fiica unui domn căruia i-am *datorat bani!* Nu pot să nu remarc că aici se dezvăluie o corelație nebănuită între segmentele conținutului oniric și ideile care-mi vin. Dacă urmărim lanțul asociativ, care pornește de la un element al conținutului visului, suntem curând readuși la un alt element al lui. Ideile ce-mi trec prin minte referitoare la vis reprezintă legături care în visul ca atare nu sunt vizibile.

Nu obișnuim oare, dacă cineva așteaptă ca alții să aibă grijă de avantajul lui, să-l întrebăm batjocoritor pe

* Versuri dintr-un cântec aflat în *Wilhelm Meister* de Goethe, în traducere literală: „Ne conduceți în viață, / Îl faceți pe omul sărman să fie vinovat." Dar ca şi substantivul *Schuld*, şi adjectivul *schuldig* are dublul sens, de *vinovat* şi *dator*, iar *der Arme* înseamnă *omul sărman*, dar şi *săracul*. (*N.t.*)

acest om nedibaci: Credeți că cutare sau cutare lucru se va întâmpla *de dragul ochilor dumneavoastră frumoși?* Atunci însă, cuvintele din vis ale doamnei E. L.: „*Ați avut întotdeauna niște ochi atât de frumoși*“ nu înseamnă nimic altceva decât: Oamenii v-au făcut întotdeauna toate cu drag, întotdeauna de dragul dumneavoastră; *ați primit* totul *degeaba*. Desigur, contrariul este adevărat: tot binele pe care eventual mi l-au făcut alții l-am plătit scump. Probabil că m-a impresionat că ieri *am primit degeaba* drumul cu trăsura când prietenul meu m-a dus acasă.

Ce-i drept, prietenul la care am fost noi ieri în vizită m-a făcut adesea datornicul său. Chiar de curând am lăsat să treacă fără să mă folosesc de ea o ocazie ca să mă achit. El are un singur cadou de la mine, o cupă antică, pe care sunt pictați de jur împrejur ochi, o așa-zisă *occhiale* pentru a *apăra* de *Malocchio*. El este de altfel *medic de ochi*. În aceeași seară îl întrebasem despre pacienta pe care i-o recomandasem să vină la cabinetul său oftalmologic pentru a-i prescrie *ochelari*.

După cum observ, aproape toate segmentele conținutului oniric sunt aduse acum în noul context. Însă, în mod consecvent, aș putea să mai întreb de ce în vis se pune pe masă tocmai spanac. Întrucât *spanacul* amintește de o mică scenă care s-a petrecut de curând la masa noastră de familie, când un copil — tocmai acela care chiar poate fi lăudat pentru *ochii lui frumoși* — a refuzat să mănânce spanac. Eu însumi mă purtam când eram mic exact așa; am detestat mult timp *spanacul*, până ce gustul mi s-a schimbat mai târziu și acest zarzavat a fost ridicat la rangul de mâncare favorită. Astfel, menționarea acestui fel de mâncare stabilește o apropiere între tinerețea mea și anii fragezi ai copilului meu. „Fii bucuros că ai spanac“, îi strigase mama micului amator de mâncăruri gustoase. „Există copii care ar

fi foarte mulțumiți să le dai spanac.“ Mi se amintește astfel de datoriile părinților față de copiii lor. Cuvintele goetheene:

> Ihr führt ins Leben uns hinein,
> Ihr laßt den Armen *schuldig* werden.

capătă în acest context un nou sens.

Mă voi opri aici pentru a arunca o privire asupra rezultatelor de până acum ale analizei visului. Urmărind asociațiile care s-au legat de diferitele elemente disparate din vis, rupte din contextul lor, am ajuns la o serie de gânduri și amintiri în care trebuie să recunosc niște manifestări valoroase ale vieții mele psihice. Acest material găsit prin analiza visului se află într-o relație strânsă cu conținutul visului, numai că relația e de așa natură încât elementul nou-găsit nu l-aș fi putut deduce niciodată din conținutul visului. Visul a fost fără afect, fără corelație și ininteligibil; în timp ce dezvolt ideile dindărătul visului, simt mișcări de afect intense și bine motivate; ideile în sine se îmbină excelent în lanțuri legate logic, în care anumite reprezentări apar în mod repetat ca fiind centrale. Astfel de reprezentări care nu se ivesc în visul ca atare sunt în exemplul nostru opușii *egoist–neegoist*, elementele *a fi dator* și *a primi degeaba*. Aș putea să strâng firele mai tare în țesătura care se dezvăluie analizei și atunci aș putea să arăt că ele converg spre același nod, numai că niște considerente nu de ordin științific, ci de natură privată mă împiedică să fac asta în mod public. Ar trebui să trădez prea multe elemente care ar fi de dorit să rămână taina mea, după ce pe calea spre această rezolvare mi-am lămurit tot felul de lucruri pe care mi le admit și mie însumi fără nicio plăcere. De ce nu am ales însă un alt vis, a cărui analiză este mai adecvat

să fie comunicată, așa încât să pot trezi o convingere mai profundă în ceea ce privește sensul și corelația materialului depistat prin analiză? Răspunsul este că *fiecare* vis cu care aș vrea să mă îndeletnicesc ar duce tot la lucruri greu de comunicat și m-ar sili la aceeași discreție. La fel de puțin aș evita această dificultate dacă aș analiza visul altuia, în afară de situația în care condițiile ar îngădui să lăsăm să cadă toate vălurile fără a aduce prejudicii celui care mi s-a destăinuit.

Concepția care mi se impune deja de pe acum arată că un vis este un soi de *substitut* pentru acele șiruri de gânduri pline de afect și de sens la care am ajuns după ce am terminat analiza. Nu cunosc încă procesul care a făcut ca din aceste gânduri să ia naștere visul, dar realizez că este nedrept să-l considerăm pe acesta un proces pur somatic, fără importanță psihică, reieșit din activitatea izolată a unor grupuri disparate de celule cerebrale, trezite din somn.

Aș mai vrea să notez două lucruri: conținutul visului este mult mai scurt decât gândurile drept al căror substitut eu îl declar și analiza a detectat că o întâmplare neimportantă a serii din ajunul visării a fost agentul visului.

Firește că nu voi trage o concluzie care merge atât de departe dacă am la dispoziția mea abia o singură analiză de vis. Însă dacă experiența mi-a arătat că, pornind de la urmărirea necritică a asociațiilor *oricărui* vis, pot ajunge la o astfel de înlănțuire de gânduri, printre ale căror elemente se repetă componentele visului și care sunt legate între ele într-un mod corect și semnificativ, atunci se va renunța pesemne la mica eventualitate că legăturile observate prima dată s-ar putea dovedi a fi un hazard. Mă consider atunci îndreptățit să adopt o terminologie care să fixeze noua cunoaștere dobândită. Visul,

așa cum îmi este el prezent în amintire, îl opun materialului aferent găsit prin analiză, îl numesc pe primul *conținutul manifest al visului*, iar pe cel din urmă — mai întâi fără vreo altă distincție — *conținutul latent al visului*. Stau atunci în fața a două probleme noi, neformulate până acum: 1) care este procesul psihic care a preschimbat conținutul latent al visului în cel manifest, ce-mi este cunoscut din amintire; 2) care este motivul sau sunt motivele ce au cerut o asemenea transpunere. Voi numi *travaliul visului* procesul transformării din conținutul latent în cel manifest al visului. Contraponderea acestui travaliu, care produce prefacerea opusă, o cunosc deja ca fiind *munca de analiză*. Celelalte probleme ale visului, întrebările legate de agenții visului, de originea materialului oniric, de sensul posibil al visului și funcția visării și de motivele uitării viselor, nu le voi dezbate pe baza conținutului manifest, ci pornind de la conținutul latent, nou-descoperit. Deoarece pun pe seama necunoașterii conținutului latent al visului, ce poate fi dezvăluit abia prin analiză, toate informațiile contradictorii, ca și toate cele incorecte despre viața onirică întâlnite în literatură, voi încerca să evit de acum încolo cu cât mai multă atenție o confuzie între *visul manifest* și *gândurile latente ale visului*.

III

Transformarea gândurilor latente ale visului în conținutul manifest al visului merită întreaga noastră atenție ca fiind exemplul devenit mai întâi cunoscut de transpunere a unui material psihic dintr-un mod de exprimare în celălalt, dintr-un mod de exprimare care ne

este ușor de înțeles în altul, la a cărui înțelegere putem accede abia prin îndrumare și efort, cu toate că și el trebuie să fie recunoscut ca fiind un produs al activității noastre mentale. Luându-se în considerare relația dintre conținutul latent și cel manifest al visului, visele se pot încadra în trei categorii. Putem să distingem mai întâi acele vise care au *sens* și totodată sunt *inteligibile*, adică permit fără vreo altă dificultate o inserare în viața noastră psihică. Există multe astfel de vise; sunt de cele mai multe ori scurte și nu ne prea par în general demne de remarcat, pentru că nu conțin nimic care să producă mirare sau surprindere. Existența lor este de altfel un puternic argument împotriva teoriei care explică apariția visului prin activitatea izolată a unor grupuri de celule cerebrale; le lipsesc toate caracteristicile unei activități psihice diminuate sau fragmentate, și totuși nu protestăm niciodată contra caracterului lor de vise și nu le confundăm cu produsele stării de veghe. O a doua grupă o alcătuiesc acele vise care sunt în sine, ce-i drept, coerente și au un sens clar, dar *surprind*, pentru că nu știm cum să catalogăm în viața noastră psihică acest sens. Avem de-a face cu un atare caz dacă visăm, de pildă, că o rudă îndrăgită a murit de ciumă, iar noi nu avem niciun motiv pentru a ne aștepta la așa ceva, pentru o asemenea îngrijorare sau presupunere și ne întrebăm mirați: cum de-am ajuns la această idee? În fine, în cea de-a treia grupă se încadrează acele vise cărora le lipsesc ambele, sens și inteligibilitate, și care ne apar *incoerente*, *confuze* și *absurde*. Majoritatea covârșitoare a produselor visării noastre prezintă aceste caracteristici care au stat la baza desconsiderării viselor și a teoriei medicale despre activitatea psihică limitată. Mai cu seamă că în compozițiile onirice mai lungi și mai complicate sunt numai rareori absente semnele cele mai evidente de incoerență.

Contrastul dintre conținutul manifest și cel latent al visului este în mod evident important numai pentru visele din a doua categorie și, mai cu seamă, din a treia categorie. Aici găsim enigmele care dispar abia când înlocuim visul manifest prin conținutul latent al gândurilor, iar analiza noastră precedentă am efectuat-o asupra unui exemplu de acest fel, un vis confuz și de neînțeles. Însă, contrar așteptărilor noastre, am dat de motive care ne-au împiedicat de la o cunoaștere completă a gândurilor latente ale visului; iar din repetarea aceleiași experiențe am putut ajunge la presupunerea că *între caracterul ininteligibil și confuz al visului și dificultățile în comunicarea gândurilor onirice există o corelație intimă și sistematică*. Înainte să cercetăm natura acestei corelații, ne vom îndrepta interesul către visele mai ușor de înțeles din prima categorie, în care conținutul manifest și cel latent coincid, travaliul visului nepărând deci a fi necesar.

Cercetarea acestor vise se mai recomandă și din alt punct de vedere, întrucât visele *copiilor* au o astfel de natură, având deci sens și nefiind surprinzătoare, ceea ce, să remarcăm tangențial, ridică o nouă obiecție față de deducerea visului din activitatea cerebrală disociată din somn, căci de ce să facă parte o asemenea diminuare a funcțiilor psihice la adult dintre caracteristicile stării de somn, iar la copil nu? Putem însă pe bună dreptate să ne așteptăm că explicația proceselor psihice la copil, unde pot fi esențialmente simplificate, se va dovedi a fi o muncă preliminară indispensabilă pentru psihologia adultului.

Voi comunica deci câteva exemple de vise pe care le-am adunat de la copii. O fetiță de 19 luni este ținută o zi întreaga nemâncată pentru că a vărsat de dimineață și și-a stricat stomacul, din câte a spus guvernanta, cu căpșune. În noaptea de după această zi de foamete, este

auzită spunându-și numele în vis și adăugând: „*Că(p)șune, f(r)ăguțe, omletă, papă*“. Visează deci că mănâncă și evidențiază din meniul ei exact ceea ce în perioada următoare, după cum bănuiește ea, îi va fi îngăduit în cantități foarte limitate. — Într-un mod asemănător visează un băiețel de 22 de luni despre ceva ce-i este interzis să mănânce după pofta inimii: cu o zi înainte trebuise să-i ofere unchiului său un coșuleț cu cireșe proaspete, din care avusese desigur voie să guste doar un pic. Se trezește și declară bucuros: „*He(r)mann păpat toate ci(r)ețele*“. — O fată de trei ani și patru luni făcuse în timpul zilei o călătorie pe lac care i se păruse că se terminase prea repede, căci plânsese când venise timpul să coboare. În dimineața următoare a povestit că în timpul nopții mersese pe lac, deci își continuase călătoria întreruptă. — Un băiat de cinci ani și patru luni a părut cam nemulțumit de o plimbare în regiunea Dachstein; se interesa, ori de câte ori apărea un nou munte în raza lui vizuală, dacă era Dachsteinul și apoi a refuzat să meargă pe drumul până la cascadă. Purtarea lui a fost pusă pe seama oboselii, dar s-a explicat mai bine a doua zi când a povestit cum visase că *urcă pe Dachstein*. El se așteptase în mod evident ca escaladarea Dachsteinului să fie ținta excursiei și îl indispusese faptul că muntele dorit nu se făcuse văzut. În vis a recuperat ceea ce ziua nu-i adusese. — Într-un mod similar se întâmplă în visul unei fete de șase ani al cărei tată întrerupsese o plimbare înainte de a ajunge la țintă din cauză că se făcuse târziu. Pe drumul de întoarcere îi sărise în ochi un indicator, care etala numele unui alt loc de excursii, și tatăl îi promisese să o ducă altă dată și acolo. Își întâmpină tatăl în dimineața următoare relatându-i că visase cum *el fusese cu ea atât în primul loc, cât și în celălalt*.

Elementul comun al acestor vise infantile este frapant. Ele împlinesc dorințe nutrite în timpul zilei,

dar rămase nerealizate. Sunt *realizări de dorință simple și nedeghizate*.

Tot o realizare de dorință este și următorul vis de copil, care la prima vedere nu-i în întregime inteligibil. O fetiță care încă nu împlinise patru ani fusese adusă de la țară la oraș din cauza unei afecțiuni poliomielitice și a înnoptat la o mătușă care nu avea copii, într-un pat mare, pentru ea desigur prea mare. A doua zi dimineață, a relatat că visase că *patul era mult prea mic pentru ea, așa că nu avusese loc în el*. Dezlegarea acestui vis ca vis de dorință se face cu ușurință dacă ne amintim că „a fi mare" este o dorință adesea chiar exprimată a copiilor. Mărimea patului îi amintea prea mult micuței „Aș-vrea-să fiu-mare" de cât era ea de mică; de aceea ea a corectat în vis raportul care nu-i plăcea și a devenit acum atât de mare, încât până și patul cel mare era prea neîncăpător pentru ea.

Chiar atunci când conținutul viselor infantile se complică și se rafinează, nu este nicio dificultate să fie concepute de fiecare dată ca o realizare de dorință. Un băiat de opt ani visează că a mers cu Ahile în carul de luptă pe care-l mâna Diomede. S-a putut dovedi că în zilele premergătoare visului se adâncise în lectura legendelor eroice grecești; este lesne de constatat că și-a luat acești eroi drept model și că regreta că nu trăia în epoca lor.

Această culegere mică de vise aruncă desigur o lumină asupra unei alte caracteristici a viselor de copii, *legătura lor cu viața diurnă*. Dorințele care se împlinesc în ele au rămas din timpul zilei, de regulă al zilei precedente, și au fost înzestrate în gândirea trează cu o accentuare emoțională intensă. Elementele neesențiale și indiferente, sau ceea ce-i apare copilului ca fiind așa, nu au fost preluate în conținutul visului.

Și la adulți se pot aduna numeroase exemple ale unor asemenea vise de tip infantil, care însă, după

cum am menționat, sunt de obicei concise în conținut. Astfel de pildă, o serie de persoane răspund la un stimul nocturn de sete în mod regulat cu visul despre băut, care tinde, așadar, să înlăture stimulul și să continue somnul. La anumiți oameni constatăm astfel de *vise de comoditate* (*de confort)* frecvent înainte de trezire, când începe să-și facă simțită prezența necesitatea de a se scula. Ei visează atunci că s-au sculat deja, stau în fața chiuvetei sau se află deja la școală, la birou etc., unde trebuie să fie la o oră anume. În noaptea dinaintea unei călătorii planificate visăm nu rareori că am ajuns la locul de destinație; înaintea unei reprezentații teatrale, a unei ieșiri în societate, visul anticipează nu rareori — oarecum nerăbdător — plăcerea așteptată. Alteori, visul exprimă realizarea dorinței într-un mod ceva mai indirect; mai este nevoie de stabilirea unei relații, a unei concluzii, deci de începutul unei munci de interpretare, pentru a se recunoaște împlinirea dorinței. Așa, de exemplu, când un bărbat îmi povestește visul unei femei tinere că i-a venit ciclul. Trebuie să mă gândesc că, dacă tinerei nu-i venea ciclul, ea se aștepta la posibilitatea unei sarcini. Atunci comunicarea visului este anunțul unei sarcini, iar sensul lui este că arată dorința ca graviditatea să mai aștepte nițel. În niște condiții neobișnuite și extreme, astfel de vise cu caracter infantil devin deosebit de frecvente. Conducătorul unei expediții la pol relatează, de exemplu, că în timpul iernii petrecute înconjurați de gheață și cu mâncare monotonă și rații mici, membrii echipei lui visau sistematic ca niște copii despre ospețe bogate, munți de tutun și confortul de acasă.

Nu rareori se întâmplă ca dintr-un vis mai lung, mai complicat și în mare confuz să se evidențieze o bucată deosebit de clară, care conține o realizare

inconfundabilă de dorință, dar este sudată cu un alt material, incomprehensibil. Dacă încercăm mai frecvent să analizăm și visele aparent opace ale adulților, aflăm spre mirarea noastră că rar sunt atât de simple precum visele infantile și că în spatele acelei realizări de dorință ele mai ascund eventual un alt sens.

Ar fi desigur o soluție simplă și mulțumitoare a enigmelor onirice dacă munca de analiză ne-ar putea permite să reducem și visele ilogice și încâlcite ale adulților la tipul infantil de împlinire a unei dorințe diurne resimțite în mod intens. Firește, aparența nu pledează pentru această eventualitate. Visele sunt de obicei pline de materialul cel mai indiferent și mai ciudat, iar în ceea ce privește împlinirea dorinței, conținutul lor nu lasă să se observe nimic.

Înainte de a părăsi însă visele infantile care sunt realizări necamuflate de dorință, nu vrem să omitem menționarea unei caracteristici de bază a visului, demult observată, care iese la iveală tocmai în această grupă în mod deosebit de clar. Pot înlocui fiecare dintre aceste vise printr-o propoziție optativă: O, de-ar fi durat mai mult călătoria pe lac! — De-aș fi deja spălat și îmbrăcat! — De-aș fi putut păstra cireșele, în loc să i le dau unchiului! Dar visul oferă mai mult decât această exprimare optativă. El arată dorința ca fiind deja realizată, înfățișează această realizare ca reală și actuală, iar materialul prezentării onirice constă cu predilecție — chiar dacă nu în exclusivitate — în situații și imagini senzoriale, în majoritatea lor vizuale. Așadar, nici în această grupă nu lipsește în totalitate un fel de transformare, pe care o putem numi travaliul visului: *un gând exprimat la optativ este înlocuit cu o reprezentare care stă la* [*timpul*] *prezent*.

IV

Vom fi tentați să facem supoziția că o transpunere de acest tip a avut loc și la visele confuze, cu toate că nu putem ști dacă și aici ea viza un optativ. Exemplul de vis relatat la început, pe care l-am analizat ceva mai pe larg, ne furnizează în două locuri motive pentru o atare presupunere. În analiză se întâmplă ca soția mea să se preocupe la masă de alții, ceea ce îmi este dezagreabil; visul conține *exact contrariul* acestui episod, și anume că persoana care este substitutul soției mele se întoarce complet spre mine. Ce dorință mai adecvată poate stârni însă un eveniment neplăcut decât pe aceea de a se fi petrecut contrariul său — iar asta a fost ceea ce visul a prezentat că s-ar fi realizat! Într-un raport foarte asemănător stă gândul amar din analiză, acela că nu am avut parte de nimic pe degeaba, cu cuvintele femeii din vis: „*Ați avut întotdeauna niște ochi atât de frumoși*". O parte din contrastele dintre conținutul manifest și cel latent al visului s-ar putea atribui deci împlinirii dorinței.

Mai bătătoare la ochi este însă o altă realizare a travaliului visului prin care iau naștere visele incoerente. Dacă încercăm să comparăm pe baza unui oarecare exemplu numărul elementelor de reprezentare sau volumul notițelor în cazul visului și în cel al gândului oniric, la care duce analiza și din care regăsim o urmă în vis, atunci nu ne putem îndoi că travaliul visului a produs aici o grozavă muncă de compresiune (comprimare) sau *condensare*. Nu ne putem forma la început o judecată despre proporția acestei condensări; ea impune însă cu atât mai mult cu cât am pătruns mai adânc în analiza visului. Atunci nu găsim nici un element al conținutului visului din care nu s-ar ramifica firele asociative în două sau mai multe direcții, nici o situație

care nu ar fi înnădită din două sau mai multe impresii și întâmplări. Am visat, de exemplu, odată un fel de bazin de înot în care cei care se scăldau se răspândeau în toate direcțiile; undeva pe margine, stătea o persoană care s-a înclinat spre alta din bazin, ca pentru a o trage afară. Situația era compusă din amintirea unei întâmplări de pe vremea pubertății și din două tablouri, iar pe unul dintre ele îl văzusem cu puțin timp înainte de vis. Cele două picturi erau cea a surprinderii în baie din ciclul *Melusine* al lui Schwind (a se vedea cei care se scaldă și o iau în toate direcțiile) și un tablou despre Potop al unui maestru italian. Mărunta întâmplare constase însă în faptul că putusem să văd cum, la școala de înot, instructorul o ajutase să iasă din apă pe o doamnă care zăbovise în bazin până când începuse ora bărbaților. — Situația din exemplul ales spre a fi analizat mă conduce în analiză la un șir scurt de amintiri din care fiecare a contribuit cu ceva la conținutul visului. Mai întâi este mica scenă de pe vremea când îi făceam curte soției mele, despre care am vorbit deja; mângâierea unei mâini pe sub masă, care a avut loc atunci, a furnizat visului detaliul „pe sub masă", pe care trebuie să-l introduc ulterior în amintire. Despre „îndreptarea spre mine" nu a fost bineînțeles vorba atunci; știu din analiză că acest element este o realizare de dorință prin contrast, care ține de comportamentul soției mele la *table d'hôte*. În spatele acestei amintiri recente se ascunde însă o scenă foarte asemănătoare și mult mai importantă din vremea logodnei noastre, care ne-a dezbinat pentru o zi întreagă. Gestul intim de a pune mâna pe genunchi ține de un cu totul alt context și de cu totul alte persoane. Acest element al visului devine el însuși din nou punctul de plecare pentru două șiruri deosebite de amintiri etc.

Materialul din gândurile visului, care este pus laolaltă pentru alcătuirea situației onirice, trebuie să fie

desigur de la bun început utilizabil în acest scop. Are atunci nevoie de unul sau mai multe *elemente comune*, existente în toate componentele. Travaliul visului procedează ca Francis Galton când își compunea fotografiile de familie. El aduce diferitele părți componente la suprapunere, ca puse una peste cealaltă; atunci elementul comun iese clar în evidență în tabloul de ansamblu, iar detaliile care se contrazic aproape se șterg reciproc. Această metodă de producție explică parțial și gradele diferite ale lipsei caracteristice de claritate a atâtor elemente din conținutul visului. Interpretarea viselor formulează, bazându-se pe acest punct de vedere, următoarea regulă: acolo unde în analiză o nedeterminare se mai poate rezolva încă într-un *sau – sau*, să înlocuim asta în scopul interpretării cu un *și*, și să luăm fiecare verigă din aparenta alternativă drept un punct de pornire independent al unei serii de asociații.

Acolo unde nu există astfel de *elemente comune* între gândurile onirice, travaliul visului se străduiește *să le creeze*, pentru a facilita reprezentarea comună în vis. Calea cea mai comodă pentru a apropia două gânduri onirice care nu au încă nimic comun constă în modificarea expresiei verbale pentru unul dintre ele, celălalt venindu-i eventual în întâmpinare printr-o turnare corespunzătoare într-o altă expresie. Este un procedeu asemănător celui folosit la versificare, sunetele cu rezonanță similară înlocuind aici elementul comun căutat. O bună parte din travaliul visului constă în crearea unor astfel de gânduri intermediare, care par adesea foarte ingenioase, dar uneori forțate, și ajung de la reprezentarea comună în conținutul visului până la gândurile visului diferite după formă și esență, determinate de mobilurile visului. Și în analiza exemplului nostru de vis găsesc un astfel de caz de reformulare a

unui gând pentru a-l aduce în contact cu altul, străin de natura sa. Căci în continuarea analizei dau de gândul: *Aș dori și eu să primesc o dată ceva degeaba*; dar această formă nu este folosibilă pentru conținutul visului. De aceea ea este înlocuită printr-una nouă: *Aș dori să mă bucur de ceva fără a avea „costuri“* [*Kosten*]*. Cuvântul *Kosten* se potrivește acum în cea de-a doua sa semnificație în cercul de idei al *table d'hôte* și își poate găsi reprezentarea prin *spanacul* servit în vis. Dacă se pune la noi un fel de mâncare pe masă care este respins de copii, atunci mama încearcă mai întâi cu duhul blândeții și le cere copiilor: *Gustați* [*Kosten*] *numai puțin*. Faptul că travaliul visului profită de ambiguitatea cuvintelor într-un mod atât de evident pare ciudat, ce-i drept, dar se dovedește, la o experiență mai bogată, a fi ceva foarte obișnuit.

Prin munca de condensare a visului se explică și anumite componente ale conținutului său, care îi sunt specifice numai lui și nu se găsesc în reprezentarea din starea de veghe. Este vorba de *persoanele colective* și *mixte* și de ciudatele *structuri mixte*, creații comparabile cu compozițiile de animale din fantezia popoarelor orientale, dar care în gândirea noastră au încremenit deja sub formă de unități, în timp ce compozițiile onirice sunt mereu nou-alcătuite într-o bogăție inepuizabilă. Oricine cunoaște asemenea structuri din propriile vise; modalitățile producerii lor sunt foarte variate. Pot să compun o persoană, împrumutându-i trăsături de la una și de la alta sau dându-i figura uneia, gândind însă în acest timp în vis numele celeilalte, sau îmi pot imagina o persoană vizual, dar să o transpun într-o situație care s-a petrecut cu cealaltă. În toate aceste cazuri, contragerea

* *Kosten* are dublul sens de „costuri“ şi „a gusta“. (*N.t.*)

diferitelor persoane într-un singur reprezentant are un sens în conținutul visului, ea trebuind să însemne un „și", un „așa precum", o echivalare a persoanelor originare într-o anumită privință, care poate să fie specificată chiar în vis. De regulă însă, aceste elemente comune ale persoanelor contopite urmează a fi căutate abia prin analiză și sunt indicate în conținutul visului tocmai prin formarea persoanei colective.

Aceeași varietate a metodei de producție și aceeași regulă la rezolvare sunt valabile și pentru structurile mixte extrem de bogate ale conținutului visului, din care desigur că nu trebuie să menționez exemple. Caracterul lor ciudat dispare complet dacă ne decidem să nu le punem în același rând cu obiectele percepției în starea de veghe, ci ne amintim că ele constituie o realizare a condensării visului și evidențiază, într-o prescurtare adecvată, o trăsătură comună a obiectelor astfel combinate. Elementul comun se poate detecta și aici de obicei prin analiză. Conținutul visului exprimă aproximativ numai: *Toate aceste lucruri au un X comun*. Descompunerea unor astfel de structuri mixte prin analiză duce adesea pe drumul cel mai scurt la semnificația visului. Eu am visat odată, de exemplu, că șed în aceeași bancă cu unul dintre foștii mei profesori de la Universitate, iar banca execută deodată, față de celelalte bănci printre care se află, o mișcare ce progresează rapid. Era o combinație între auditoriu și *trottoir roulant*. Nu voi continua firul acestei idei. — Altă dată stau în trăsură și țin în poale un obiect de forma unui joben [cilindru, în germană *Zylinderhut*, literal: pălărie cilindrică — *N. t.*], dar alcătuit din sticlă transparentă. Situația mă face să mă gândesc imediat la proverbul: „Mit dem Hute in der Hand kommt man durchs ganze Land" [Cu pălăria în mână străbați întreaga țară — *N.t.*]. *Cilindrul de sticlă* îmi amintește după un ocol

scurt de lumina lui Auer*, și știu curând că aș dori să fac o invenție care să mă ajute să devin atât de bogat și de independent, cum l-a făcut pe compatriotul meu, dr. Auer von Welsbach, invenția lui, și că atunci o să vreau să plec în călătorii, în loc să rămân în Viena. În vis călătoresc cu invenția mea: jobenul de sticlă, ce-i drept încă neuzual. — Travaliului visului îi place în mod special să prezinte două idei, aflate între ele în relație opusă, prin aceeași structură mixtă, ca de pildă când o femeie se vede în vis ținând o tulpină lungă de floare, așa cum este înfățișat îngerul în tablourile Bunei-Vestiri a Mariei (neprihănire — Maria este numele femeii); însă tulpina are flori mari, albe, care seamănă cu niște camelii (contrast față de neprihănire: Dama cu camelii).

O bună parte a ceea ce am aflat despre condensare în vis se poate rezuma în formula: fiecare dintre elementele conținutului visului este *supradeterminat* de materialul gândurilor visului, nu își deduce proveniența dintr-un element izolat al gândurilor onirice, ci dintr-o serie întreagă de astfel de elemente, care nu trebuie nicidecum să fie apropiate între ele în gândurile visului, ci pot ține de zonele cele mai diferite ale țesăturii gândurilor. Elementul oniric este în sensul corect *reprezentarea în conținutul visului* a acestui întreg material disparat. Dar analiza mai descoperă și o altă latură a relației compuse care există între conținutul visului și gândurile visului. Așa cum din fiecare element oniric pleacă legături la mai multe gânduri ale visului, așa *este de regulă reprezentat și un gând al visului prin mai mult decât un singur element oniric*; firele asociative nu converg pur și simplu de

* Carl Auer von Welsbach, chimist şi inventator, a descoperit sita incandescentă pentru lampa de gaz, cunoscută sub denumirea de „becul lui Auer“. (*N.t.*)

la gândurile visului până la conținutul visului, ci se încrucișează și se întrețes multiplu pe parcurs.

Pe lângă transformarea unui gând într-o situație („dramatizare"), condensarea este caracteristica cea mai importantă și specifică a travaliului visului. Deocamdată însă, nu ni s-a dezvăluit niciun motiv care ar constrânge la o astfel de compresiune a conținutului.

V

La visele complicate și confuze care ne preocupă acum nu se poate explica toată impresia de nesimilitudine dintre conținutul visului și gândurile visului prin condensare și dramatizare. Există mărturii ale eficacității unui al treilea factor, iar ele merită o selecție grijulie.

Observ înainte de toate, dacă am ajuns prin analiză la cunoașterea gândurilor visului, cum conținutul manifest al visului tratează cu totul alte materiale decât cel latent. Este desigur numai o aparență, care se volatilizează la o examinare mai atentă, căci la urma urmei regăsesc orice conținut oniric dezvoltat din gândurile onirice și aproape toate gândurile visului reprezentate prin conținutul visului. Însă ceva din diversitate mai persistă. Ceea ce era stabilit în vis clar și limpede ca fiind conținutul esențial trebuie să se mulțumească după analiză cu un rol extrem de subordonat printre gândurile visului și ceea ce are, după aserțiunile sentimentelor mele, printre gândurile visului drept la cea mai mare considerație nu-și găsește prezent materialul de idei în conținutul visului fie absolut deloc, fie îl află reprezentat printr-o aluzie îndepărtată într-o regiune neclară a visului. Pot să descriu astfel această situație: *în timpul*

travaliului visului, intensitatea psihică trece de la gândurile și reprezentările asupra cărora ea revine în mod îndreptățit la altele care, după aprecierea mea, nu au dreptul la o astfel de accentuare. Niciun alt proces nu contribuie atât de mult la ascunderea sensului visului, făcând ca legătura dintre conținutul visului și gândurile visului să fie irecognoscibilă. În timpul acestui proces, pe care vreau să-l numesc *deplasarea* din vis, văd cum și intensitatea psihică a gândurilor, semnificația lor sau capacitatea lor psihică de afect se transpun în vivacitate senzorială. Ceea ce este cel mai distinct în conținutul visului mi se pare desigur că este și cel mai important; tocmai într-un element indistinct de vis pot să recunosc însă deseori derivatul cel mai direct al gândului esențial al visului.

Ce am numit deplasare din vis aș putea desemna și drept „reevaluare a valorilor psihice". Nu înseamnă însă că am apreciat exhaustiv acest fenomen dacă nu adaug că această muncă de deplasare sau reevaluare participă la diversele vise în parte într-un grad foarte diferit. Există vise care au luat naștere aproape fără niciun fel de deplasare. Acestea sunt totodată cele cu sens și inteligibile, așa cum am aflat de exemplu că sunt visele de dorință nedeghizate. În alte vise, un segment din gândurile visului nu a mai păstrat valoarea lui psihică proprie sau tot ce este esențial în gândurile visului se arată a fi înlocuit cu material secundar, și între acestea se poate recunoaște o serie completă de cazuri de tranziție. Cu cât un vis este mai obscur și mai confuz, cu atât îi putem atribui o cotă-parte mai mare în formarea sa elementului deplasării.

Exemplul nostru ales spre a fi analizat arată cel puțin atâta deplasare, încât conținutul său apare altfel *centrat* decât gândurile visului. În prim-planul conținutului visului își face loc o situație care arată că o femeie parcă mi-ar face avansuri; ponderea principală în gândurile

visului constă în dorința de a avea parte odată de o dragoste neegoistă, care „nu costă nimic“, și această idee este ascunsă în spatele expresiei despre ochii frumoși și al aluziei îndepărtate „spanac“.

Dacă anulăm prin analiză deplasarea din vis, ajungem la niște informații care par a fi realmente demne de nădejde despre două probleme mult disputate ale visului, agenții visului și legătura visului cu starea de veghe. Există vise care își trădează legătura cu evenimentele zilei într-un mod nemijlocit; în altele nu se poate descoperi nici urma unei asemenea conexiuni. Dacă luăm atunci analiza în ajutor, putem să arătăm că fiecare vis, fără nicio excepție posibilă, se leagă de o impresie a ultimelor zile — probabil că este mai corect de spus: a ultimelor zile dinaintea visului (dinaintea zilei visării). Impresia căreia îi revine rolul de agent al visului poate să fie una atât de importantă, încât nu ne surprinde că ne preocupăm cu ea când suntem treji, și în acest caz spunem pe bună dreptate despre vis că el continuă interesele importante ale stării de veghe. De obicei însă, când în conținutul visului există un raport cu o impresie din timpul zilei, aceasta este atât de minoră, lipsită de importanță și demnă de a fi dată uitării, încât nu ne putem aminti de ea singuri fără ceva efort. Însuși conținutul visului pare să se ocupe atunci, chiar și acolo unde este coerent și inteligibil, cu nimicurile cele mai indiferente, care nu ar merita interesul nostru în timpul stării de veghe. O bună bucată din disprețuirea viselor derivă din această preferință astfel arătată în conținut pentru ceea ce este indiferent și trivial.

Analiza distruge aparența pe care se întemeiază această judecată depreciatoare. Acolo unde conținutul visului pune în prim-plan o impresie indiferentă ca agent al visului, analiza depistează în mod regulat incidentul important, efectiv incitant, care se substituie cu

cel indiferent, cu care a intrat în niște legături asociative ample. Acolo unde conținutul visului tratează un material de idei lipsit de importanță și neinteresant, analiza descoperă numeroasele căi asociative cu ajutorul cărora acest material lipsit de valoare este legat de cel foarte valoros în estimarea psihică a individului. *Sunt numai rezultate ale muncii de deplasare dacă, în loc de impresia efectiv incitantă, ajunge să fie preluată în conținutul visului cea indiferentă, iar în loc de materialul efectiv interesant, cel indiferent*. Dacă răspundem la întrebările despre agenții visului și despre legătura visării cu activitatea de zi cu zi conform noilor cunoștințe pe care le-am dobândit înlocuind conținutul manifest al visului cu cel latent, atunci trebuie să spunem: *visul nu se preocupă niciodată cu lucruri care nu sunt demne și peste zi să ne preocupe, și fleacurile care nu ne afectează în timpul zilei nu sunt în stare să ne urmărească nici în somn*.

Care este agentul visului în exemplul ales spre analiză? Întâmplarea cu adevărat lipsită de importanță că un prieten mi-a oferit *un drum gratis cu trăsura*. Situația de la *table d'hôte* din vis conține o aluzie la acest prilej indiferent, căci în discuție făcusem comparație între trăsura cu aparat de marcat și *table d'hôte*. Pot să indic însă și întâmplarea importantă care stă la baza acesteia, mai neînsemnate. Cu câteva zile în urmă, făcusem o cheltuială mai mare pentru o persoană dragă mie din familia mea. Nu este de mirare, se spune în gândurile visului, dacă respectiva persoană mi-ar fi recunoscătoare pentru asta: o dragoste de acest soi nu ar fi „gratis". Dragostea care este „fără costuri", „gratis", stă însă în prim-plan printre gândurile visului. Faptul că am făcut nu de mult câteva *călătorii cu trăsura* cu ruda respectivă pune acea călătorie cu trăsura cu prietenul meu în situația de a-mi aminti de relațiile cu acea altă persoană. — Impresia indiferentă care devine

prin astfel de conexiuni agentul visului mai este supusă unei condiții care nu-i valabilă pentru adevărata sursă a visului; ea trebuie să fie de fiecare dată una *recentă*, să provină din ziua visării.

Nu pot părăsi tema deplasării din vis fără să mă gândesc la un proces straniu din formarea visului, la care condensarea și deplasarea se combină spre a produce efectul. Am cunoscut deja la condensare cazul în care două reprezentări din gândul visului, care au ceva comun, un punct de contact, se înlocuiesc în conținutul visului printr-o reprezentare mixtă, în care un nucleu mai distinct corespunde elementului comun, iar niște determinări secundare indistincte particularităților celor două reprezentări. Dacă acestei condensări i se adaugă o deplasare, nu se ajunge la formarea unei reprezentări mixte, ci a unui *element comun intermediar*, care se comportă asemănător față de diferitele elemente în parte, ca și rezultanta din paralelogramul forțelor față de componentele ei. În conținutul unuia dintre visele mele este vorba, de pildă, despre o injecție cu *propilenă*. În analiză ajung la început numai la un episod indiferent, care acționează ca agent al visului, în care *amilul* joacă un rol. Confundarea amilului cu propilena încă nu o pot justifica. Însă din cercul ideatic al aceluiași vis face parte și amintirea unei prime vizite la München, unde m-au frapat *propileele*. Detaliile analizei mă fac să presupun că influența acestui de-al doilea cerc de reprezentări asupra primului a produs deplasarea lui amil la propilenă. *Propilena* este ca să zic așa o reprezentare intermediară dintre *amil* și *propilee* și a ajuns de aceea după modelul unui *compromis* prin condensare și deplasare simultană în conținutul visului.

Mai insistent decât la condensare se manifestă aici, în munca de deplasare, necesitatea descoperirii unui motiv pentru aceste strădanii enigmatice ale travaliului visului.

VI

Dacă este de pus în principal pe seama muncii de deplasare când nu regăsim sau nu recunoaștem gândurile visului în conținutul visului — fără să ghicim motivul unei astfel de deformări —, atunci un tip diferit și mai blând de transformare, de care au parte gândurile visului, duce la descoperirea unei noi realizări a travaliului visului, una care este, oricum, ușor de înțeles. Primele gânduri ale visului la care ajungem datorită analizei frapează adesea prin înveșmântarea lor neobișnuită; ele nu par a fi redate în formele verbale prozaice de care se folosește gândirea noastră cu predilecție, ci sunt prezentate mai degrabă în mod simbolic prin comparații și metafore, care ne amintesc de limbajul poetic bogat în imagini. Nu este greu de găsit motivația pentru acest grad de constrângere impus formei de exprimare a gândurilor visului. Conținutul visului este în general constituit din situații plastice; gândurile visului trebuie să fie deci mai întâi supuse unei prelucrări, care să le facă adecvate acestui mod de prezentare. Să ne punem, de exemplu, în fața sarcinii de a înlocui propozițiile unui articol politic de fond sau ale unei pledoarii în sala tribunalului printr-o succesiune de desene, și atunci vom înțelege cu ușurință modificările pe care trebuie să le execute travaliul visului *luând în considerare reprezentabilitatea în conținutul visului*.

Printre materialele psihice ale gândurilor visului se găsesc sistematic amintiri ale unor întâmplări care au impresionat — nu rareori din prima copilărie —, care au fost deci percepute chiar ele ca situații cu un conținut de obicei vizual. Acolo unde este cumva posibil, această componentă a gândurilor visului exercită o influență determinantă asupra configurării conținutului visului,

căci acționează ca un fel de punct de cristalizare asupra materialului gândurilor visului, atrăgându-l și distribuindu-l. Situația onirică nu este adesea nimic altceva decât o repetare modificată și complicată prin inserări a unei astfel de întâmplări care a lăsat o impresie; o reproducere fidelă și pură de scene reale aduce însă visul numai foarte rar.

Dar conținutul visului nu constă exclusiv în situații, ci cuprinde și fragmente neunificate de imagini vizuale, discursuri și chiar frânturi de gânduri nemodificate. Va fi poate de interes dacă enumerăm în modul cel mai succint mijloacele de prezentare care stau la dispoziția travaliului visului, pentru a reda gândurile onirice în modul de exprimare cel mai specific visului.

Gândurile visului pe care le aflăm prin analiză ni se arată ca un complex psihic cu o structură cât se poate de încâlcită. Părțile acesteia stau între ele în relațiile cele mai variate; ele alcătuiesc prim-planul și fundalul, condițiile, digresiunile, explicațiile, înlănțuirile de dovezi și obiecțiile. Aproape de fiecare dată, lângă o succesiune de gânduri stă pandantul său contradictoriu. Acestui material nu-i lipsește nici una dintre caracteristicile care ne sunt cunoscute de la gândirea noastră în starea de veghe. Dacă din toate acestea urmează să devină un vis, atunci acest material psihic suferă o compresiune, care îl condensează considerabil, o fărâmițare internă și o deplasare, care creează un fel de suprafață nouă, și o influență selectivă prin componentele cele mai propice formării situației. Ținând cont de geneza acestui material, un atare proces merită numele de „regresie“. Legăturile logice care ținuseră până acum materialul psihic laolaltă se pierd însă la această transformare în conținutul visului. Travaliul visului preia numai conținutul real al gândurilor visului spre a fi prelucrat. Rămâne în seama muncii de analiză

să restabilească legăturile pe care travaliul visului le-a distrus.

Mijloacele de exprimare ale visului pot fi numite deci sărăcăcioase în comparație cu cele ale limbajului gândirii noastre, numai că visul nu trebuie să renunțe total la redarea relațiilor logice dintre gândurile visului: mai degrabă el reușește destul de des să le înlocuiască pe acestea prin caracteristici formale ale propriei sale structuri.

Visul ține mai întâi cont de conexiunea de netăgăduit dintre toate porțiunile gândurilor visului combinând acest material într-o situație. *Legătura logică* el o redă ca *apropiere în timp și spațiu*, asemănător unui pictor care adună pe tabloul Parnasului într-un singur grup toți poeții care nu au fost niciodată împreună pe un vârf de munte, dar alcătuiesc conceptual o comunitate. El continuă acest mod de prezentare în detaliu, și adesea, când arată două elemente aproape unul de altul în conținutul visului, garantează pentru o legătură deosebit de strânsă între elementele ce le corespund în gândurile visului. Trebuie de altfel remarcat aici că toate visele produse în aceeași noapte își arată în analiză proveniența din același cerc de gânduri.

Relația cauzală dintre două gânduri este fie lăsată fără prezentare, fie înlocuită de *succesiunea* a două porțiuni de vis de lungime diferită. Adesea această prezentare este una inversă, începutul visului aducând concluzia, iar sfârșitul lui premisa. *Transformarea* directă a unui lucru într-un altul în vis pare să înfățișeze relația dintre *cauză* și *efect*.

Alternativa „sau – sau“ nu este niciodată exprimată de vis, ci el concepe cele două verigi ale ei ca egale în drepturi în același context. Am menționat deja că un „sau – sau“, care este necesar în reproducerea visului, trebuie tradus printr-un „și“.

Reprezentările care se află în contrast unele față de altele sunt exprimate în vis cu precădere prin același element.[1] „Nu“-ul nu pare să existe pentru vis. Opoziția dintre două gânduri, relația *inversării*, găsește o prezentare extrem de remarcabilă în vis. Ea este exprimată prin aceea că un alt segment din conținutul visului — oarecum cu efect retroactiv — este inversat în opusul său. Vom cunoaște mai târziu un alt mod de a exprima *contradicția*. Și senzația atât de frecventă în vis a *mișcării inhibate* servește la prezentarea unei contradicții între impulsuri, a unui *conflict de voință*.

Una singură dintre relațiile logice — cea a *asemănării*, a *caracterului comun*, a *concordanței* — este favorizată în cea mai mare măsură de mecanismul formării visului. Travaliul visului se folosește de aceste cazuri ca puncte de sprijin pentru condensarea din vis, contrăgând tot ce arată o asemenea consonanță într-o *nouă unitate*.

Scurta serie de observații generale nu ajunge, desigur, spre a aprecia întreaga bogăție a mijloacelor formale de prezentare ale visului pentru relațiile logice ale gândurilor visului. Diferitele vise în parte sunt lucrate în această privință mai fin sau mai neglijent, ele s-au ținut mai mult sau mai puțin aproape de textul ce li s-a prezentat, au recurs mai mult sau mai puțin la mijloacele ajutătoare ale travaliului visului. În cel din urmă caz, ele apar obscure, confuze, incoerente. Dar acolo unde visul pare în mod palpabil absurd, cuprinzând în conținutul său un nonsens vădit, acolo el este în mod intenționat așa și exprimă prin aparenta sa neglijare a tuturor cerințelor logice o bucată din conținutul intelectual al gândurilor visului. Absurditatea în vis înseamnă *contradicție*, *ironie* și *sarcasm* în gândurile

[1] Este remarcabil că lingviști de prestigiu afirmă că limbile omeneşti cele mai vechi ar fi exprimat la modul foarte general opuşii prin acelaşi cuvânt (tare–slab; înăuntru–afară etc.: „Sensul contrar al cuvintelor străvechi“).

visului. Întrucât această explicație furnizează obiecțiile cele mai puternice față de concepția genezei visului prin activitatea disociată, necritică, a spiritului, o voi întări printr-un exemplu.

Unul dintre cunoscuții mei, domnul M., a fost atacat într-un eseu de nimeni altul decât de Goethe, cu o violență nejustificat de mare, după cum suntem toți de părere. — Domnul M. este desigur distrus prin acest atac. Se lamentează amarnic la restaurant comesenilor săi; însă admirația lui pentru Goethe nu a avut de suferit din cauza acestei experiențe personale. Caut acum să-mi explic puțin relațiile temporale, care îmi par improbabile. Goethe a murit în 1832. Întrucât atacul său la adresa domnului M. trebuia să fi avut loc bineînțeles mai devreme, înseamnă că domnul M. era pe atunci un bărbat foarte tânăr. Mi se pare plauzibil să fi avut 18 ani. Însă nu știu sigur în ce an suntem acum, așa că întregul calcul se scufundă în beznă. Atacul este de altfel conținut în cunoscutul eseu al lui Goethe „Natur“.

Nonsensul acestui vis iese mai strident la iveală dacă menționez că domnul M. este un tânăr om de afaceri și că sunt departe de el orice interese poetice și literare. Dacă mă adâncesc însă în analiza visului, voi izbuti pesemne să arăt câtă „metodă“ zace îndărătul acestui nonsens. Visul își extrage materialul din trei surse:

1) Domnul M., pe care l-am cunoscut la restaurant, unde eram mai mulți *comeseni*, m-a rugat într-o zi să-l consult pe fratele lui mai mare, care dă semne de activitate psihică dereglată. În timpul discuției mele cu bolnavul s-a întâmplat lucrul penibil că acesta își tot ridiculiza fratele, fără niciun motiv, printr-o aluzie la *strengăriile sale din tinerețe*. Îl întrebasem pe bolnav care era *anul nașterii* lui (*anul morții* în vis)

și îl pusesem să facă diferite calcule prin care să fie dovedită memoria sa slabă.

2) O revistă medicală care purta și numele meu pe pagina de titlu preluase de la un referent destul de *tânăr* o critică de-a dreptul „*distrugătoare*“ a unei cărți a prietenului meu F. la Berlin. I-am cerut socoteală editorului, care și-a exprimat, ce-i drept, regretul, dar nu a vrut să promită vreo rectificare. Drept care mi-am încetat legăturile cu revista respectivă și am subliniat în scrisoarea de refuz speranța că *relațiile noastre personale nu vor avea de suferit din cauza acestui incident*. Aceasta este sursa propriu-zisă a visului. Primirea atât de nefavorabilă a scrierii prietenului meu mă impresionase profund. Ea conținea o descoperire biologică după părerea mea fundamentală, care abia acum — după mulți ani — începe să placă specialiștilor.

3) O pacientă îmi povestise cu puțin timp în urmă istoricul bolii fratelui ei care, exclamând „*natură, natură*“, căzuse într-un acces de demență. Medicii fuseseră de părere că exclamația provenea din lectura acelui frumos eseu al lui *Goethe* și că indica surmenajul bolnavului din cauza studiilor. Eu mă exprimasem că *mi se părea mai plauzibil* ca exclamația „natură“ să fie luată în acel sens sexual pe care-l cunosc la noi și cei cu o cultură mai redusă. Faptul că ulterior nefericitul s-a mutilat la organele genitale a părut măcar să nu-mi infirme opinia. *18 ani* era vârsta acestui bolnav când a avut loc criza.

În conținutul visului se ascunde în spatele Eului mai întâi prietenul meu, atât de rău tratat de critică. „*Caut acum să-mi explic puțin relațiile temporale*.“ Cartea prietenului meu se îndeletnicește cu *relațiile temporale* ale vieții și explică printre altele și durata

vieții lui *Goethe* printr-un multiplu al unui număr de zile important pentru biologie. Acest Eu este comparat însă cu un paralitic („*nu știu sigur în ce an suntem acum*"). Înfățișând deci că prietenul meu se comportă ca un paralitic, visul se dedă astfel absurdităților. Însă gândurile visului sună ironic așa: „Bineînțeles, el este un nebun, un dement, iar voi sunteți geniile care știți mai bine. Nu o fi oare *invers*?" — Această *inversare* este reprezentată copios în conținutul visului, căci Goethe l-a atacat pe tânăr, ceea ce este absurd, în timp ce un om foarte tânăr l-ar putea ataca și astăzi cu ușurință pe marele Goethe.

Aș putea afirma că niciun vis nu este inspirat de alt fel de mișcări decât unele egoiste. Eul din vis realmente nu stă numai pentru prietenul meu, ci și pentru mine însumi. Mă identific cu el, fiindcă destinul descoperirii lui mi se pare simbolic pentru receptarea *propriilor* mele descoperiri. Când mă voi înfățișa cu teoria mea, care scoate în evidență în etiologia tulburărilor psiho-nevrotice sexualitatea (a se vedea aluzia la bolnavul în vârstă de 18 ani „natură, natură"), voi avea și eu parte de aceeași critică, pe care o întâmpin deja de pe-acum cu o similară ironie.

Dacă urmăresc mai departe gândurile visului, găsesc mereu numai *ironie* și *sarcasm* drept *corelat al absurdităților visului*. Descoperirea unui craniu de oaie crăpat la Lido di Venezia se știe că i-a dat lui Goethe ideea așa-numitei „teorii vertebrate" a craniului. — Prietenul meu se laudă că a declanșat ca student o furtună pentru înlăturarea unui profesor bătrân care, deși odinioară merituos (printre altele și în acest domeniu al anatomiei comparate), devenise acum incapabil să predea din cauză că suferea de *demență senilă*. Agitația stârnită de el a îndepărtat astfel inconvenientul că, la universitățile germane, activității academice nu i

se trasează niciun fel de *limită de vârstă*. — Căci *prostii se fac și la bătrânețe*[*]. — În spitalul de aici am avut onoarea să lucrez ani de zile sub îndrumarea unui medic primar care, deși o *fosilă* de mult, *senil* notoriu de decenii, avea voie să-și ducă mai departe funcția plină de răspundere. Mi-a venit în minte un termen caracteristic legat de descoperirea de la Lido.[**] Referitor la acest om, niște colegi tineri au făcut pe vremea aceea în spital o transpunere a îndrăgitului cântec la modă pe atunci: „Das hat kein Goethe g'schrieben, das hat kein Schiller g'dicht" [Asta nu un Goethe a scris-o, nu un Schiller a compus-o] etc. ...

VII

Încă nu am încheiat evaluarea travaliului visului. Ne vedem siliți să-i mai atribuim încă o activitate, în afară de condensare, deplasare și aranjare plastică a materialului psihic, o activitate a cărei contribuție nu se poate recunoaște însă la toate visele. Nu voi trata pe larg acest segment al travaliului visului, vreau numai să menționez, așadar, că ne putem face cel mai bine o imagine despre esența sa dacă ne decidem să presupunem — probabil în mod inexact — că *acționează asupra conținutului visului deja preformat abia cu efect retroactiv*. Acțiunea sa constă în ordonarea componentelor visului în așa fel încât ele să se îmbine într-un tot corelat aproximativ, într-o compoziție onirică. Visul capătă astfel un soi de fațadă, care nu-i acoperă desigur conținutul în toate locurile; el află în acest fel o primă

---

* Freud folosește zicala: *Alter schützt vor Torheit nicht*. (*N.t.*)

** Legat deci de „craniu de oaie". *Schafskopf*, însemnând „cap de oaie", are și sensul peiorativ de „nătărău", „dobitoc". (*N.t.*)

interpretare provizorie, care este sprijinită de intercalări și mici schimbări. Această prelucrare a conținutului visului devine, ce-i drept, posibilă numai dacă nu ia lucrurile atât de exact, ea nici nu oferă nimic altceva decât o eclatantă înțelegere greșită a gândurilor visului. Și dacă abordăm analiza visului, trebuie să ne eliberăm mai întâi de această tentativă de interpretare.

La acest segment al travaliului visului, motivarea este deosebit de transparentă. Este *considerentul inteligibilității* care determină acest ultim retuș al visului; astfel este trădată însă și originea acestei activități. Ea se comportă în raport cu conținutul visului prezent în fața ei așa cum se comportă în general activitatea noastră psihică normală față de un oarecare conținut de percepție ce i se oferă. Ea îl înțelege pe baza anumitor reprezentări anticipative, îl rânduiește încă de când îl percepe după presupoziția inteligibilității sale, riscând astfel să-l falsifice și cade într-adevăr, dacă el nu se poate înșirui în rândul a nimic cunoscut, mai întâi în cele mai bizare înțelegeri greșite. Se știe că nu suntem în stare să privim o serie de semne ciudate sau să ascultăm o succesiune de cuvinte necunoscute fără să le falsificăm mai întâi percepția din *considerentul inteligibilității*, pe baza a ceva ce ne este nouă cunoscut.

Visele care au trecut prin această prelucrare din partea unei activități psihice ce este complet analoagă gândirii treze pot fi numite *bine compuse*. La alte vise, această activitate a eșuat total; nu s-a făcut nici măcar încercarea de a stabili ordinea și interpretarea și, simțindu-ne după trezire identici cu această ultimă bucată din travaliul visului, judecăm că visul este „complet confuz“. Pentru analiza noastră, visul care se aseamănă unei grămezi dezordonate de fragmente neconectate între ele are însă la fel de multă valoare ca și cel frumos netezit și prevăzut cu o suprafață.

În primul caz ne scutim oarecum efortul de a distruge din nou finisarea conținutului visului.

Am greși însă dacă nu am vrea să vedem în aceste fațade ale visului altceva decât astfel de prelucrări de fapt confuze și destul de arbitrare ale conținutului visului prin instanța conștientă a vieții noastre psihice. Pentru alcătuirea fațadei visului se folosesc nu rareori fantasme-dorință, care se găsesc preformate în gândurile visului și care sunt de același tip ca acelea cunoscute nouă din viața trează, numite pe drept „vise diurne". Fantasmele-dorință, pe care analiza le descoperă în visele nocturne, se dovedesc adesea a fi niște repetiții și prefaceri ale unor scene infantile; fațada visului ne arată astfel în anumite vise în mod nemijlocit nucleul propriu-zis al visului, nucleu deformat prin amestecul cu un alt material.

Alte activități decât cele patru menționate nu pot fi descoperite la travaliul visului. Dacă ne ținem strict de definiția că „travaliul visului" desemnează transformarea gândurilor visului în conținutul visului, atunci trebuie să ne spunem că travaliul visului nu este creator, nu dezvoltă fantezii proprii lui, nu judecă, nu conchide, nu realizează absolut nimic altceva decât să condenseze materialul, să-l deplaseze și să-l prelucreze în direcția plasticității, la care se mai adaugă ultima bucățică inconstantă de prelucrare interpretativă. Se găsește, ce-i drept, câte ceva în conținutul visului ce am dori să concepem drept rezultat al unei funcții diferite și mai înaltă intelectual, însă analiza dovedește de fiecare dată în mod convingător că *aceste operațiuni intelectuale au avut deja loc în gândurile visului și au fost numai preluate de către conținutul visului*. Această concluzie trasă din vis nu este nimic altceva decât repetarea unei concluzii din gândurile visului; ea apare ca impecabilă dacă a trecut în vis fără modificare; ea

devine absurdă dacă a fost eventual deplasată asupra altui material prin travaliul visului. O socoteală în conținutul visului nu înseamnă decât că printre gândurile visului se află un calcul; în timp ce acesta este întotdeauna corect, socoteala din vis poate să ofere rezultatul cel mai nebunesc prin condensarea factorilor ei și prin deplasarea aceluiași mod operațional asupra unui alt material. Nici măcar discursurile prezente în conținutul visului nu sunt nou-compuse; ele se dovedesc a fi înnădite din discursuri ținute sau auzite și citite, care au fost reînsufleţite în gândurile visului și al căror text îl copiază în modul cel mai fidel, în vreme ce lasă complet deoparte determinarea lor și le modifică puternic sensul.

Poate că nu este superfluu să susținem ultimele afirmații prin niște exemple.

I) Un vis care sună inofensiv, bine compus al unei paciente:

Merge la piață cu bucătăreasa ei, care duce coșul. Măcelarul îi spune, după ce ea îi cere ceva: Asta nu mai avem. *Şi vrea să-i dea altceva, remarcând:* Și asta este bun. *Ea refuză și merge la vânzătoarea de zarzavaturi, care vrea să-i vândă niște zarzavat ciudat, prins în legături, dar de culoare neagră. Ea spune: Asta nu recunosc, nu iau.*

Cuvintele: „*Asta nu mai avem*“ provin din tratament. Chiar eu îi explicasem pacientei cu câteva zile înainte că amintirile cele mai vechi din copilărie *nu le mai avem* ca atare, ci se înlocuiesc prin transferuri și vise. Eu sunt deci măcelarul.

Celelalte cuvinte: „*Asta nu recunosc*“ s-au rostit într-un alt context. Cu câteva zile în urmă, chiar ea îi strigase bucătăresei, care apare de altfel și ea în vis, dojenind-o: *Purtați-vă cuviincios; asta nu recunosc*, adică, desigur: un astfel de comportament nu înțeleg, prin urmare

nu-l admit. Partea mai inofensivă a vorbelor a ajuns în conținutul visului printr-o deplasare; în gândurile visului a jucat numai cealaltă parte a discursului un rol, căci aici travaliul visului a modificat până la a face total irecognoscibilă și extrem de inofensivă o situație fantasmatică în care eu *mă port necuviincios într-un anume fel* față de acea doamnă. Această situație așteptată în fantasmă nu este însă nici ea decât o reeditare a uneia trăite odată cu adevărat.

II) Un vis aparent total lipsit de importanță, în care apar numere. *Ea vrea să plătească ceva; fiica ei ia 3 fl. 65 cr. din portmoneu, dar ea spune: Ce faci? Costă numai 21 de c r e i ț a r i.*

Visătoarea era o străină care își dăduse copilul la un pension vienez și care își putea continua tratamentul atâta timp cât rămânea fata ei la Viena. În preziua visului, directoarea instituției îi recomandase să-i mai lase copilul încă un an. În acest caz, ea și-ar fi prelungit și tratamentul cu un an. Numerele din vis capătă semnificație dacă ne amintim că timpul este bani. *Time is money*. *Un an* este egal cu 365 de *zile*, exprimat în creițari: 365 de creițari sau 3 fl. 65 cr. Cei 21 de *creițari* corespund celor 3 *săptămâni* care mai trebuiau să treacă atunci din ziua visului până la sfârșitul școlii și deci până la încheierea curei. Erau în mod evident considerente bănești cele care o determinaseră pe acea doamnă să respingă propunerea directoarei și care sunt răspunzătoare pentru suma mică din vis.

III) O doamnă tânără, dar căsătorită deja de câțiva ani, află că o cunoștință a ei aproape de aceeași vârstă, dra Elise L., s-a logodit. Acest prilej duce la următorul vis:

Ea se află cu soțul ei la teatru, o parte din rândurile din față de la parter este complet goală. Soțul ei îi povestește că Elise L. și logodnicul ei ar fi vrut să vină și ei, dar primiseră numai locuri proaste, trei pentru *1 fl. 50 cr., și bineînțeles că nu au putut să le accepte. Ea răspunde că totuși nu ar fi fost nicio nenorocire.*

Aici ne vor interesa originea numerelor din materialul gândurilor onirice și transformările pe care le-au suferit. *De unde* provin acei 1 fl. 50 cr.? Dintr-o întâmplare indiferentă a zilei precedente. Cumnata ei primise de la soț suma de 150 fl. cadou și *se grăbise* să scape de ei, cumpărându-și o bijuterie. Vrem să remarcăm că 150 fl. sunt *de o sută de ori* mai mult decât 1 fl. 50 cr. Pentru acel *trei*, despre care este vorba la biletele de teatru, se găsește numai legătura că logodnica Elise L. este exact cu *trei* luni mai tânără decât visătoarea. Situația din vis este redarea unei mici întâmplări cu care fusese adesea tachinată de soțul ei. Ea *se grăbise* odată atât de tare să cumpere din timp bilete pentru o reprezentație teatrală și când a ajuns apoi la teatru *erau aproape goale o parte din rândurile din față de la parter*. Deci *nu ar fi fost necesar* ca ea *să se grăbească atât de tare*. Să ne gândim în fine la *absurditatea* visului ca două persoane să ia trei bilete de teatru!

Și acum gândurile visului: A fost totuși *lipsit de sens* să mă căsătoresc atât de devreme; *nu ar fi fost necesar să mă grăbesc atât de tare*. Pe baza exemplului Elisei L. văd că tot aș mai fi căpătat un bărbat, și anume unul *de o sută de ori* mai bun (bărbat, comoară), dacă aș fi așteptat. *Trei* astfel de bărbați mi-aș fi putut cumpăra pentru banii mei (zestrea mea).

VIII

După ce am făcut cunoștință cu travaliul visului în expunerile de mai sus, vom fi desigur tentați să îl explicăm drept un proces psihic foarte deosebit, cum altminteri din câte știm noi nu există. Este de parcă elementul de surprindere ar fi trecut asupra travaliului visului, când de obicei produsul travaliului, și anume visul, era cel care-l trezește în noi. În realitate, travaliul visului este numai primul proces cunoscut dintr-un întreg șir de procese psihice, din care se deduce apariția simptomelor isterice, a ideilor de angoasă, a ideilor obsesive și a celor delirante. Condensarea și mai cu seamă deplasarea nu sunt niciodată caracteristici ce ar lipsi acestor procese. Prelucrarea în direcția plasticității rămâne în schimb proprie travaliului visului. Dacă această explicație plasează visul într-un rând cu formațiunile îmbolnăvirii psihice, ni se va părea cu atât mai important să aflăm condițiile esențiale ale unor asemenea procese precum formarea visului. Vom fi pesemne mirați să auzim că nici starea de somn, nici boala nu țin de aceste condiții indispensabile. Un întreg număr de fenomene ale vieții cotidiene a oamenilor sănătoși, uitarea, greșeala de vorbire, apucarea greșită a unui obiect și o anumită clasă de erori își datorează apariția unui mecanism psihic analog precum visul și celelalte verigi din serie.

Sâmburele problemei constă în deplasare, de departe cea mai frapantă dintre realizările speciale ale travaliului visului. Condiția substanțială a deplasării o vom recunoaște, atunci când ne cufundăm mai adânc în subiect, a fi una pur psihologică; ea este de tipul unei *motivații*. Ajungem pe urmele ei dacă ținem cont de anumite experiențe de care nu putem scăpa în analiza

viselor. A trebuit uneori să întrerup în analiza anumitor exemple de vis relatarea gândurilor visului, pentru că printre ele, după cum am mărturisit, se aflau unele pe care prefer să le țin secrete față de străini și pe care nu le pot comunica fără a încălca grav niște considerente importante. Am adăugat că nu ar fi de niciun folos dacă aș alege pentru comunicare în vederea analizei lui un alt vis în locul acestuia; la orice vis al cărui conținut este obscur sau confuz m-aș lovi de niște gânduri onirice care ar cere tăinuirea lor. Dacă însă continui analiza pentru mine însumi, fără a ține seamă de ceilalți, cărora o trăire atât de personală cum este visul meu nici nu le poate fi destinată, atunci ajung în cele din urmă la gânduri care mă surprind, pe care nu le știam ca existând în mine, care nu îmi sunt însă numai *stranii*, ci și *dezagreabile*, și pe care aș dori de aceea să le combat energic, în timp ce înlănțuirea de gânduri ce străbate analiza mi le impune neînduplecat. Nici nu pot să țin altfel cont de această stare foarte generală de lucruri decât prin presupunerea că aceste gânduri au fost cu adevărat prezente în viața mea psihică și că au deținut o anumită intensitate sau energie psihică, dar s-ar fi găsit într-o situație psihologică specială, ca urmare *nu-mi puteau deveni conștiente*. Numesc această stare specială cea a *refulării*. Nu pot atunci să nu admit între obscuritatea conținutului visului și starea de refulare — *incapacitatea de conștientizare* — a unora dintre gândurile visului o relație cauzală și să nu deduc că visul trebuie să fie obscur, *pentru ca să nu trădeze gândurile proscrise ale visului*. Ajung astfel la noțiunea de *deformare a visului* care este opera travaliului visului și care servește *disimulării*, intenției de a ascunde.

Vreau să fac proba asupra exemplului de vis ales pentru analiză și să mă întreb care este oare gândul care își croiește drum în acest vis în mod deformat, în timp

ce, dacă ar apărea nedeformat, mi-ar stârni opoziția cea mai puternică. Îmi amintesc cum călătoria gratis cu trăsura mi-a adus în memorie ultimele călătorii costisitoare cu trăsura făcute cu o persoană din familia mea și că a rezultat ca interpretare a visului: Aș dori să cunosc odată dragostea care nu mă costă nimic și că puțin timp înainte de vis a trebuit să cheltuiesc ceva mai mulți bani tocmai pentru această persoană. În acest context nu mă pot feri de gândul *că îmi pare rău de această cheltuială*. Abia când recunosc această pornire a mea capătă un sens faptul că îmi doresc în vis o dragoste care nu mă obligă la cheltuieli. Și totuși pot să-mi spun sincer că nu am oscilat nicio clipă în decizia de a cheltui acea sumă. Regretul respectiv, curentul contrar, nu mi-a fost conștient. Din ce motive s-a întâmplat așa este desigur o altă întrebare, cu bătaie lungă, iar răspunsul ei, pe care eu îl cunosc, ține de alte coordonate.

Dacă nu supun analizei un vis propriu, ci pe cel al unei persoane străine, atunci rezultatul este același; motivele pentru convingere vor fi însă diferite. Dacă este visul unui om sănătos, nu-mi rămâne alt mijloc să-l oblig să recunoască ideile refulate găsite decât indicându-i contextul gândurilor visului, și el oricum se poate împotrivi față de această recunoaștere. Dacă este însă vorba despre un om cu o suferință nevrotică, de pildă un isteric, atunci presupunerea gândului refulat devine pentru el obligatorie prin legătura dintre acesta din urmă și simptomele lui de boală și prin ameliorarea pe care o resimte în urma schimbului dintre simptome și ideile refulate. De exemplu, la pacienta de la care provine ultimul vis cu cele trei bilete pentru 1 fl. 50 cr., analiza trebuie să presupună că ea își desconsideră soțul, că regretă că s-a căsătorit cu el, că ar dori să-l schimbe pe un altul. Ea susține, firește, că își iubește soțul, că viața ei sentimentală nu știe nimic despre

această lipsă de considerație (unul de o sută de ori mai bun!), dar toate simptomele ei duc la aceeași concluzie ca și acest vis și, după ce au fost trezite din nou amintirile refulate de ea despre un anumit timp în care nici măcar conștient nu-și iubea soțul, simptomele sunt rezolvate, iar rezistența ei față de interpretarea visului dispare.

IX

După ce ne-am fixat noțiunea de refulare și am pus deformarea visului în relație cu materialul psihic refulat, putem să pronunțăm la modul foarte general rezultatul principal pe care-l oferă analiza viselor. Despre visele inteligibile și cu sens am aflat că sunt realizări nedeghizate de dorință, așadar că situația onirică reprezintă în ele ca împlinită o dorință cunoscută conștiinței, rămasă în urma vieții diurne, o dorință desigur demnă de interes. Despre visele obscure și confuze, analiza ne învață acum ceva cât se poate de analog: situația onirică reprezintă din nou ca fiind realizată o dorință ce emană în mod regulat din gândurile visului, dar reprezentarea este una de nerecunoscut, care se explică abia prin analiză, și dorința este fie una refulată, străină conștiinței, fie ea este foarte strâns legată de gândurile refulate, este purtată de astfel de gânduri. Formula pentru aceste vise este deci: *ele sunt realizări deghizate de dorințe refulate*. Este interesant de remarcat însă că are dreptate credința populară că visul vestește viitorul. În realitate, viitorul pe care ni-l arată visul nu este cel care se va realiza, ci cel care ne-ar plăcea să se realizeze. Mintea poporului procedează aici așa cum este obișnuită și altminteri: crede ce își dorește.

După atitudinea lor față de realizarea dorinței, visele se împart în trei clase. Mai întâi cele care reprezintă *nedeghizat* o dorință *nerefulată*; acestea sunt visele de tip infantil, care devin tot mai rare la adult. În al doilea rând visele care exprimă *deghizat* o dorință *refulată*; probabil cea mai mare parte a viselor noastre, care au ulterior nevoie de analiză spre a fi înțelese. În al treilea rând visele care reprezintă, ce-i drept, o dorință *refulată*, dar *fără* deghizare, sau deghizate insuficient. Aceste din urmă vise sunt însoțite sistematic de angoasă, care le întrerupe. Angoasa este aici substitutul pentru deformarea visului; ea a fost scutită numai în visele celei de-a doua clase prin travaliul visului. Se poate dovedi fără prea mare greutate că acel conținut de idei care ne face acum în vis să ne temem era odinioară o dorință și de atunci este supus refulării.

Există și vise clare cu conținut penibil, dar care în vis nu este resimțit ca atare. De aceea nu le putem număra printre visele de angoasă; însă ele au fost întotdeauna luate ca dovadă a lipsei de importanță și a lipsei de valoare psihică a viselor. O analiză a unui atare exemplu va arăta că aici este vorba de împliniri *bine camuflate* ale unor dorințe refulate, deci de vise din cea de-a doua clasă, și ea va prezenta totodată caracterul excelent de propice deghizării al muncii de deplasare.

O fată visează că îl vede pe copilul acum unic al surorii ei mort în fața ei în același loc în care a văzut, cu câțiva ani în urmă, cadavrul primului copil. Nu simte nicio durere, dar se împotrivește desigur ideii că această situație ar corespunde unei dorințe a ei. Nici nu se pretinde așa ceva; însă la coșciugul acelui copil ea l-a văzut pentru ultima oară cu ani în urmă pe bărbatul pe care-l iubește și a vorbit cu el; dacă ar muri al doilea copil, ea l-ar întâlni desigur din nou pe acel bărbat în casa surorii. Tânjește mult acum după

această întâlnire, dar se opune acestui sentiment al ei. Chiar în ziua visului, ea a luat un bilet de intrare la o prelegere pe care o anunțase cel pe care tot îl mai iubea. Visul ei este un simplu vis de nerăbdare, așa cum se ivește el de obicei înainte de călătorii, de mersul la teatru și de alte plăceri asemănătoare, așteptate în viitorul apropiat. Însă pentru a-i ascunde acest dor, situația a fost deplasată la ocazia cea mai nepotrivită pentru un sentiment de bucurie, ocazie care s-a adeverit însă o dată în realitate. Să observăm și că atitudinea afectivă din vis nu este adaptată conținutului visului deplasat, ci conținutului real, dar reținut. Situația din vis anticipează revederea mult dorită; ea nu oferă niciun fel de bază pentru vreun sentiment dureros.

X

Filosofii nu au avut până acum prilejul de a se îndeletnici cu o psihologie a refulării. Este deci îngăduit să ne facem, după o primă apropiere de starea de lucruri încă necunoscută, o imagine plastică a felului cum se formează visele. Schema la care nu ajungem numai din direcția studierii visului este, ce-i drept, deja destul de complicată; nu ne poate fi însă suficientă una mai simplă. Noi presupunem că în aparatul nostru psihic există două instanțe formatoare de gânduri, dintre care a doua se bucură de privilegiul că produsele ei găsesc deschis accesul la conștiință, în timp ce activitatea primei instanțe este în sine inconștientă și poate să ajungă la conștiință doar prin intermediul celei de-a doua. La granița dintre ambele instanțe, la trecerea de la prima la a doua, s-ar găsi o

cenzură care lasă să răzbată numai ce îi este agreabil, restul însă îl reține. Atunci, ceea ce este respins de cenzură se găsește, după definiția noastră, în starea refulării. În anumite condiții, una dintre ele fiind starea de somn, s-ar modifica raportul de forțe dintre cele două instanțe în așa fel încât refulatul nu mai poate fi reținut complet. În starea de somn asta s-ar întâmpla de pildă prin slăbirea cenzurii; atunci, refulatul de până acum va reuși să-și croiască drum spre conștiință. Dar întrucât cenzura nu este niciodată suprimată, ci numai diminuată, refulatul va trebui să accepte niște modificări care îi îmblânzesc trăsăturile supărătoare. Ce devine conștient în acest caz este un compromis între cele intenționate de una dintre instanțe și cele cerute de cealaltă instanță. *Refulare — slăbirea cenzurii — formațiunea de compromis* —, aceasta este însă schema de bază pentru apariția multor altor formațiuni psihopate în același mod ca și pentru vis, iar la formațiunea de compromis se observă și aici, și acolo procesele condensării și ale deplasării și utilizarea unor asociații superficiale, cu care ne-am familiarizat de la travaliul visului.

Nu avem niciun motiv să ne tăinuim elementul de demonism care a conlucrat când ne-am făurit explicația travaliului visului. Ni s-a creat impresia că formarea viselor obscure are loc *ca și cum* o persoană, care depinde de o a doua, ar avea de exprimat ceva ce i-ar fi celeilalte neplăcut să audă, și pe baza acestei comparații am ajuns la termenul de *deformare a visului* și la cel de cenzură și ne-am străduit să ne transpunem impresia într-o teorie psihologică desigur brută, dar măcar sugestivă. Cu orice se vor identifica prima și a doua noastră instanță în urma clarificării în continuare a obiectului, noi ne vom aștepta să se confirme un corelat al ipotezei noastre că cea de-a doua instanță

controlează accesul la conștiință și o poate bloca pe prima de la conștiință.

Când starea de somn este depășită, cenzura se reinstaurează rapid la întreaga-i valoare și poate să distrugă acum iarăși ceea ce i-a fost smuls în perioada slăbiciunii ei. Faptul că *uitarea* visului cere cel puțin *parțial* această explicație reiese dintr-o experiență confirmată de nenumărate ori. În timpul povestirii unui vis sau al analizei lui se întâmplă nu rareori să se ivească deodată din nou un fragment din conținutul visului ce fusese crezut uitat. Această bucată smulsă uitării conține în mod regulat cel mai bun și mai apropiat acces la semnificația visului. Probabil că numai de aceea trebuia să cadă pradă uitării, adică unei noi reprimări.

XI

Dacă noi concepem conținutul visului ca pe reprezentarea unei dorințe realizate și îi explicăm obscuritatea prin modificările operate de cenzură asupra materialului refulat, nu ne mai vine greu nici să deducem funcțiile visului. Într-o stranie opoziție cu faptul că se spune că somnul este tulburat de către vise, noi trebuie să recunoaștem *visul drept gardian al somnului*. În ceea ce privește visul infantil, afirmația noastră ar putea găsi ușor crezare.

Starea de somn sau modificarea psihică a somnului, în orice ar consta ea, este produsă de decizia de a dormi impusă copilului sau luată pe baza senzațiilor de oboseală, și făcută posibilă numai prin reținerea stimulilor care ar putea sugera alte țeluri aparatului psihic decât pe cel al somnului. Mijloacele care servesc la îndepărtarea stimulilor externi sunt cunoscute: dar ce mijloace ne

stau la dispoziție pentru a înăbuși stimulii psihici interni care se opun adormirii? Să urmărim o mamă care își adoarme copilul. Acesta exprimă fără încetare diferite cerințe, mai vrea un pupic, ar mai dori să se joace. Aceste cerințe sunt satisfăcute parțial, iar pe de altă parte sunt deplasate cu autoritate pe ziua de mâine. Este clar că dorințele și cerințele care se tot agită sunt ceea ce împiedică somnul. Cunoaștem povestea hazlie (a lui Balduin Groller) despre băiatul cel rău care, trezindu-se în timpul nopții, urlă prin dormitor: *El vrea rinocerul!* Un copil mai cuminte *ar visa*, în loc să urle, că se joacă cu rinocerul. Întrucât visul, care arată dorința ca fiind realizată, găsește *crezare* în timpul somnului, el suprimă dorința și face posibil somnul. Nu este de respins ideea că această credință îi revine imaginii onirice, pentru că aceasta se înveșmântează în fenomenul psihic al percepției, în timp ce copilului îi lipsește încă acea capacitate ce va fi achiziționată mai târziu în viață de a distinge halucinația sau fantasma de realitate.

Adultul a învățat să facă această distincție, el a înțeles și inutilitatea de a dori și a reușit prin exercițiu continuu să-și amâne dorințele până își pot afla rezolvarea în lungi ocolișuri pe calea modificării lumii exterioare. În mod corespunzător, și împlinirile de dorință pe un drum psihic scurt sunt rare la el în vis; ba chiar este posibil ca ele să nu se ivească deloc și ca tot ce ni se pare a fi alcătuit după tipul unui vis de copil să necesite o rezolvare mult mai complicată. În schimb însă, s-a format la adult — și probabil fără excepție la orice om care este în deplină posesiune a facultăților sale mentale — o diferențiere a materialului psihic, care copilului îi lipsea. A luat naștere o instanță psihică, iar aceasta, instruită de experiența de viață, menține cu o severitate geloasă o influență dominatoare și inhibitoare asupra mișcărilor psihice, și este înzestrată prin poziția ei față

de conștiință și de motilitatea arbitrară cu cele mai mari mijloace de forță psihică. O parte a mișcărilor infantile a fost însă reprimată de această instanță ca nefolositoare vieții, și tot materialul de gânduri care provine de la acestea se găsește în starea refulării.

În timp ce instanța în care ne recunoaștem Eul nostru normal se axează pe dorința de a dormi, ea pare constrânsă de condițiile psihofiziologice ale somnului să cedeze din energia cu care obișnuia în timpul zilei să înăbușe refulatul. Această cedare în sine este, ce-i drept, inofensivă; excitațiile sufletului reprimat al copilului pot să se agite oricât; ca urmare a aceleiași stări de somn ele găsesc însă îngreunat accesul spre conștiință, iar pe cel spre motilitate blocat. Primejdia ca somnul să fie perturbat de ele trebuie însă respinsă. Acum urmează să admitem oricum ipoteza că până și în somnul adânc există o cantitate de atenție liberă ca gardian împotriva stimulilor senzoriali, care fac să pară că trezirea este mai indicată decât continuarea somnului. Căci altfel nu s-ar explica de ce putem fi întotdeauna treziți prin stimuli senzoriali de o anumită *calitate*, așa cum sublinia deja bătrânul fiziolog Burdach — mama, de exemplu, de către scâncetul copilului ei, morarul de oprirea morii lui, majoritatea oamenilor de strigarea ușoară a numelui lor. Această atenție care stă de gardă se îndreaptă acum și spre stimulii interni de dorință din refulat și alcătuiește cu ei visul, care satisface în calitate de compromis ambele instanțe deopotrivă. Visul creează un fel de rezolvare psihică pentru dorința reprimată sau formată cu ajutorul refulatului, reprezentând-o ca împlinită; dar el satisface și cealaltă instanță, permițând continuarea somnului. Eului nostru îi place să se comporte aici ca un copil, dând crezare imaginilor onirice, ca și cum ar vrea să spună: Da, da, ai dreptate, dar lasă-mă să dorm. Desconsiderarea cu care tratăm visul când suntem treji

și care vizează caracterul confuz și aparent ilogic al visului nu este probabil nimic altceva decât judecata Eului nostru care doarme despre mișcările ce au loc în refulat, care se sprijină cu mai multă dreptate pe neputința motorie a acestor perturbatori ai somnului. Această judecată depreciatoare ne devine pe alocuri conștientă chiar în somn; atunci când conținutul visului depășește mult prea mult cenzura, ne gândim: Păi este doar un vis... și ne continuăm somnul.

Nu este o obiecție față de această concepție dacă există și pentru vis cazuri-limită, în care el nu-și mai poate menține funcția de a feri somnul de întrerupere — ca la visul de angoasă —, ci o preschimbă cu cealaltă, aceea de a-l încheia la timp. El procedează atunci aidoma paznicului de noapte conștiincios, care își face mai întâi datoria, potolind tulburările, pentru a nu trezi populația, dar apoi își continuă datoria trezind cetățenii, în cazul în care cauzele tulburării i se par problematice și nu se descurcă singur spre a le face față.

Deosebit de clară devine o atare funcție a visului, dacă asupra simțurilor celui care doarme acționează un imbold exterior. Este general cunoscut că stimulii senzoriali care apar în timpul stării de somn influențează conținutul viselor; acest lucru se poate dovedi experimental și face parte dintre puținele rezultate sigure, dar tare supraapreciate ale investigării medicale asupra visului. De această constatare s-a legat însă o enigmă până acum de nedezlegat. Căci stimulul senzorial pe care experimentatorul îl face să acționeze asupra celui care doarme nu apare corect recunoscut în vis, ci este subiectul uneia dintre foarte numeroasele interpretări posibile, alegerea fiind aparent lăsată în seama arbitrarului psihic. Dar un arbitrar psihic desigur nu există. Cel care doarme poate să reacționeze în diferite moduri împotriva unui stimul senzorial venit din afară. Fie se

trezește, fie reușește să-și continue totuși somnul. În cel din urmă caz se poate servi de vis pentru a înlătura stimulul extern, și anume din nou în mai mult decât un singur mod. El poate, de pildă, să suprime stimulul, visând o situație care este cu desăvârșire incompatibilă cu acesta. Astfel s-a comportat, de exemplu, un visător pe care tot voia să-l tulbure un abces dureros la perineu. A visat cum călărea pe un cal, folosind cataplasma care trebuia să-i aline durerea drept șa, și astfel și-a depășit elementul perturbator. Sau, ceea ce se întâmplă mai frecvent, stimulul extern are parte de o transformare care îl aduce în contextul unei dorințe refulate ce tocmai își pândește împlinirea, îi răpește astfel realitatea și îl tratează ca și cum ar fi o bucată de material psihic. Astfel, cineva visează că a scris o comedie, care întruchipează o anumită idee de bază, este reprezentată la teatru, primul act se încheie și este încununat de aplauze furtunoase. Se bate teribil din palme... Aici visătorul trebuie să fi reușit să își prelungească visul dincolo de elementul de perturbare, căci, atunci când s-a trezit, nu a mai auzit zgomotul, dar a conchis cu dreptate că cineva o fi bătut covoare sau saltele. — Visele care se instalează chiar înainte de trezirea datorată unui zgomot puternic au mai făcut toate încercarea să dezmintă stimulul deșteptător așteptat, furnizând o altă explicație, și să prelungească somnul măcar încă o clipă.

XII

Cine ține la punctul de vedere că *cenzura* este motivul principal al deformării visului nu va fi surprins să afle din rezultatele interpretării viselor că, prin analiză, majoritatea viselor adulților se explică din *dorințe erotice*.

Această afirmație nu vizează visele cu un conținut sexual nedeghizat, care le sunt desigur cunoscute tuturor visătorilor din propria lor trăire și sunt de obicei descrise doar ele ca „vise sexuale“. Astfel de vise tot mai oferă destule elemente surprinzătoare, prin selecția persoanelor din care își fac obiectele sexuale, prin măturarea tuturor barierelor, pe care visătorul le impune în viața lui trează necesităților sale sexuale, prin multe amănunte ciudate, care amintesc de ceea ce se numește *perversiune*. Analiza arată însă că foarte multe alte vise, care nu etalează nimic erotic în conținutul lor manifest, sunt dezvăluite prin munca de interpretare ca fiind împliniri sexuale de dorință, și că pe de altă parte foarte multe gânduri rămase de la travaliul de gândire al stării de veghe ca „resturi diurne“ ajung să fie reprezentate în vis numai cu ajutorul unor dorințe erotice refulate.

Pentru elucidarea acestei stări de lucruri nepostulate teoretic să indicăm faptul că nicio altă grupă de pulsiuni nu a aflat o reprimare atât de puternică prin cerințele educației culturale așa precum cele sexuale, dar că, în același timp, la majoritatea oamenilor, pulsiunile sexuale sunt și cele care știu cel mai ușor să se sustragă controlului instanțelor psihice supreme. De când am făcut cunoștință cu *sexualitatea infantilă* adesea atât de ștearsă în manifestările ei, de sistematic trecută cu vederea și de greșit înțeleasă, suntem îndreptățiți să spunem că aproape orice om civilizat a reținut forma infantilă a vieții sexuale într-o privință sau alta, și înțelegem astfel că dorințele sexuale infantile refulate dau forțele motrice cele mai frecvente și puternice pentru formarea viselor.[2]

---

[2] Cf. în acest sens *Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie*, 1905, ediția a cincea, 1922. [Apărută la Editura Trei, în 2010, în Freud, *Opere esențiale*, vol. 5, „Studii despre sexualitate“, sub titlul *Trei eseuri asupra teoriei sexualității — N.t.*]

Dacă îi poate izbuti visului care exprimă dorințe erotice să apară asexual, inofensiv în conținutul lui manifest, aceasta se poate întâmpla într-un singur fel. Materialul de idei sexuale nu poate fi reprezentat ca atare, ci trebuie înlocuit în conținutul visului prin sugestii, aluzii și alte modalități asemănătoare de prezentare indirectă, dar spre deosebire de alte cazuri de prezentare indirectă, cea folosită în vis trebuie să nu fie nemijlocit inteligibilă. Ne-am obișnuit să desemnăm mijloacele de reprezentare care corespund acestor condiții drept *simboluri* a ceea ce reprezintă ele. Li s-a acordat un interes special de când s-a observat că visătorii care vorbesc aceeași limbă se servesc de aceleași simboluri, ba că în anumite cazuri izolate comunitatea de simboluri se extinde dincolo de comunitatea de limbă. Întrucât visătorii înșiși nu cunosc semnificația simbolurilor utilizate de ei, rămâne mai întâi o enigmă de unde provine relația lor cu elementele pe care le înlocuiesc și le desemnează. Dar faptul în sine este indubitabil și devine important pentru tehnica interpretării viselor, căci cu ajutorul acestei cunoașteri a simbolisticii viselor este posibil să se înțeleagă sensul a diferite elemente din conținutul visului sau anumite bucăți izolate ale visului, sau uneori chiar vise întregi, fără a trebui întrebat visătorul despre ideile asociative care-i trec prin minte. Ne apropiem astfel de idealul popular al unei tălmăciri de vise și ne întoarcem pe de altă parte la tehnica interpretativă a vechilor popoare, pentru care interpretarea viselor și interpretarea prin simbolistică erau identice.

Cu toate că studiile despre simbolurile onirice sunt încă foarte departe de a fi încheiate, putem să prezentăm totuși cu certitudine o serie de afirmații generale și de informații speciale despre ele. Există simboluri care pot fi traduse aproape universal într-un

singur fel; astfel, împăratul și împărăteasa (regele și regina) înseamnă părinții, camerele reprezintă femei, intrările și ieșirile acelora, deschizăturile corpului. Cea mai mare parte a simbolurilor visului servește la reprezentarea unor persoane, părți ale corpului și activități, care sunt înzestrate cu interes erotic; mai cu seamă organele genitale pot fi reprezentate printr-un număr de simboluri adesea foarte surprinzătoare, și pentru desemnarea simbolică a organelor sexuale sunt folosite obiectele cele mai variate. Dacă armele ascuțite, obiectele lungi și tari, ca trunchiurile de copac și bețele, reprezintă în vis organele genitale masculine, iar dulapurile, cutiile, trăsurile, sobele reprezintă trupul femeii, atunci *tertium comparationis*, elementul comun al acestor înlocuiri, este firește ușor de înțeles, dar nu în cazul tuturor simbolurilor ni se facilitează atât de mult sesizarea conexiunilor unificatoare. Simboluri precum cel al scării sau al urcării pentru relația sexuală, al cravatei pentru membrul bărbătesc, al lemnului pentru corpul femeii ne trezesc scepticismul, atâta timp cât nu am ajuns la înțelegerea relației simbolice pe alte căi. Un întreg șir de simboluri onirice este de altfel bisexual, se poate raporta în funcție de context la organele genitale masculine sau la cele feminine.

Există simboluri de răspândire universală, pe care le întâlnim la toți visătorii făcând parte din același cerc lingvistic sau cultural, și altele cu o incidență extrem de limitată, individuală, pe care insul și le-a configurat din materialul său ideatic. Printre primele distingem unele a căror pretenție de a reprezenta elementul sexual este justificată desigur prin uzul lingvistic (de exemplu, cele provenind din agricultură, ca: fertilizare, sămânță), de altele, a căror relație cu factorul sexual pare să ajungă până departe în timpurile cele mai vechi și în adâncimile

cele mai obscure ale formării de noțiuni. Pentru ambele tipuri de simboluri pe care le-am distins mai sus forța de a construi simboluri nu s-a epuizat până în prezent. Putem să observăm că obiecte nou-inventate (cum ar fi aeronava) sunt de îndată ridicate la nivel de simboluri sexuale universal uzitate.

Ar fi de altfel eronat să ne așteptăm ca o cunoaștere mai temeinică a simbolisticii visului (a „limbajului visului“) să ne facă să nu mai depindem de interogarea visătorului despre asociațiile sale legate de vis și să ne ducă totalmente înapoi la tehnica interpretării antice a viselor. Făcând abstracție de simbolurile individuale și de oscilațiile în folosirea celor universale, nu se știe niciodată dacă un element al conținutului visului trebuie interpretat simbolic sau în sensul său propriu, și se știe cu certitudine că nu orice conținut al visului trebuie interpretat simbolic. Cunoașterea simbolisticii visului ne va mijloci întotdeauna numai traducerea unor componente izolate ale conținutului visului și nu va face inutilă aplicarea regulilor tehnice indicate mai devreme. Dar ea va interveni drept cel mai valoros mijloc ajutător al interpretării exact acolo unde ideile spontane care-i trec visătorului prin minte dau greș sau devin insuficiente.

Simbolistica visului se dovedește a fi indispensabilă și întru înțelegerea așa-ziselor vise „tipice“ ale oamenilor și a viselor „recurente“ ale individului. Dacă aprecierea pe care am acordat-o în această scurtă prezentare modului de exprimare simbolic al visului a fost atât de incompletă, îmi pot justifica această neglijare atrăgând atenția asupra unei idei care face parte dintre lucrurile cele mai importante pe care le putem spune pe acest subiect. Simbolistica visului duce mult dincolo de vis; ea nu este specifică visului, ci exercită o dominație similară asupra reprezentărilor din basme, mituri și legende, din glume și folclor. Ea ne permite să urmărim relațiile

intime ale visului cu aceste producții; trebuie să ne spunem însă că ea nu este produsă de travaliul visului, ci este probabil o particularitate a gândirii noastre inconștiente, care îi furnizează travaliului visului materialul pentru condensare, deplasare și dramatizare.[3]

XIII

Nu pretind că am aruncat lumină aici asupra tuturor problemelor onirice, nici că am rezolvat în mod convingător cele dezbătute acum. Pe cel care se interesează de tot perimetrul literaturii pe tema visului îl trimit la cartea lui Sante de Sanctis: *I sogni*, Torino, 1899; cel care caută argumentarea mai aprofundată a concepției despre vis expuse de mine să se orienteze spre scrierea mea *Die Traumdeutung*, Leipzig și Viena, 1900. Voi mai indica numai în ce direcție se poate urmări continuarea prezentărilor mele despre travaliul visului.

Dacă stabilesc drept sarcină a unei interpretări de vis substituirea visului cu gândurile latente ale visului, deci desfacerea a ceea ce a țesut travaliul visului, atunci ridic pe de o parte o serie de noi probleme psihologice, care se raportează la mecanismul acestui travaliu al visului în sine, ca și la natura și condițiile așa-numitei refulări; pe de altă parte afirm existența gândurilor visului, ca pe un material foarte bogat de structuri psihice de rang maxim și prevăzut cu toate caracteristicile funcționării intelectuale normale, material ce se sustrage însă conștiinței,

[3] Mai multe despre simbolistica visului se găsesc în vechile scrieri despre interpretarea viselor (Artemidorus din Daldis, Scherner, *Das Leben des Traumes*, 1861), în *Interpretarea viselor* aparținând autorului [apărută în limba română la Editura Trei, în 2010, în Freud, *Opere esențiale*, vol. 2 — *N.t.*], în scrierile mitologice ale şcolii psihanalitice şi în lucrările lui W. Stekel (*Die Sprache des Traumes*, 1911).

până ce răsare în chip deformat în conținutul visului. Sunt nevoit să presupun că astfel de gânduri există la orice om, căci aproape toți oamenii, și cei mai normali, sunt capabili să viseze. De inconștientul gândurilor onirice, de relația lui cu conștiința și cu refularea se leagă celelalte probleme importante pentru psihologie, a căror rezolvare trebuie desigur amânată până ce analiza va clarifica geneza altor structuri psihopate, cum ar fi cele ale simptomelor isterice și ale ideilor obsesive.

PSIHANALIZĂ ŞI TELEPATIE

(PSYCHOANALYSE UND TELEPATHIE, 1921)

CUVÂNT-ÎNAINTE

Nu pare să ne fie dat să lucrăm în liniște la dezvoltarea științei noastre. De abia am respins victorioși două atacuri — unul voia să nege recent ceea ce am adus noi la lumină și ne indica în loc de orice fel de conținut numai motivul negării, celălalt voia să ne critice că am înțelege greșit natura acestui conținut și l-am confunda ușor cu un altul — deci, de abia ne simțeam în siguranță în fața acestor inamici, când se și înalță în fața noastră un alt pericol, de astă dată ceva măreț, elementar, ce nu ne amenință numai pe noi, ci poate chiar mai mult pe adversarii noștri.

Nu mai pare posibilă respingerea studiului așa-numitelor fapte oculte, al acelor lucruri care pretind să garanteze existența reală a altor forțe psihice decât psihicul, cunoscut nouă, al omului și al animalului sau dezvăluie în acest psihic capacități până atunci nerecunoscute. Imboldul spre o astfel de cercetare pare de o forță irezistibilă; în această scurtă vacanță am avut de trei ori ocazia să refuz colaborarea la niște reviste nou-înființate în slujba acestor studii. Credem și înțelegem de unde își ia forța acest curent. Face

parte din expresia devalorizării, care a atins de când cu catastrofa mondială a marelui război tot ce există, din sondarea acelei mari revoluții spre care ne îndreptăm, a cărei amplitudine încă nu o putem ghici; este desigur și o tentativă de compensare, pentru a recupera într-o altă sferă — suprapământeană — din atracțiile pe care le-a pierdut viața pe acest pământ. Ba se poate chiar ca unele procedee din știința exactă să fi favorizat ele însele această dezvoltare. Descoperirea radiumului a adus la fel de multe confuzii în rândul posibilităților de explicare a lumii fizice pe cât le-a și extins, iar cunoașterea foarte recent dobândită a ceea ce se numește teoria relativității a avut, la mulți dintre cei care o admiră fără să o înțeleagă, efectul de a le diminua încrederea în credibilitatea obiectivă a științei. Vă amintiți că însuși Einstein a profitat, nu demult, de ocazie pentru a protesta față de o atare înțelegere greșită.

Nu este de la sine înțeles că accentuarea interesului pentru ocultism înseamnă un pericol pentru psihanaliză. Din contră, ar trebui să ne așteptăm la simpatii reciproce între cele două. Ele au avut parte de același tratament disprețuitor, arogant, din partea științei oficiale. Psihanaliza mai este privită și astăzi ca suspectă de misticism, iar inconștientul ei este categorisit printre acele lucruri dintre cer și pământ despre care știința școlărească seacă refuză să viseze. Nenumăratele îndemnuri la colaborare, care ne sunt adresate din partea ocultiștilor, arată că vor să ne trateze drept cvasiaparținând de ei, că se bazează pe sprijinul nostru împotriva presiunii autorității exacte. Pe de altă parte, psihanaliza nu are interesul să apere plină de abnegație această autoritate, căci ea însăși stă în opoziție cu tot ce este îngrădit, stabilit în mod convențional, cu tot ce este general recunoscut; nu ar fi pentru prima oară că și-ar oferi ajutorul presimțirilor obscure, dar indestructibile

ale poporului împotriva obscurantismului oamenilor cultivați. O alianță și cooperare între analiști și ocultiști ar părea pe cât de plauzibile, pe atât de promițătoare.

Însă dacă privim mai atent, se ivesc greutăți. Marea majoritate a ocultiștilor nu sunt mânați de setea de cunoaștere, de senzația de rușine că știința a omis atâta timp să ia cunoștință de probleme de netăgăduit și nici de necesitatea să-i cucerească noi domenii fenomenale. Ei sunt mai degrabă persoane convinse care caută confirmări, care vor să aibă o justificare, pentru a-și mărturisi deschis credința. Dar credința pe care vor să o adopte mai întâi ei înșiși, iar apoi să o impună altora, este vechea credință religioasă care a fost reprimată de știință în decursul evoluției omenirii sau o alta, care se află și mai aproape de convingerile depășite ale primitivilor. În schimb, analiștii nu pot tăgădui proveniența lor din științificitatea exactă și apartenența lor de reprezentanții ei. Extrem de neîncrezători față de puterea mișcărilor omenești de dorință, față de tentațiile principiului plăcerii, ei sunt gata să jertfească totul, pentru a ajunge la o fărâmă de siguranță obiectivă: strălucirea orbitoare a unei teorii fără lacune, conștiința înălțătoare a deținerii unei concepții rotunjite despre lume, calmul mental adus de o motivație amplă pentru a acționa oportun și etic. În loc de aceasta, ei se mulțumesc cu crâmpeie fragmentare de cunoaștere și ipoteze fundamentale lipsite de precizie, deschise oricărei prefaceri. În loc de a pândi momentul care să le permită să se sustragă constrângerii legilor fizice și chimice cunoscute, ei speră în apariția unor legii ale naturii mai extinse și care ajung mai în profunzime, cărora sunt gata să li se supună. Analiștii sunt în fond mecaniciști și materialiști incorigibili, chiar dacă vor să evite să răpească minții și psihicului particularitățile lor încă nerecunoscute. Ei se și antrenează în cercetarea

materiei oculte numai din cauză că așteaptă să excludă astfel definitiv formațiunile de dorință ale omenirii de la realitatea materială.

Având o constituție spirituală atât de diferită, colaborarea dintre analiști și ocultiști oferă numai puține perspective de câștig. Analistul își are domeniul lui de lucru, pe care nu trebuie să-l părăsească: inconștientul vieții psihice. Dacă, plin de nerăbdare, ar vrea să pândească în timpul muncii sale fenomenele oculte, ar risca să treacă cu vederea tot ce-i stă mai aproape. Ar pierde imparțialitatea, lipsa de prejudecăți, răbdarea, care au constituit o parte esențială a înarmării și a înzestrării sale analitice. Dacă fenomenele oculte se impun într-un mod similar altor fenomene, atunci el le va ocoli la fel de puțin ca și pe celelalte. Aceasta pare singura intenție care este compatibilă cu activitatea analistului.

Față de un anume pericol, acela subiectiv de a-și irosi interesul, lăsându-l atras de fenomenele oculte, analistul se poate apăra prin autodisciplină. Alta este situația în ceea ce privește pericolul obiectiv. Este neîndoielnic că preocuparea pentru fenomenele oculte va avea foarte curând ca rezultat confirmarea existenței unora dintre ele; se poate presupune că va dura foarte mult până ce se va ajunge la o teorie acceptabilă a acestor fapte noi. Dar oamenii care ascultă atent și cu zel nu vor aștepta atât de mult. Începând de la primul accept, ocultiștii își vor declara cauza lor drept victorioasă, ei își vor extinde credința de la una dintre afirmații la toate celelalte, de la fenomene la explicațiile care le plac cel mai mult și pe care le consideră cele mai familiare lor. Metodele cercetării științifice le vor servi doar ca scară pentru a se ridica pe deasupra științei. Vai nouă când se vor fi urcat atât de sus! Și nici un scepticism al spectatorilor din jur nu îi va pune pe gânduri, nici o obiecție din rândul mulțimii nu-i va opri. Vor fi salutați ca eliberatori

din constrângerea împovărătoare a gândirii, toată credulitatea ce stă pregătită încă din anii copilăriei omenirii și din anii copilăriei individului îi va aclama jubilând. Poate urma atunci o cumplită prăbușire a gândirii critice, a cerinței deterministe, a științei mecaniciste; oare va putea preveni tehnica, prin insistența ei neînduplecată pe magnitudinea forței, masei și calității materialului, această prăbușire?

Este o speranță vană ca tocmai munca analitică, pentru că se raportează la inconștientul enigmatic, să fie aptă să scape de o astfel de prăbușire valorică. Dacă spiritele foarte familiare oamenilor furnizează ultimele explicații, nu poate să mai rămână vreun interes pentru abordările laborioase ale forțelor psihice necunoscute pe care le întreprinde cercetarea analitică. Și căile tehnicii analitice vor fi părăsite, dacă există speranța de punere în legătură directă cu spiritele operative prin măsuri oculte, exact așa cum se renunță la practica muncii mărunte migăloase, când există speranța de îmbogățire dintr-un foc datorită unei speculații reușite. Am auzit în acest război de persoane care stăteau între două națiii dușmane, aparținând uneia prin naștere, celeilalte prin alegere și domiciliu; destinul lor era să fie privite mai întâi de una dintre ele, iar apoi, dacă scăpaseră cu bine, de cealaltă, drept dușmani. Așa ar putea fi și destinul psihanalizei.

Oricum, destinul trebuie să îl suportăm, oricare ar fi el. Și psihanaliza se va descurca într-un fel cu al ei. Să revenim la prezent, la sarcina noastră imediată. Am făcut în decursul ultimilor ani câteva observații pe care nu vreau să le țin ascunse de cercul celor mai apropiați. Repulsia de a devia într-un curent care domină timpul, teama de a distrage interesul de la psihanaliză și absența absolută a oricărui văl de discreție conlucrează ca motive pentru a nu îngădui

comunicării mele un public mai larg. Materialul meu dispune de două avantaje care sunt rareori prezente. Este mai întâi de toate lipsit de incertitudinile și dubiile de care au parte cele mai multe dintre observațiile ocultiștilor și, în al doilea rând, își dezvoltă forța doveditoare abia după ce a fost supus prelucrării analitice. Se compune, ce-i drept, numai din două cazuri cu caracter comun; un al treilea caz este de o altă natură, adăugat numai ca o anexă și deschis unei alte aprecieri. Cele două cazuri pe care le voi expune acum pe larg vizează incidente de același fel, profeții făcute de prezicători de meserie, care *nu* s-au realizat. Totuși ele au lăsat o impresie extraordinară asupra persoanelor cărora le-au fost anunțate, așa încât relația cu viitorul nu poate fi punctul lor esențial. Orice contribuție la explicarea lor, ca și orice aruncă un dubiu asupra forței lor probatorii îmi vor fi foarte bine-venite. Atitudinea mea personală față de acest material rămâne una neentuziastă, ambivalentă.

I

Cu câțiva ani înainte de război, a venit la mine în analiză un tânăr din Germania, plângându-se că este incapabil de muncă, a uitat totul din viața lui, a pierdut orice interes. Era student la Filosofie, studia la München, se afla înainte de examinarea sa finală, de fapt un tip dibaci, foarte cultivat, un șirengar într-un fel copilăresc, fiul unui om de finanțe, care, după cum s-a dovedit mai târziu, prelucrase cu succes o erotică anală colosală. La întrebarea dacă nu-i rămăsese prezent în minte chiar nimic din viața lui sau din sfera sa de interese, și-a amintit de planul schițat de el al

unui roman care se petrecea în Egipt, pe timpul lui Amenhotep al IV-lea, în care unui anume inel îi revenea o mare importanță. Am pornit de la acest roman, inelul s-a dovedit simbol al căsătoriei, și de aici am reușit să împrospătăm toate amintirile și interesele lui. A rezultat că prăbușirea lui fusese consecința unei mari stăpâniri mentale de sine. Avea o singură soră, cu câțiva ani mai mică decât el, de care era legat printr-o dragoste totală, sinceră și neascunsă. De ce nu ne putem căsători? își spuseseră adesea. Afecțiunea lor nu depășise însă niciodată măsura îngăduită între frați.

De această soră se îndrăgostise un tânăr inginer. Ea a răspuns sentimentelor lui, care nu au găsit însă aprobarea severilor părinți. În necazul lor, perechea s-a adresat fratelui după ajutor. Acesta a preluat problema îndrăgostiților, le intermedia corespondența, le înlesnea întâlnirile când era acasă în vacanță și a influențat în cele din urmă părinții să accepte logodna și să aprobe căsătoria lor. În timpul logodnei s-a petrecut la un moment dat ceva foarte suspect. Fratele a mers cu viitorul cumnat într-o excursie pe Zugspitze, la care el a făcut pe ghidul, dar cei doi s-au rătăcit pe munte, au fost în pericol să cadă în prăpastie și s-au salvat numai cu greu. Pacientul nu m-a contrazis mult când am interpretat această aventură ca o încercare de omor și de sinucidere. La câteva luni după căsătoria surorii, tânărul a intrat în analiză.

El a părăsit-o complet apt de muncă după vreo șase–nouă luni, spre a se prezenta la examene și a-și scrie disertația și s-a întors după un an întreg ca doctor în Filosofie, ca să-și continue analiza, căci, după cum a spus, pentru el, ca filosof, psihanaliza avea un interes care merge dincolo de succesul terapeutic. Știu că a revenit în octombrie. După câteva săptămâni, mi-a povestit într-un oarecare context următoarea întâmplare.

La München trăiește o prezicătoare care se bucură de mare faimă. Prinții bavarezi obișnuiesc să vină la ea, dacă au de întreprins ceva. Ea nu cere nimic altceva decât să i se dea o dată. (Am omis să întreb dacă trebuie indicat și anul.) Se presupune că data se referă ca zi de naștere la o anume persoană, dar ea nu întreabă la care. Deținând această dată, ea caută în niște cărți de astrologie, face calcule îndelungate și emite în cele din urmă o profeție care vizează această persoană. El s-a hotărât în martie trecut să viziteze această prezicătoare și i-a spus data de naștere a cumnatului său, desigur fără să-i dea numele sau să trădeze faptul că pe el îl avea în minte. Oracolul a proclamat: această persoană va muri în iulie sau august viitor în urma unei intoxicații cu raci sau cu stridii. După ce mi-a povestit, a adăugat:

— Și asta a fost extraordinar!

Nu am înțeles și l-am contrazis violent:

— Ce vi se pare aici extraordinar? Sunteți acum deja de săptămâni întregi la mine; în cazul în care cumnatul dumneavoastră ar fi murit într-adevăr, mi-ați fi spus-o de mult; deci trăiește. Profeția a avut loc în martie, trebuia să se adeverească în timpul verii, acum suntem în noiembrie. Deci nu s-a produs, așa că ce găsiți aici de admirat?

La care el:

— Nu s-a adeverit, desigur. Dar ciudat aici este următorul lucru: cumnatului meu îi plac foarte mult racii, stridiile și alte asemenea și în august *trecut* chiar s-a intoxicat cu raci, și era cât pe ce să moară.

Subiectul nu a fost dezbătut mai mult de-atât.

Haidem să discutăm acum împreună acest caz.

Eu cred în sinceritatea povestitorului. Este de luat perfect în serios, actualmente lucrează ca profesor de filosofie în K. Nu cunosc niciun motiv care să-l fi determinat să mă mintă. Povestirea a fost episodică și deloc tendențioasă, nu s-a legat nimic altceva de ea, nu

s-au tras concluzii din ea. Nu a urmărit scopul de a mă convinge de existența unor fenomene psihice oculte, ba chiar am avut impresia că nici nu îi era foarte limpede semnificația celor trăite de el. Eu însumi am fost atât de frapat, de fapt atât de neplăcut impresionat, încât am renunțat la evaluarea analitică a celor comunicate de el.

La fel de ireproșabilă mi se pare observația din alt punct de vedere. Este lucru stabilit că prezicătoarea nu-l cunoștea pe omul care a pus întrebarea. Dar întrebați-vă și dumneavoastră ce grad de intimitate este necesar pentru a recunoaște o dată ca fiind data nașterii cumnatului cunoștinței dumneavoastră. Pe de altă parte, vă veți îndoi desigur cu toții cât se poate de tare, așa ca și mine, că din niște formule oarecare, cu ajutorul unor tabele oarecare s-ar putea conchide asupra unui destin atât de detaliat precum îmbolnăvirea de pe urma unei intoxicații cu raci. Să nu uităm câți oameni se nasc în aceeași zi; vi se pare posibil ca elementul comun al destinelor, care se poate baza pe aceeași dată de naștere, să ajungă în asemenea detalii? Îmi permit deci să exclud complet din discuție calculul astrologic, cred că prezicătoarea ar fi putut face orice altceva fără să influențeze rezultatul interogării. Mi se pare, de asemenea, că prezicătoarea — să-i spunem direct: „mediul“ — poate să iasă complet din discuție ca sursă de înșelăciune.

Dacă admiteți realitatea și veridicitatea acestei observații, atunci ne aflăm în fața explicației ei. Și atunci reiese imediat ceea ce se potrivește pentru majoritatea acestor fenomene, că explicația lor din ipoteze oculte este remarcabil de suficientă, că acoperă complet ceea ce trebuie explicat, exceptând faptul că este în sine atât de nesatisfăcătoare. Prezicătoarea nu putea să fi deținut cunoașterea faptului că intoxicația cu raci avusese loc la cel născut în ziua indicată, ea nu putea să o fi dobândit nici din tabelele și calculele ei. Dar cel întrebat

o deținea. Incidentul se explică în totalitate dacă vrem să presupunem că această cunoaștere s-a transferat de la el asupra ei, pretinsa profetă, pe o cale necunoscută, excluzând mijloacele de comunicare cunoscute nouă. Deci ar trebui să tragem concluzia: există transfer de gânduri. Muncii astrologice a prezicătoarei i-ar reveni atunci rolul unei activități care îi abate propriile forțe psihice, le preocupă într-un mod inofensiv, așa încât ea să poată deveni receptivă și transparentă pentru gândurile care acționează asupra ei din partea altuia, un adevărat „mediu". Manifestări asemănătoare am cunoscut, de exemplu, la cuvântul de spirit, când era vorba de a asigura unui proces mental o desfășurare mai mult automată.

Aplicarea analizei realizează însă mai multe pentru acest caz și îi mărește importanța. Ea ne învață că nu un oarecare segment de știință indiferentă este ceea ce i s-a comunicat unei a doua persoane pe calea inducției, ci că o dorință extraordinar de puternică a unei persoane, dorință ce se afla într-o relație specială cu conștiința ei, a putut găsi într-o formă ușor deghizată expresia conștientă, cu ajutorul unei a doua persoane, similar felului în care capătul invizibil al spectrului se revelează simțurilor pe placa fotosensibilă ca o continuare colorată. Credem că putem reconstitui înlănțuirea de gânduri a tânărului după îmbolnăvirea și însănătoșirea cumnatului pe care-l ura ca rival. Ei, de data aceasta a scăpat, ce-i drept, dar nu renunță el cu una, cu două la periculosul lui moft, și la o dată următoare *să sperăm* că va pieri din acest motiv. Acest „să sperăm" este ceea ce se transpune în profeție. Ca pandant la acest caz v-aș putea comunica visul unei alte persoane, în care apare o profeție ca material, iar analiza visului dovedește cum conținutul profeției se suprapune cu o realizare de dorință.

Nu pot să îmi simplific afirmația, denumind dorința de moarte a pacientului meu nutrită față de cumnatul său drept una refulată inconștient. Căci ea doar fusese conștientizată în timpul curei din anul precedent, iar urmările care decurseseră din refularea ei cedaseră în fața tratamentului. Dar ea mai persista, nemaifiind patogenă, totuși suficient de intensă. O putem descrie ca fiind una „reprimată".

II

În orașul F. trăiește o fetiță, care este cea mai mare din cinci surori. Mezina este cu zece ani mai mică decât ea, îi cade o dată din brațe pe când era bebeluș, mai târziu ea îi zice „copilul meu". De surioara cea mai apropiată de ea o desparte intervalul cel mai scurt de timp, ambele născându-se în același an. Mama, mai în vârstă decât tatăl, nu este o persoană agreabilă, iar tatăl nu este mai tânăr numai în ani, ci își și petrece mult timp cu fetițele lui, le impresionează prin abilitățile lui. Din păcate, în rest nu știe să se impună: incompetent ca om de afaceri, el nu-și poate ține familia fără ajutorul rudelor. Cea mare devine de timpuriu familiarizată cu toate grijile care izvorăsc din neputința lui profesională.

Odată depășit caracterul ei rigid, pasionat de copil, ea devine o adevărată oglindă a virtuții. Patosul ei moral înalt este asociat cu o inteligență îngustă, limitată. A devenit învățătoare, este foarte respectată. Omagiile timide ale unei rude apropiate, care este profesorul ei de muzică, nu o prea mișcă. Niciun alt bărbat nu i-a trezit încă interesul.

Într-o zi apare o rudă a mamei ei, considerabil mai în vârstă ca ea, dar (ea însăși are abia 19 ani) cu aspect încă

tineresc. Este străin, trăiește în Rusia ca director al unei întreprinderi comerciale mari, a devenit foarte bogat. Va fi odată nevoie de ceva de anvergura unui război mondial și de prăbușirea celui mai mare despotism pentru ca și el să sărăcească. Se îndrăgostește de tânăra și severa lui verișoară și o vrea de soție. Părinții nu o presează cu nimic, dar ea înțelege ce-și doresc părinții. Îndărătul tuturor idealurilor morale îi surâde împlinirea dorinței fantasmatice de a-și ajuta tatăl, de a-l salva din necazurile lui. Ea calculează că el îl va sprijini pe tatăl ei cu bani, atâta timp cât își duce afacerea, că îl va pensiona, când el va renunța în sfârșit, că le va da surorilor ei zestre și trusouri, încât să se poată mărita. Și se îndrăgostește de el, se căsătorește curând după aceea și îl urmează în Rusia.

În afara unor mici incidente, nu foarte de înțeles, care vor dobândi semnificație abia retrospectiv, în această căsnicie totul merge excelent. Ea este o femeie care iubește afectuos, satisfăcută sexual, un sprijin providențial al familiei ei. Un singur lucru mai lipsește: nu face copii. Are acum 27 de ani, este căsătorită de opt ani, trăiește în Germania și, după ce și-a înfrânt toate reținerile, se adresează unui ginecolog de acolo. Acesta îi asigură reușita, în nechibzuința obișnuită a specialistului, dacă se va supune unei mici operații. Ea este dispusă și vorbește în ajun cu soțul ei. Este amurg, vrea să facă lumină. Soțul o roagă să nu aprindă lumina; vrea să-i spună ceva și îi este mai la îndemână pe întuneric. Îi zice să renunțe la operație, căci el e de vină că nu au copii. Cu doi ani în urmă aflase în timpul unui congres medical că anumite boli îi pot răpi bărbatului capacitatea de procreare, iar investigațiile făcute ulterior i-au arătat că acesta este și cazul lui. După această mărturisire se renunță la operație. În ea are loc o prăbușire, pe care încearcă în van să o tăinuiască. Ea

l-a putut iubi numai ca substitut al tatălui, iar acum a aflat că el nu poate deveni niciodată tată. Trei drumuri i se deschid în față, toate trei la fel de nepracticabile: infidelitatea, renunțarea la copil, despărțirea de soț. Ultimul nu-l poate urma din cele mai bune motive practice, pe cel din mijloc nu, din cele mai puternice motive inconștiente pe care le ghiciți ușor. Toată copilăria ei fusese dominată de dorința de trei ori înșelată de a căpăta un copil de la tatăl ei. Prin urmare, îi rămâne acel debușeu care o va face atât de interesantă pentru noi. Cade pradă unei nevroze severe. Câtva timp se apără de diferite ispite cu ajutorul isteriei de angoasă, dar după aceea simptomele ei se preschimbă în acțiuni obsesionale grave. Ajunge în diferite instituții și în cele din urmă, când boala durează deja de zece ani, și, la mine. Simptomul ei cel mai frapant era că-și prindea [*anstecken*, a prinde (cu ace), dar și a molipsi — *N.t.*] așternutul în pat, de pături, cu ace de siguranță. Astfel trăda ea secretul molipsirii [*Ansteckung*] soțului, care o făcuse să rămână fără copii.

Această pacientă mi-a povestit odată, avea pe atunci poate 40 de ani, o întâmplare de pe vremea când indispoziția ei era incipientă, înainte de izbucnirea nevrozei obsesionale. Pentru a-i abate gândurile, soțul ei a luat-o cu el într-o călătorie de afaceri la Paris. Perechea ședea cu un prieten de afaceri al soțului în holul hotelului, când în încăpere s-au produs o oarecare agitație și mișcare. S-a interesat la un angajat al hotelului ce se întâmplase și a aflat că venise Monsieur le Professeur pentru a da consultații în cămăruța sa, aproape de intrare. Monsieur le Professeur era un mare prezicător, el nu punea întrebări, ci-l ruga pe vizitatorul lui să-și imprime mâna într-un castron plin de nisip și îi vestea viitorul din studierea urmei lăsate. Ea a declarat că voia să se ducă și ea înăuntru pentru a i se ghici viitorul,

soțul ei a sfătuit-o să nu meargă, părându-i-se ceva absurd. Dar când el plecă cu prietenul său de afaceri, ea-și scoase inelul de pe deget și se furișă în cabinetul prezicătorului. Acesta studie mult timp amprenta mâinii ei și îi spuse apoi: „Veți trece în următoarea perioadă de timp prin lupte grele, dar totul se va termina cu bine, vă veți căsători și la 32 de ani veți avea doi copii". Mi-a relatat această poveste cu evidentă admirație și fără a o înțelege. Remarca mea că era de regretat că profeția își depășise termenul deja cu opt ani nu a impresionat-o deloc. M-am gândit că eventual ea admira temeritatea încrezătoare a acestei preziceri, asemenea discipolului credincios al rabinului.

Din păcate, memoria mea altminteri de nădejde nu este sigură dacă prima parte a profeției a fost „totul se va termina cu bine, vă veți căsători" sau „veți fi fericită". Atenția mea s-a concentrat prea mult pe propoziția finală bine întipărită, cu detaliile ei frapante. Într-adevăr, primele propoziții despre luptele care se vor termina cu bine corespund expresiilor vagi care apar în toate profețiile, chiar și în cele gata făcute, care pot fi cumpărate. Cu atât mai izbitor se detașează de ele cele două determinări numerice din propoziția finală. N-ar fi fost însă desigur lipsit de interes să fi știut dacă profesorul a vorbit realmente despre *căsătoria* ei. Ea își scosese, ce-i drept, verigheta și arăta la 27 de ani foarte tânără, putând fi ușor luată drept fată, dar pe de altă parte nu este nevoie de prea mult rafinament pentru a descoperi pe deget urma inelului. Să ne limităm la problema ultimei propoziții, care promite doi copii la vârsta de 32 de ani.

Aceste amănunte par complet arbitrare și inexplicabile. Nici măcar persoana cea mai credulă nu va încerca să le deducă din interpretarea liniilor mâinii. O justificare indubitabilă ar fi găsit ele, dacă destinul le-ar

fi confirmat, dar el nu a făcut asta, căci acum ea avea 40 de ani și nu avea copii. Care erau deci proveniența și semnificația acestor numere? Pacienta însăși nu avea habar. Cel mai plauzibil ar fi să tăiem pur și simplu întrebarea și să aruncăm incidentul ca lipsit de valoare în maldărul celorlalte comunicări absurde, așa-zis oculte.

Asta ar fi cât se poate de frumos cea mai simplă soluție și cea mai dorită ușurare, dacă, din nefericire trebuie să spun, nu ar fi în stare tocmai analiza să ne dea o explicație pentru aceste două numere, și anume din nou una care este pe deplin satisfăcătoare, ba pentru situație de-a dreptul de la sine înțeleasă. Cele două numere se potrivesc perfect cu povestea vieții mamei pacientei noastre. Aceasta se căsătorise abia după 30 de ani, iar 32 de ani a fost exact vârsta la care, abătându-se de la destinul obișnuit al femeilor și oarecum spre a-și recupera ezitarea, a putut să dea viață la doi copii. Profeția se poate deci traduce ușor: Nu te necăji pentru că nu ai copii acum, asta nu înseamnă nimic, tot mai poți avea destinul mamei tale, care la vârsta ta nici nu era căsătorită și totuși la 32 de ani avea deja cei doi copii. Profeția îi promite împlinirea acelei identificări cu mama, care a fost secretul copilăriei ei, prin gura prezicătorului care ignora toate aceste chestiuni personale și era preocupat cu examinarea unei amprente în nisip. Suntem liberi să adăugăm ca premisă pentru această realizare de dorință, inconștientă în orice sens: Vei scăpa de nefolositorul tău soț prin moarte sau vei găsi forța să te desparți de el. Naturii nevrozei obsesionale i-ar corespunde mai bine cea dintâi posibilitate, la cea din urmă trimit luptele ce au fost depășite victorios, despre care vorbește profeția.

Recunoașteți că rolul interpretării analitice este aici și mai important decât în cazul anterior; putem spune că analiza chiar a creat faptul ocult. În mod

corespunzător, ar trebui să îi admitem și acestui exemplu o forță probatorie de-a dreptul constrângătoare pentru posibilitatea transferului unei intense dorințe inconștiente și al gândurilor și cunoștințelor dependente de ea. Eu văd doar o singură cale pentru a scăpa de constrângerea acestui caz și cu siguranță că nu o voi tăinui. Este posibil ca, în cei 12 sau 13 ani scurși între profeție și povestirea ei în timpul curei, pacienta să-și fi format o amintire eronată, ca profesorul să fi rostit numai o consolare generală incoloră, ceea ce nu ar fi nimic de mirare, și ca ea să fi inserat treptat din inconștientul ei numerele semnificative. Atunci starea de fapt care vrea să ne impună o concluzie atât de importantă ar dispărea. Dorim să ne identificăm cu scepticul care vrea să aprecieze o astfel de comunicare numai dacă ea s-a făcut imediat după întâmplarea respectivă. Și poate nu o face nici măcar atunci fără scrupule. Îmi amintesc că după numirea mea ca profesor m-am dus în audiență la ministru ca să-mi exprim mulțumirile. Plecând de la această audiență, m-am surprins că voiam să falsific cuvintele care fuseseră schimbate între noi și nu am mai reușit niciodată să-mi amintesc cu exactitate discuția care avusese loc cu adevărat. Trebuie să las însă în seama dumneavoastră dacă socotiți această explicație ca fiind acceptabilă. Pot la fel de puțin s-o contrazic, pe cât pot s-o dovedesc. Astfel, această a doua observație, cu toate că este în sine mai impresionantă decât prima, nu ar fi sustrasă îndoielii în aceeași măsură ca și cealaltă.

Ambele cazuri pe care vi le-am expus se referă la profeții neadeverite. Cred că astfel de observații pot furniza cel mai bun material pentru problema transferului de gânduri și aș vrea să vă îndemn să adunați și dumneavoastră unele asemănătoare. Pregătisem pentru dumneavoastră un exemplu și dintr-un material de altă

natură — cazul unui pacient de o calitate deosebită, care mi-a comunicat într-o ședință niște lucruri ce se potriveau la modul cel mai straniu cu o experiență pe care o avusesem eu chiar înainte. Dar vă pot da acum o dovadă tangibilă pentru faptul că eu mă preocup numai cu cea mai mare rezervă de problemele ocultismului. Când am căutat în Gastein notițele pe care le făcusem și le luasem cu mine pentru a compune acest referat, nu am găsit coala pe care însemnasem acea ultimă observație, în schimb a apărut o alta, luată din greșeală, care conținea consemnări indiferente, de o cu totul altă natură. Față de o rezistență atât de clară nu se poate face nimic, trebuie să vă rămân dator cu acest caz, neputându-l reproduce din memorie. Vreau să adaug în schimb câteva observații despre o persoană foarte cunoscută la Viena, un grafolog, Rafael Schermann, pe seama căruia se pun performanțele cele mai uimitoare. Se zice că nu este numai în stare să completeze la o probă de scris caracterul persoanei, ci îi dă și descrierea și face preziceri care mai târziu sunt adeverite de destin. Ce-i drept, multe dintre aceste realizări remarcabile se bazează pe propriile povestiri. Un prieten a făcut odată încercarea, fără ca eu să știu, să-l lase să fantazeze pe marginea unei probe din scrisul meu. A scos de la el numai că scrisul provine de la un domn în vârstă — ușor de ghicit —, cu care se conviețuiește greu, pentru că este un tiran insuportabil în casă. Această afirmație nu prea ar confirma-o cei cu care locuiesc. însă, după cum se știe, în domeniul ocultismului este valabil principiul: cazurile negative nu dovedesc nimic.

Nu am făcut observații directe asupra lui Schermann, am ajuns totuși prin intermediul unui pacient într-o legătură cu el de care el nu știe nimic. Vă voi povesti de îndată. Cu câțiva ani în urmă mi s-a adresat un tânăr care mi-a lăsat o impresie deosebit de simpatică, așa

încât i-am dat întâietate în fața multor altor persoane. S-a dovedit că era implicat într-o relație cu una dintre femeile mondene cele mai cunoscute, de care voia să se desprindă, căci îi răpea orice libertate de acțiune, dar nu putea să o facă. Am izbutit să-l eliberez și să capăt astfel o percepție totală a compulsiei lui; acum câteva luni a încheiat o căsătorie normală, satisfăcătoare și pe plan civic. în analiză a rezultat curând că acea compulsie căreia i se împotrivea nici nu-l lega de femeia mondenă, ci de o doamnă din propriile lui cercuri, cu care avusese în primii ani ai tinereții lui o relație. Femeia mondenă fusese acceptată numai ca țap ispășitor, pentru a-și satisface pe seama ei toată dorința de răzbunare și gelozia care o vizau de fapt pe cealaltă. Se sustrăsese, după modelele cunoscute nouă, inhibiției ambivalenței prin deplasarea asupra unui obiect nou.

Pe această femeie mondenă, care se îndrăgostise ea însăși de el aproape dezinteresat, obișnuia s-o chinuie acum la modul cel mai rafinat. Dar când ea nu-și mai putea ascunde suferința, atunci o copleșea cu tandrețea pe care o avea pentru iubirea lui din tinerețe, îi făcea cadouri și o împăca, și apoi ciclul își relua cursul. Când, sub efectul curei, a rupt-o în cele din urmă cu ea, a devenit clar ce voia să obțină cu purtarea sa de la acest surogat al iubitei — satisfacția pentru o proprie tentativă de sinucidere din tinerețe, când iubita nu a răspuns sentimentelor lui. După această încercare de sinucidere a reușit în sfârșit să o cucerească pe iubită. În această perioadă de tratament obișnuia să meargă la cunoscutul Schermann, care a extras din probele scrisului galantei doamne în repetate rânduri interpretarea că s-ar afla la capătul puterilor ei, ar fi în prag de suicid și se va omorî cu siguranță. Dar ea nu a făcut-o, ci s-a scuturat de slăbiciunea ei omenească și și-a amintit de principiile profesiei ei și de datoriile față de prietenul oficial. Mi-a

fost clar că miraculosul om îi revelase pacientului meu numai dorința lui intimă.

După ce a terminat cu această persoană împinsă în față ca pretext, pacientul meu și-a luat cât se poate de în serios sarcina de a încerca să se desprindă din adevăratul lui lanț. Din visele lui am depistat un plan care se înfiripa în el, cum ar putea scăpa din relația cu iubirea lui timpurie, fără a-i pricinui prea multă supărare sau a o păgubi material. Ea avea o fată, care era foarte afectuoasă cu tânărul prieten al casei, neștiind chipurile nimic despre rolul lui tainic. Voia să se căsătorească cu această fată. Curând după aceea planul a devenit conștient și omul a întreprins primii pași spre a-l executa. Am încurajat intenția lui, care corespundea unei ieșiri neobișnuite, dar oricum posibile, dintr-o situație dificilă. Dar curând după aceea a urmat un vis, care se îndrepta cu ostilitate împotriva fetei, și acum l-a consultat din nou pe Schermann, care a emis opinia că fata era copilăroasă, nevrotică și nu era de luat în căsătorie. De astă-dată, marele cunoscător de oameni avea dreptate, comportamentul fetei, care era considerată deja logodnica bărbatului, a devenit tot mai contradictoriu, așa că s-a luat hotărârea să fie supusă unei analize. Rezultatul analizei a fost renunțarea la acest plan de căsătorie. Fata avea, inconștient, cunoștință deplină de relațiile dintre mama ei și logodnicul ei și era atașată de acesta din urmă numai datorită complexului ei Oedip.

Cam în acea vreme analiza noastră s-a întrerupt. Pacientul era liber și capabil să-și croiască singur drumul mai departe. A ales de soție o fată respectabilă, aflată în afara cercului familial, asupra căreia Schermann dăduse un verdict favorabil. Fie ca și de astă-dată să aibă dreptate!

Ați înțeles în ce sens aș dori să interpretez aceste experiențe ale mele cu Schermann. Vedeți că tot

materialul meu tratează un singur punct, al inducției de gânduri, despre toate celelalte minuni, pe care le susține ocultismul, nu am nimic de spus. Propria mea viață, după cum am recunoscut deja public, s-a desfășurat cu o deosebită sărăcie în privință ocultă. Poate că problema transferului de gânduri vi se pare minoră comparativ cu marea lume magică a ocultului. Dar gândiți-vă numai ce pas plin de consecințe, depășind punctul nostru de vedere de până acum, ar fi chiar și numai această ipoteză. Rămâne adevărat ceea ce obișnuia să adauge păzitorul lui St. Denis povestirii martiriului sfântului. Se spune că St. Denis, după ce i s-a tăiat capul, l-ar fi ridicat și ar fi mers o oarecare distanță cu el sub braț. Dar păzitorul obișnuia să remarce: „Dans des cas pareils, ce n'est que le premier pas qui coûte."* Restul se rezolvă.

* În astfel de cazuri, numai primul pas contează.

VIS ȘI TELEPATIE

(TRAUM UND TELEPATHIE, 1922)

O comunicare ca a mea trebuie să trezească anumite așteptări clare în aceste timpuri care manifestă atât de mult interes pentru așa-numitele fenomene *oculte*. Mă grăbesc deci să le contrazic. Din prelegerea mea nu veți afla nimic despre enigma telepatiei, nici măcar nu vă veți lămuri dacă eu cred sau nu în existența unei „telepatii". Mi-am trasat aici sarcina foarte modestă de a cerceta relația incidențelor telepatice, oricare le-ar fi proveniența, cu visul, mai precis: cu teoria noastră asupra visului. Vă este cunoscut că raportul dintre vise și telepatie se consideră în general ca fiind foarte strâns; voi reprezenta în fața dumneavoastră punctul de vedere că cele două au puțin de-a face între ele și că, dacă existența viselor telepatice ar fi sigură, acest fapt nu ar trebui să modifice nimic în concepția noastră despre vis.

Materialul aflat la baza acestei comunicări este foarte redus. Trebuie să-mi exprim mai cu seamă regretul că nu am putut lucra asupra propriilor vise, ca atunci când am scris *Interpretarea viselor* (1900). Însă eu nu am avut niciodată un vis „telepatic". Nu că aș fi dus lipsă de vise care să conțină indiciul că într-un anumit loc îndepărtat se desfășoară un eveniment anume, fiind lăsat în seama concepției visătorului să decidă dacă evenimentul are loc chiar acum sau într-un moment ulterior; mi s-a întâmplat deseori în timpul stării mele de veghe să am deodată parte și de presimțirile unor evenimente îndepărtate, însă toate aceste semne, prevestiri și premoniții nu s-au

„adeverit“, cum spunem noi; s-a dovedit că nu le corespundea nicio realitate exterioară, trebuind prin urmare să fie concepute ca niște așteptări pur subiective.

Am visat, de exemplu, odată în timpul războiului, că unul dintre fiii mei aflați pe front a căzut. Visul nu spunea asta direct, și totuși în mod indubitabil, el exprimând-o cu mijloacele simbolisticii morții, indicate pentru prima dată de W. Stekel. (Să nu omitem să îndeplinim aici datoria adesea inconfortabilă a conștiinciozității literare!) L-am văzut pe tânărul războinic stând lângă o punte de debarcare, la granița dintre pământ și apă; mi se părea foarte palid, i-am vorbit, dar el nu a răspuns. Au mai fost câteva aluzii inconfundabile. Nu purta uniformă militară, ci un costum de schior, așa cum purtase cu câțiva ani înaintea războiului în timpul accidentului său grav de schi. Stătea pe o ridicătură care semăna cu un taburet, în fața unui dulap, situație care mi-a facilitat interpretarea „căderii“ făcându-mă să mă raportez la o amintire proprie din copilărie: eu însumi mă suisem, când de-abia împlinisem doi ani, pe un astfel de taburet, pentru a lua ceva de pe un dulap — probabil ceva bun —, mă răsturnasem, căzusem și îmi făcusem o rană a cărei urmă se mai vede și în ziua de azi. Fiul meu însă, pe care acel vis îl declara mort, s-a întors teafăr din pericolele războiului.

Abia de curând am mai avut un alt vis care anunța o nenorocire, cred că era chiar înainte de a mă decide să redactez această scurtă prelegere; de astă-dată nu se făcuse mult efort de deghizare; le-am văzut pe cele două nepoate ale mele care trăiau în Anglia, erau îmbrăcate în negru și îmi spuneau: „Joi am îngropat-o“. Știam că este vorba despre moartea mamei lor, în vârstă acum de optzeci și șapte de ani, soția fratelui meu cel mai mare, decedat.

Am avut desigur o perioadă de așteptare dezagreabilă; încetarea din viață a unei persoane atât de bătrâne nu ar fi constituit, evident, nimic surprinzător, și totuși ar fi fost de nedorit ca visul meu să coincidă tocmai cu acest eveniment. Dar următoarea scrisoare sosită din Anglia a spulberat această temere. Pentru toți cei care se preocupă de teoria despre vis ca împlinire a unei dorințe vreau să menționez asigurarea liniștitoare că analizei nu i-a fost greu să detecteze și pentru aceste vise ale morții motivele inconștiente care sunt presupuse că există.

Să nu mă întrerupeți acum cu obiecția că astfel de relatări sunt lipsite de valoare deoarece niște experiențe negative pot dovedi la fel de puține aici cum o fac și în alte domenii mai puțin oculte. Știu asta și singur și nici nu am enumerat aceste exemple cu intenția de a vă oferi o dovadă sau de a vă influența prin vreun tertip să adoptați o anumită atitudine.

Mai semnificativ mi se pare de altfel un alt lucru, și anume că, în decursul activității mele de aproximativ douăzeci și șapte de ani de analist, nu am fost niciodată în situația să consemnez la vreunul dintre pacienții mei un vis cu adevărat telepatic. Iar oamenii cu care lucrez doar erau o bună colecție de naturi grav nevropatice și „extrem de sensibile"; mulți dintre ei mi-au povestit cele mai stranii întâmplări din viața lor mai timpurie, pe care își bazau credința în influențe oculte pline de mister. Tot felul de evenimente, cum ar fi accidente, îmbolnăviri ale celor apropiați, mai cu seamă moartea unui părinte, s-au petrecut destul de des în timpul unei cure și au întrerupt-o, dar nici măcar o singură dată aceste întâmplări, atât de adecvate conform naturii lor, nu mi-au dat oportunitatea să înregistrez un singur vis telepatic, cu toate că tratamentul se întindea pe o jumătate de an, pe un an

întreg sau pe mai mulți ani. Să se străduiască cine vrea să găsească explicația acestui fapt, care aduce din nou o îngrădire a materialului ce-mi stă la dispoziție. Veți vedea că o astfel de explicație nu afectează conținutul comunicării mele.

La fel de puțin mă poate pune în încurcătură întrebarea de ce nu m-am folosit de stocul abundent de vise telepatice consemnate în literatură. Nu ar fi trebuit să caut mult, întrucât publicațiile oferite de Society for Psychical Research, cea engleză, precum și cea americană, îmi stau la dispoziție, fiind membru al lor. Însă în niciuna dintre aceste comunicări nu se încearcă vreodată o apreciere analitică a viselor, așa cum trebuie să ne intereseze pe noi în primul rând.[1] Pe de altă parte, veți vedea curând că intențiile acestei comunicări vor fi satisfăcute și printr-un singur exemplu de vis.

Materialul meu constă deci efectiv numai în două relatări, pe care le-am căpătat de la niște corespondenți din Germania. Respectivii nu îmi sunt cunoscuți personal, dar ei își indică numele și adresa; nu am nici cel mai mic motiv să cred într-o intenție a celor care au scris de a induce în eroare.

I. Cu unul dintre cei doi am corespondat mai demult; a fost atât de amabil încât să-mi comunice observații din viața cotidiană și altele asemănătoare, așa cum fac și mulți alți cititori. De astă-dată, bărbatul în mod vădit cultivat și inteligent îmi pune în mod expres materialul său la dispoziție, în cazul în care aș vrea să-l „valorific literar".

[1] În două scrieri ale autorului sus-menționat, W. Stekel (*Der telepathische Traum*, Berlin, f. a., și *Die Sprache des Traumes*, ediția a doua, 1922), se găsesc cel puțin niște încercări de aplicare a tehnicii analitice asupra viselor pretins telepatice. Autorul își exprimă credința în realitatea telepatiei.

Redau scrisoarea lui:

„Visul următor îl consider suficient de interesant pentru a vi-l oferi ca material pentru studiile dumneavoastră.

Trebuie să vă spun anticipat: fiica mea, care este căsătorită la Berlin, așteaptă la mijlocul lui decembrie a.c. să nască pentru prima dată. Intenționez să merg cam pe atunci cu soția mea (de-a doua), mama vitregă a fetei mele, la Berlin. În noaptea din 16 spre 17 noiembrie visez, și anume mai viu și plastic ca niciodată, că *soția mea a născut gemeni. Îi văd foarte distinct pe cei doi copii care arată splendid, cu obrăjorii lor roșii și bucălați, stând unul lângă celălalt în pătuțul lor, nu constat de ce sex sunt, cel cu părul blond ca pâinea are în mod clar trăsăturile mele, combinate cu trăsături de-ale soției mele, celălalt cu păr castaniu are în mod clar trăsăturile soției mele, combinate cu trăsături de-ale mele. Îi spun soției mele, care are păr blond roșcat, probabil că părul castaniu al copilului «tău» va deveni mai târziu tot roșu. Soția mea le dă copiilor să sugă. Ea făcuse într-un lighean marmeladă (tot în vis) și ambii copii se târau în patru labe prin lighean și o lingeau.*

Acesta este visul. De patru sau cinci ori m-am trezit, m-am întrebat dacă este adevărat că am gemeni, dar nu am ajuns totuși cu deplină certitudine la concluzia că era doar un vis. Visul durează până la trezire și după aceea mai trece o clipă până mă dumiresc asupra adevărului. La cafea îi povestesc soției mele visul, care o amuză grozav. Zice: «Ilse (fiica mea) doar n-o face gemeni?» Îi răspund: «Nu prea-mi vine a crede, pentru că nici în familia mea, nici în familia lui G. (a soțului ei) nu sunt gemeni». Pe 18 noiembrie dimineața, la ora zece, primesc o telegramă trimisă în după-amiaza precedentă de ginerele meu, în care îmi comunică nașterea unor gemeni, un băiat și o fată. Deci nașterea s-a produs în timpul în care visam că soția mea făcuse gemeni. Nașterea a avut loc cu patru săptămâni mai

devreme decât ne așteptam cu toții pe baza presupunerilor fiicei mele și ale soțului ei.

Și acum mai departe: în noaptea următoare visez că *soția mea decedată, mama fiicei mele, a luat în grijă patruzeci și opt de copii nou-născuți. După ce sunt aduși primii doisprezece, protestez*. Cu asta se încheie visul.

Răposata mea soție iubea foarte mult copiii. Adesea spunea că voia să aibă o întreagă ceată în jurul ei, cu cât mai mulți, cu atât mai bine, că i-ar sta foarte bine ca educatoare și că s-ar simți foarte bine. Gălăgia copiilor și țipetele lor erau muzica ei. Odată a invitat o întreagă ceată de copii de pe stradă și i-a tratat în curtea vilei noastre cu ciocolată și prăjituri. Fiica mea s-o fi gândit desigur după naștere și mai cu seamă după surpriza cu nașterea prematură, cu venirea gemenilor și diferența lor de sex, imediat la mama ei, despre care știa că ar fi primit evenimentul cu mare bucurie și simpatie. «Ce-ar fi zis mami, dacă s-ar fi aflat acum la patul meu de lăuză?» Acest gând i-a trecut cu siguranță prin cap. Iar eu visez acum acest vis despre răposata mea primă soție, pe care o visez foarte rar, de care nu am vorbit după primul vis și la care nu m-am gândit deloc.

Considerați concordanța dintre vis și eveniment în ambele cazuri drept hazard? Fiica mea, care este foarte legată de mine, s-a gândit cu siguranță în mod deosebit la mine în acele ore grele, desigur și pentru că am corespondat adesea cu ea despre comportamentul în timpul sarcinii și i-am dat tot mereu sfaturi.“

Este ușor de ghicit ce am răspuns la această scrisoare. Mi-a părut rău că și la corespondentul meu interesul analitic a fost răpus de cel telepatic; m-am abătut deci de la întrebarea lui directă, am remarcat că visul mai conținea și tot felul de alte elemente în afara relației lui cu nașterea gemenilor și l-am rugat să-mi comunice

acele informații și idei asociative care mi-ar putea ușura o interpretare a visului.

Drept care am primit următoarea scrisoare, care desigur că nu mi-a satisfăcut pe deplin dorințele:

„Abia astăzi ajung să vă răspund la amabila dumneavoastră scrisoare din 24 ale lunii. Vă voi comunica cu plăcere «fără omisiuni și rezerve» toate asocierile care îmi vin în minte. Din păcate, nu e mare lucru, la o discuție orală ar fi reieșit mai multe.

Așadar: soția mea și cu mine nu ne mai dorim copii. Aproape că nu avem relații sexuale, cel puțin în momentul visului nu exista niciun «pericol». Nașterea pe care fiica mea și noi toți o așteptam la mijlocul lui decembrie a fost, desigur, adesea tema conversațiilor noastre. Fiica mea a fost consultată medical în vară și a fost examinată atunci radiologic, constatându-se că va avea un băiat. Soția mea spunea din când în când: «Ce-aș mai râde dacă va fi totuși fată». A mai zis și de câteva ori că ar fi mai bine dacă copilul va deveni un H. decât un G. (numele ginerelui meu); și într-adevăr, fiica mea este mai drăguță și are un aspect mai chipeș decât ginerele meu, cu toate că a fost ofițer de marină. M-au preocupat problemele de ereditate și am obiceiul să mă uit la copiii mici ca să văd cu cine seamănă. Încă ceva! Avem un cățeluș care stă seara și el lângă noi la masă, își primește mâncarea și linge farfuriile și castroanele. Tot acest material apare în vis.

Îmi plac copiii mici și am zis deja adesea că aș mai dori să cresc o dată așa o făptură, acum când o pot face cu mult mai multă înțelegere, liniște și interes, dar nu aș dori să am unul cu soția mea, care nu este dotată cu aptitudinile pentru a crește rațional un copil. Acum visul îmi dăruiește doi — nu am stabilit sexul. Îi văd și astăzi stând în pat și recunosc clar trăsăturile, unul mai mult «eu», celălalt mai mult soția mea, fiecare cu mici trăsături din partea cealaltă

însă. Soția mea are părul blond-roșcat, iar unul dintre copii îl are castaniu (roșcat). Spun: «Ei, ăsta va deveni mai târziu tot roșu.» Cei doi copii se târăsc într-un lighean mare, în care soția mea a făcut marmeladă, și ling marginile și fundul ligheanului (vis). Proveniența acestui detaliu se explică ușor, așa cum și visul în genere nu este greu de înțeles și de interpretat, dacă nu ar fi coincis temporal aproape exact ca oră (nu pot să spun cu precizie când a început visul, la nouă, respectiv la nouă și un sfert s-au născut nepoții mei, pe la unsprezece m-am dus în pat și am visat noaptea) cu nașterea prematură, contra așteptărilor (cu trei săptămâni mai devreme), a nepoților mei și noi nu am fi știut deja dinainte că va fi băiat. Se poate, desigur, ca îndoiala dacă această constatare a fost exactă — băiat sau fată — să fi făcut ca în vis să apară gemeni, însă tot mai rămâne în picioare coincidența temporală a visului despre gemeni cu ivirea neașteptată, și cu trei săptămâni mai devreme, a gemenilor la fiica mea.

Nu este pentru prima oară când conștientizez evenimente petrecute în depărtare, înainte să aflu vestea. Unul printre multe altele! În octombrie m-au vizitat cei trei frați ai mei. Nu ne mai văzuserăm de treizeci de ani toți împreună (unul pe altul bineînțeles mai des), numai foarte scurt o dată la înmormântarea tatălui meu și o dată la cea a mamei mele. Moartea ambilor era de așteptat, în niciun caz nu am avut «presentimente». Însă când cu vreo douăzeci și cinci de ani în urmă fratele meu cel mai mic a murit subit și neașteptat la vârsta de zece ani, mi-a venit, când poștașul mi-a predat cartea poștală cu vestea morții lui, imediat gândul, înainte de a aunca o privire pe text: «Acolo scrie că fratele tău a murit». El era singurul dintre frați rămas în casa părintească, un băiat puternic și sănătos, în timp ce noi, cei patru frați mai mari, ne emancipaserăm cu toții și părăsiserăm casa părinților. Întâmplător, în timpul vizitei fraților mei discuția a ajuns

la un moment dat la cele trăite de mine atunci și toți trei frații au declarat acum ca la comandă că li se întâmplase atunci exact ca și mie. Nu aș mai putea spune dacă a fost în același fel, dar în orice caz fiecare a explicat că presimțise moartea lui ca pe o certitudine, înainte de vestea venită curând după aceea și total neașteptată. Suntem toți patru niște naturi sensibile dinspre latura maternă, dar oameni înalți, puternici, și în niciun caz cu înclinații spiritiste sau ocultiste, din contră, le negăm hotărât pe ambele. Frații mei sunt toți trei academicieni, doi sunt profesori de liceu, unul este topometru pentru zone muntoase, mai degrabă pedanți decât fantaști. — Asta-i tot ce știu să vă spun legat de vis. Dacă vreți cumva să-l valorificați literar, vă stau cu drag la dispoziție."

Mă tem că vă veți comporta asemănător autorului celor două scrisori. Și pe dumneavoastră vă va interesa mai ales dacă putem să concepem acest vis într-adevăr ca pe un indiciu telepatic al nașterii neașteptate a gemenilor și nu veți tinde deloc să-l supuneți ca pe oricare altul analizei. Prevăd că va fi întotdeauna așa atunci când psihanaliza și ocultismul se întâlnesc. Prima are, ca să zicem așa, toate instinctele psihice împotriva sa, celui din urmă îi ies în întâmpinare simpatii puternice, misterioase. Nu voi aborda însă punctul de vedere că nu sunt decât psihanalist, că problemele ocultismului nu mă privesc; nu ați judeca asta decât ca pe o fugă din fața problemelor. Eu afirm, dimpotrivă, că ar fi o mare satisfacție pentru mine dacă m-aș putea convinge pe mine și aș putea convinge și pe alții prin niște observații foarte pertinente de existența proceselor telepatice, dar că informațiile furnizate la acest vis sunt mult prea insuficiente pentru a justifica o astfel de decizie. Vedeți dumneavoastră, acest bărbat inteligent și interesat de problemele visului său nici măcar nu se gândește să ne

comunice când și-a văzut pentru ultima oară fata care aștepta un copil sau ce vești primise recent de la ea; el scrie în prima scrisoare că nașterea s-a produs cu o lună mai devreme, în a doua sunt însă numai trei săptămâni și nici una nu ne furnizează informația dacă nașterea chiar a avut loc prematur sau dacă cei în cauză calculaseră greșit, așa cum se întâmplă atât de frecvent. însă noi am depinde de aceste detalii și de altele ale întâmplării, dacă ar trebui să cântărim probabilitatea ca visătorul să fi estimat și ghicit inconștient diferite lucruri. Mi-am și spus că nu ar folosi la nimic dacă aș primi răspuns la câteva astfel de întrebări. Căci pe parcursul procedurii de dovedire la care tindem s-ar isca mereu noi îndoieli, care ar putea fi înlăturate de cineva numai dacă omul nostru s-ar afla în fața aceluia și i-ar împrospăta toate amintirile relevante, pe care poate că le-a dat deoparte considerându-le neesențiale. El are cu siguranță dreptate când spune la începutul celei de-a doua scrisori că la o discuție orală ar fi ieșit mai multe la iveală.

Gândiți-vă la un alt caz, asemănător, în care interesul ocultist perturbant nu joacă niciun rol. De câte ori ați fost în situația să comparați anamneza și informațiile despre boală pe care vi le-a dat un oarecare nevrotic în prima discuție cu ceea ce ați aflat de la el după câteva luni de psihanaliză. Făcând abstracție de prescurtarea inevitabilă, câte informații esențiale a omis sau a reprimat, câte relații a deplasat, în fond: câte lucruri incorecte și neadevărate v-a povestit el prima oară! Cred că nu mă veți considera exagerat de scrupulos dacă în circumstanțele date refuz să mă pronunț dacă visul ce ne-a fost comunicat corespunde unei realități telepatice sau unei performanțe inconștiente deosebit de subtile a visătorului sau pur și simplu trebuie luat drept o coincidență izbitoare. Setea noastră de cunoaștere o vom potoli cu un prilej ulterior, în care vom putea să

apelăm la o examinare amănunțită, orală, a visătorului. Nu puteți să spuneți însă că acest rezultat al cercetării noastre v-a dezamăgit, căci vă pregătisem de la bun început că nu o să aflați nimic care să arunce o lumină asupra problemei telepatiei.

Dacă trecem acum la tratarea analitică a acestui vis, trebuie să ne exprimăm din nou nemulțumirea. Materialul de gânduri pe care visătorul îl leagă de conținutul manifest al visului este și el insuficient; din el nu putem face o analiză de vis. Visul zăbovește, de exemplu, în detaliu asupra asemănării copiilor cu părinții, le descrie culoarea părului și posibila sa transformare în decursul timpului, și pentru explicația acestor amănunte amplu zugrăvite avem numai informația sărăcăcioasă dată de visător că el s-a interesat mereu de probleme de asemănare și ereditate; suntem obișnuiți să avem pretenții ceva mai mari! Însă într-un singur loc visul permite o interpretare analitică, tocmai aici analiza, care altminteri nu are nimic a face cu ocultismul, vine în ajutor telepatiei într-un mod ciudat. Din cauza acestui unic loc solicit atenția dumneavoastră pentru acest vis.

Dacă îl priviți corect, acest vis nici nu are dreptul să fie numit „telepatic". El nu-i comunică visătorului nimic ce, sustras cunoștințelor pe care le deține el, se petrece în același timp în altă parte, ci ceea ce povestește visul este cu totul altceva decât evenimentul despre care relatează o telegramă în ziua următoare nopții visării. Visul și întâmplarea sunt divergente într-un punct deosebit de important, numai că ele coincid, abstracție făcând de simultaneitate, într-un alt element, foarte interesant. În vis, *soția* visătorului este cea care a făcut gemeni. Rezultatul constă însă în aceea că *fiica* lui care trăiește departe a născut gemeni. Visătorul nu trece cu vederea această deosebire, el nu pare să știe vreo cale pentru a o

depăși și cum, după cele spuse de el, nu are predilecții oculte, întreabă acum numai foarte timid dacă această concordanță dintre vis și eveniment în ceea ce privește nașterea gemenilor poate fi mai mult decât un simplu hazard. Interpretarea psihanalitică a visului suprimă însă această deosebire dintre vis și eveniment și le dă ambelor același conținut. Dacă recurgem la materialul asociativ pentru acest vis, el ne va arăta, în ciuda sărăciei sale, că aici există o legătură afectivă foarte strânsă între tată și fiică, o legătură care este atât de obișnuită și de firească, încât ar trebui să încetăm să ne rușinăm de ea, și care se exprimă în viață desigur numai ca un interes tandru și își trage ultimele consecințe abia în vis. Tatăl știe că fata lui este foarte legată de el, el este convins că s-a gândit mult la el în orele grele prin care a trecut; vreau să zic că de fapt el are un resentiment față de ginerele lui, pe care-l atinge în scrisoare în treacăt cu câteva observații depreciative. Cu ocazia nașterii (așteptate sau percepute telepatic), în refulat se activează dorința inconștientă: mai bine ar fi ea soția mea (de-a doua), și această dorință este cea care deformează gândul visului și produce deosebirea dintre conținutul manifest al visului și eveniment. Avem dreptul să punem în vis fiica în locul celei de-a doua soții. Dacă am deține mai mult material despre vis, am putea cu siguranță să confirmăm și să adâncim această interpretare.

Și acum am ajuns la ceea ce voiam să vă arăt. Ne-am străduit să menținem imparțialitatea cea mai strictă și am acceptat două concepții ale visului ca fiind la fel de posibile și la fel de nedovedite. Conform primeia, visul este reacția la un mesaj telepatic: fiica ta aduce chiar acum pe lume gemeni. Conform celei de-a doua, visul are la bază un travaliu inconștient al gândirii, care s-ar putea traduce cam așa: azi este ziua în care ar trebui să se producă nașterea, dacă tinerii din Berlin chiar au

greșit calculul cu o lună, cum cred eu de fapt. Iar dacă prima mea soție ar mai trăi, ea nu ar fi mulțumită cu un singur nepot! Pentru ea ar trebui să fie cel puțin gemeni. Dacă această de-a doua concepție este corectă, atunci nu se ivesc alte probleme pentru noi. Este pur și simplu un vis ca oricare altul. Gândurilor (preconștiente) ale visului menționate li s-a alăturat dorința (inconștientă) că nicio alta decât fiica ar fi trebuit să devină a doua soție a visătorului și astfel s-a format visul manifest ce ne-a fost comunicat nouă.

Dacă vrem să acceptăm însă mai degrabă că mesajul telepatic despre fiica lui care a născut a ajuns la cel care dormea, atunci se ridică noi întrebări legate de relația dintre un astfel de mesaj și vis și de influența lui asupra formării visului. Răspunsul este atunci foarte evident și poate fi dat cât se poate de clar. Mesajul telepatic este tratat așa ca o bucată din materialul pentru formarea visului, ca un alt stimul din afară sau dinăuntru, ca un zgomot perturbator de pe stradă, ca o senzație somatică insistentă din propriul organism al celui care doarme. În exemplul nostru se vede cum mesajul este prelucrat cu ajutorul unei dorințe refulate, care stă la pândă, într-o împlinire a dorinței; dar este din păcate mai puțin ușor de arătat că el se combină cu un material devenit concomitent activ, contopindu-se într-un vis. Mesajul telepatic — dacă așa ceva chiar poate fi recunoscut — nu are cum să modifice deci nimic în formarea visului, telepatia nu are nimic de-a face cu esența visului. Și pentru a evita impresia că aș dori să ascund o neclaritate în spatele unui cuvânt abstract și care sună distins, sunt dispus să repet: esența visului constă în procesul specific al travaliului visului, care transpune gânduri preconștiente (resturi diurne) cu ajutorul unei mișcări inconștiente de dorință în conținutul manifest al

visului. Problema telepatiei privește însă visul la fel de puțin ca și problema angoasei.

Sper că veți admite acest lucru, dar îmi veți obiecta curând că doar mai sunt și alte vise telepatice în care nu există nici o deosebire între eveniment și vis și în care nu se găsește nimic altceva decât redarea nedeformată a evenimentului. Nici astfel de vise telepatice nu cunosc din proprie experiență, dar știu că ele au fost relatate adesea. Să presupunem că am avea de-a face cu un atare vis telepatic nedeformat și neamestecat cu nimic, atunci se ridică însă o altă întrebare: putem să numim oare o astfel de trăire telepatică „vis"? O veți face desigur, atâta timp cât acceptați uzul popular al limbii, pentru care tot ce se petrece în timpul somnului în viața dumneavoastră psihică se numește „visare". Poate că și dumneavoastră spuneți: „M-am zvârcolit în vis" și, cu atât mai mult, nu vi se pare nici o incorectitudine să ziceți: „Am plâns în vis" sau „M-am speriat în vis". Dar veți remarca desigur că în toate aceste cazuri ați confundat „vis" cu „somn" sau „starea de somn", fără să faceți nicio distincție între ele. Sunt de părere că ar fi în interesul exactității științifice dacă am face o diferențiere mai clară între „vis" și „starea de somn". De ce să oferim un pandant la confuzia evocată de Maeder, care a descoperit pentru vis o funcție nouă, nevrând cu niciun chip să separe travaliul visului de gândurile latente ale visului? Așadar, dacă ar fi să întâlnim un atare „vis" telepatic pur, vrem să-l denumim totuși mai degrabă o trăire telepatică în starea de somn. Un vis fără condensare, deformare, dramatizare, în primul rând fără împlinirea unei dorințe, doar nu merită acest nume. Îmi veți atrage atenția că mai există și alte producții psihice în somn, cărora ar trebui să le refuzăm atunci dreptul la numele de „vis". Se întâmplă ca incidente reale din timpul zilei pur și simplu să se repete în somn, iar

reproducerile unor scene traumatice în „vis“ ne-au provocat chiar recent la o revizuire a teoriei visului; există vise care se disting prin anumite proprietăți foarte deosebite de felul obișnuit al viselor, care nu sunt de fapt altceva decât niște fantasme nocturne, intacte și nealterate, altminteri foarte asemănătoare cunoscutelor fantasme diurne. Ar fi desigur greșit să excludem aceste formațiuni de la denumirea de „vise“. Însă ele toate vin dinspre interior, sunt produsele vieții noastre psihice, în timp ce „visul telepatic“ pur ar fi, conform noțiunii sale, o percepție din afară, față de care viața psihică s-ar comporta receptiv și pasiv.

II. Cel de-al doilea caz despre care vreau să relatez aici urmează de fapt o altă linie. El nu ne aduce un vis telepatic, ci un vis recurent din anii copilăriei la o persoană care a avut multe trăiri telepatice. Scrisoarea ei, pe care o redau în cele ce urmează, conține unele lucruri stranii asupra cărora nu putem emite nicio judecată. Unele părți pot să fie valorificate pentru relația dintre telepatie și vis.

1

„... Medicul meu, domnul doctor N., m-a sfătuit să vă povestesc un vis, care mă urmărește de circa treizeci – treizeci și doi de ani. I-am urmat sfatul; poate că visul este de interes pentru dumneavoastră în sens științific. Întrucât după părerea dumneavoastră astfel de vise trebuie raportate la experiența unei probleme sexuale din timpul primilor ani ai copilăriei, voi reda niște amintiri din copilărie, ale căror impresii persistă încă și în ziua de azi asupra mea și care au fost atât de puternice, încât mi-au determinat religia.

Aș dori să vă rog ca, după ce-l luați la cunoștință, să-mi comunicați eventual în ce fel vă explicați dumneavoastră acest vis și dacă nu este posibil să-l fac să dispară din viața mea, deoarece mă urmărește ca o stafie și este foarte neplăcut și penibil pentru mine, din cauza circumstanțelor care-l însoțesc — cad de fiecare dată din pat și mi-am făcut deja niște răni destul de serioase.

2

Am treizeci și șapte de ani, sunt foarte viguroasă și sănătoasă fizic, am avut în copilărie — în afară de pojar și scarlatină — o nefrită. La cinci ani am suferit de o oftalmie foarte gravă, în urma căreia am rămas cu vedere dublă. Imaginile stau stâmbe unele față de altele, contururile imaginii sunt estompate, întrucât cicatricele de la abcese prejudiciază claritatea vizuală. Conform verdictului specialiștilor, nu se mai poate însă schimba sau ameliora nimic la ochi. Din cauză că mijesc cu ochiul stâng, pentru a vedea mai clar, jumătatea stângă a feței s-a schimonosit în sus. Prin exercițiu și voință reușesc lucrul de mână de cea mai mare finețe; de asemenea, când aveam șase ani am învățat stând în fața oglinzii cum să nu mai privesc sașiu, așa încât astăzi nu se mai remarcă în exterior nimic din defectul meu la ochi.

Încă din anii cei mai fragezi ai copilăriei am fost mereu singuratică, mă retrăgeam dintre copii și aveam deja viziuni (clarviziuni și premoniții auditive), însă nu le puteam distinge de realitate, ajungând de aceea adesea în conflicte care au făcut din mine o persoană foarte reținută și timidă. Întrucât încă de când eram copil foarte mic știam mult mai mult decât aș fi putut învăța, pur și simplu nu-i mai înțelegeam pe copiii de vârsta mea. Eu însămi sunt cea mai mare din doisprezece frați.

De la șase la zece ani am urmat școala elementară și apoi până la șaisprezece ani liceul la ursulinele din B. La zece ani am recuperat în decurs de patru săptămâni (au fost opt ore de meditație) atâta franceză cât învață alți copii în doi ani. Trebuia numai să repet, era ca și cum aș fi învățat-o deja mai de mult și doar aș fi uitat-o. În general nu a trebuit să învăț nici mai târziu franceza niciodată, spre deosebire de limba engleză, care, deși nu reprezenta un efort pentru mine, îmi era totuși necunoscută. La fel cum mi s-a întâmplat cu franceza am pățit și cu latina, pe care nu am învățat-o niciodată propriu-zis, ci o știu numai din latina bisericească, dar care îmi este perfect familiară. Dacă citesc astăzi o scriere franțuzească, gândesc imediat în franceză, pe când la engleză nu mi se întâmplă asta niciodată, cu toate că stăpânesc mai bine engleza. — Părinții mei sunt țărani, care nu au vorbit de generații niciodată alte limbi în afară de germană și poloneză.

Viziuni: Uneori dispare pentru câteva clipe realitatea și văd ceva cu totul diferit. În locuința mea văd, de exemplu, foarte des un cuplu bătrân și un copil, locuința este atunci altfel mobilată. — Pe când eram în sanatoriu a venit pe la ora patru dimineața prietena mea în cameră, eram trează, lampa era aprinsă și eu stăteam la masă citind, pentru că sufăr mult de insomnii. Întotdeauna această apariție înseamnă pentru mine o supărare, și de astă-dată s-a întâmplat la fel.

În anul 1914 fratele meu era pe front, iar eu nu mă aflam la părinții mei în B., ci eram în Ch. Era dimineață, ora 10, pe 22 august, când am auzit deodată strigând cu vocea fratelui meu «mamă, mamă». După zece minute din nou, dar de văzut nu am văzut *nimic*. Pe 24 august am venit acasă, am găsit-o pe mama foarte abătută și la întrebările mele mi-a explicat că băiatul se anunțase pe 22 august. Ea fusese de dimineață în grădină și-l auzise pe băiat strigând «mamă, mamă». Am consolat-o și nu

i-am spus nimic despre mine. După trei săptămâni a venit o carte poștală de la fratele meu, pe care o scrisese pe 22 august între orele 9 și 10 dimineața, iar imediat după aceea a murit.

Pe 27 septembrie 1921, fiind în sanatoriu, am primit un mesaj de un anume fel. S-a bătut tare de două–trei ori în patul colegei mele de cameră. Eram treze amândouă, eu am întrebat dacă ciocănise ea, dar ea nici măcar nu auzise ceva. După opt săptămâni am aflat că una dintre prietenele mele murise în noaptea din 26 spre 27.

Și acum ceva ce este considerat o halucinație — chestie de gust! Am o prietenă care s-a căsătorit cu un văduv cu cinci copii, eu l-am cunoscut abia prin prietena mea. Aproape de fiecare dată când sunt la ea, văd în casa lor intrând și ieșind o făptură feminină. Este plauzibilă ipoteza că ar fi prima soție a bărbatului. Am cerut de câteva ori o fotografie de-a ei, dar nu am putut să identific apariția după ea. Șapte ani mai târziu, văd la unul dintre copii o poză cu trăsăturile doamnei. Era totuși vorba de prima soție. În această poză arăta cu mult mai bine, tocmai făcuse o cură de îngrășare, și de aici o înfățișare cu mult schimbată pentru o bolnavă de plămâni. — Astea sunt numai câteva exemple dintr-o sumedenie.

Visul: Văd o limbă de pământ, înconjurată de apă. Valurile se izbesc de stânci și apoi sunt smulse din nou înapoi. Pe limba de pământ se află un palmier, îndoit puțin spre apă. O femeie își încolăcește brațul în jurul trunchiului și se apleacă foarte tare înspre apă, de unde un bărbat încearcă să ajungă la mal. La urmă, femeia se așază pe pământ, se ține strâns cu mâna stângă de palmier și-i întinde, cât poate de tare, mâna dreaptă omului din apă, fără să ajungă până la el. Atunci cad din pat și mă trezesc. — Aveam vreo cincisprezece–șaisprezece ani, când am realizat că eu însămi eram această femeie, și atunci am trăit nu numai frica femeii pentru bărbat, ci uneori stăteam ca o terță persoană pasivă și priveam. Și în

etape am visat această întâmplare. Când s-a trezit în mine interesul pentru bărbați (pe la optsprezece–douăzeci de ani), am încercat să recunosc chipul bărbatului, dar mi-a fost imposibil. Spuma lăsa la vedere numai ceafa și partea din spate a capului. Am fost de două ori logodită, dar după cap și statură nu era niciunul dintre acești doi bărbați. — Aflându-mă odată în sanatoriu sub influența paraldehidei, am zărit fața bărbatului, pe care o văd de atunci încolo în fiecare vis de acest fel. Este cea a medicului care mă tratează în sanatoriu, care-mi este desigur simpatic ca medic, dar de care nu mă leagă nimic.

Amintiri: Am între șase și nouă luni. Eu, în cărucior, în dreapta mea doi cai, unul, de culoare maro, mă privește intens și expresiv. Asta este trăirea cea mai puternică, am avut sentimentul că era un om.

Un an: Tata și cu mine în parcul orășenesc, unde un gardian al parcului îmi dă o păsărică în mână. Ochii ei privesc înapoi în ai mei și simt: «este o ființă ca și tine».

Tăierea animalelor acasă: La guițatul porcilor țipam mereu după ajutor și strigam: «Voi tăiați aici un om» (aveam patru ani). Am refuzat întotdeauna carnea ca aliment. Carnea de porc m-a făcut totdeauna să vărs. Abia în război am învățat să mănânc carne, dar numai cu silă, acum mă dezvăț din nou.

Cinci ani: Mama a născut și o aud țipând. Aveam impresia că este un animal sau un om aflat în cel mai mare chin, așa cum aveam și la tăierea animalelor.

În probleme sexuale am fost foarte indiferentă când eram copil, la zece ani încă nu intrau în capacitatea mea de înțelegere păcatele împotriva castității. Prima menstruație am avut-o la doisprezece ani. Abia la douăzeci și șase de ani, după ce am dat viață unui copil, s-a trezit femeia din mine, până atunci (o jumătate de an) aveam vărsături puternice la actul sexual. Și mai târziu îmi venea să vărs dacă mă apăsa cea mai mică indispoziție.

Am un simț extraordinar de ascuțit de observație și un auz fin de excepție, și mirosul este la fel de puternic dezvoltat. Pot să recunosc după miros, cu ochii legați, niște oameni cunoscuți care se află în mijlocul altor oameni.

Vederea și auzul meu amplificate nu le consider de natură patologică, ci le pun pe seama unui simț mai fin și a unei capacități mai rapide de combinație, dar despre asta nu am vorbit decât cu profesorul meu de religie și cu domnul dr. ..., cu acesta din urmă însă numai cu reticență, căci mă temeam să nu aud că ceea ce eu personal consider a fi însușiri în plus el consideră a fi un minus și pentru că am devenit foarte rezervată și sfioasă ca urmare a faptului că am fost greșit înțeleasă în tinerețea mea."

Visul, a cărui interpretare ne-o prezintă autoarea, nu este greu de înțeles. Este un vis al salvării din apă, deci un vis tipic de naștere. Limbajul simbolisticii nu cunoaște, după cum știți, gramatică, el este extrema unui limbaj la infinitiv, iar activul și pasivul sunt reprezentate prin aceeași imagine. Dacă în vis o femeie trage (sau vrea să tragă) un bărbat din apă, asta poate să însemne că ea vrea să fie mama lui (îl recunoaște ca fiu, precum fiica faraonului pe Moise) sau că vrea să devină prin el mamă, să aibă un fiu de la el, care, fiind leit cu el, este echivalat cu el. Trunchiul pomului de care se ține femeia poate fi ușor recunoscut ca simbol al falusului, chiar dacă nu stă drept, ci înclinat — în vis se spune: îndoit — spre oglinda apei. Venirea și retragerea valurilor i-au sugerat odată unei alte visătoare, care produsese un vis foarte asemănător, comparația cu durerile intermitente ale facerii, și când am întrebat-o, căci nu născuse încă niciodată, de unde cunoaște această caracteristică a travaliului nașterii, mi-a spus că îți reprezinți durerile facerii ca pe un fel de colică, ceea ce

este din punct de vedere fiziologic ireproșabil. A făcut aici asociația: „Des Meeres und der Liebe Wellen“*. De unde a putut să ia visătoarea noastră de acum la o vârstă atât de fragedă prezentarea mai fină a simbolului (limbă de pământ, palmier), nu aș ști desigur să spun. De altfel, să nu uităm: când oamenii susțin că sunt urmăriți de ani de zile de același vis, reiese adesea că în mod manifest nu este chiar același. Numai sâmburele visului s-a repetat de fiecare dată, detaliile conținutului au fost modificate ori li s-au adăugat unele noi.

La sfârșitul acestui vis evident de angoasă, visătoarea cade din pat. Asta este o altă reprezentare a nașterii. Cercetarea analitică a fobiilor de înălțime, a fricii în fața impulsului de a se arunca pe fereastră v-a dus desigur pe toți la același rezultat.

Cine este acum bărbatul de la care-și dorește visătoarea un copil sau echivalentului căruia ar vrea ea să-i fie mamă? Ea s-a străduit adesea să-i vadă chipul, dar visul nu i-a îngăduit-o, bărbatul trebuia să rămână incognito. Știm din nenumărate analize ce înseamnă această ascundere și concluzia noastră prin analogie este adeverită printr-o altă afirmație a visătoarei. Fiind odată sub influența paraldehidei, a recunoscut fața omului din vis ca fiind cea a medicului ei din sanatoriu, care o trata și care nu însemna nimic mai mult în viața ei emoțională conștientă. Originalul nu se arătase deci niciodată, dar copia sa în „transfer“ ne permite să tragem concluzia că înainte ar fi trebuit să fi fost întotdeauna tatăl. Câtă dreptate avea Ferenczi, când trimitea la „visele celor neinițiați“ ca dovezi valoroase pentru confirmarea presupunerilor noastre analitice! Visătoarea noastră era cea mai mare din doisprezece copii; cât de des trebuie să

* În traducerea exactă a titlului: „Valurile mării şi ale dragostei“, piesă scrisă de cunoscutul dramaturg austriac Franz Grillparzer (1791–1872). (*N.t.*)

fi trecut prin chinurile geloziei și dezamăgirii când nu ea, ci mama primea de la tată copilul dorit!

Visătoarea a înțeles cât se poate de corect că primele ei amintiri din copilărie vor fi valoroase pentru interpretarea visului ei timpuriu și care se tot repetă de atunci. În prima scenă dinainte de a împlini un an se află în cărucior, lângă ea sunt doi cai, dintre care unul o privește intens și expresiv. Ea numește asta trăirea ei cea mai puternică, are sentimentul că el ar fi un om. Putem să ne transpunem în acest sentiment numai dacă acceptăm ideea că cei doi cai ar reprezenta aici, ca de atâtea ori, un cuplu, tatăl și mama. Este atunci ca o străfulgerare a totemismului infantil. Dacă am putea vorbi cu autoarea acestei scrisori, i-am adresa întrebarea dacă tatăl ei nu ar putea fi recunoscut după culoarea lui în calul *maro*, care o privește atât de omenește. A doua amintire este legată asociativ cu prima prin aceeași „privire plină de înțelegere". Dar faptul că mica pasăre este luată în mână îi amintește analistului, care are până la urmă și el prejudecățile lui, de o trăsătură a visului care pune mâna femeii în relație cu un alt simbol falic.

Următoarele două amintiri țin una de cealaltă, ele oferă și mai puține dificultăți interpretării. Țipătul mamei în timpul nașterii îi amintește direct de guițatul porcilor în timpul tăierii la ea acasă și o transpun în aceeași frenezie compătimitoare. Numai că noi presupunem și că aici există o reacție puternică împotriva unei dorințe răutăcioase de moarte, care o viza pe mama ei.

Cu aceste sugestii ale tandreței față de tată, ale atingerilor genitale cu el și ale dorințelor de moarte împotriva mamei s-a trasat conturul complexului Oedip feminin. Ignoranța în chestiuni sexuale mult timp păstrată și frigiditatea ulterioară corespund acestor ipoteze. Autoarea scrisorii a devenit virtual — și din când în când desigur

și faptic — o nevrotică isterică. Din fericire, forțele vieții au luat-o energic cu ele, au trezit în ea senzațiile sexuale feminine, i-au adus fericirea maternă și i-au înlesnit capacitatea de a munci, dar o parte din libidoul ei tot mai aderă la punctele de fixație ale copilăriei ei, ea tot mai are acel vis care o aruncă din pat și o pedepsește, pentru alegerea incestuoasă de obiect, cu „răni destul de serioase".

Iar tot ce nu au putut realiza cele mai puternice influențe ale trăirii ulterioare ar trebui să reușească acum explicațiile epistolare ale unui medic străin! Probabil că o analiză propriu-zisă desfășurată pe o perioadă mai îndelungată ar izbuti să o facă. Așa cum stau lucrurile, a trebuit să mă mulțumesc să îi scriu că sunt convins că suferă de efectele unei legături emoționale puternice cu tatăl ei și ale corespunzătoarei identificări cu mama, dar nu îmi fac speranțe că această explicație îi va folosi. Vindecările spontane ale nevrozelor lasă de obicei cicatrice în urma lor și acestea devin din când în când din nou dureroase. Noi suntem foarte mândri de arta noastră, dacă am realizat o vindecare prin psihanaliză, dar nu putem să împiedicăm întotdeauna ca rezultatul să fie formarea unei cicatrice dureroase.

Micul șir de amintiri ne va mai reține puțin atenția. Am afirmat odată că astfel de scene din copilărie sunt „amintiri-ecran", care sunt selecționate într-o perioadă mai târzie, puse laolaltă și nu rareori falsificate cu această ocazie. Uneori se poate ghici cărei tendințe îi servește această prelucrare ulterioară. în cazul nostru auzim de-a dreptul cum Eul autoarei se laudă ori se liniștește prin intermediul acestui șir de amintiri: Eram de mică o făptură deosebit de nobilă și de miloasă. Am recunoscut de timpuriu că animalele au un suflet la fel ca și noi și nu am suportat cruzimile față de

animale. Păcatele cărnii au fost departe de mine, iar castitatea mi-am păstrat-o până târziu... Cu o atare explicație contrazice zgomotos presupunerile pe care trebuie să le facem despre frageda ei copilărie pe baza experienței noastre analitice — că era plină de porniri sexuale premature și de mișcări puternice de ură față de mama ei și de frații și surorile ei mai mici. (Micuța pasăre poate, în afara semnificației genitale atribuite ei, să o aibă și pe cea de simbol pentru un copil mic, ca toate animalele mici, iar amintirea accentuează atât de insistent egalitatea în drepturi a acestei mici fărpturi cu ea însăși.) Scurtul șir de amintiri dă astfel un exemplu atât de drăgălaș pentru o structură psihică având un dublu aspect. Privind superficial, ea dă expresie unui gând abstract care se raportează aici, ca de obicei, la elemente etice, ea are conform denumirii lui H. Silberer conținut *anagogic*; la o investigare care pătrunde mai profund, ea se dovedește a fi o înlănțuire de fapte din domeniul vieții pulsionale refulate, își revelează deci conținutul *psihanalitic*. După cum știm, Silberer, care a fost printre primii să ne atenționeze să nu uităm de cota-parte mai nobilă a sufletului omenesc, a emis afirmația că toate sau cele mai multe vise admit o astfel de interpretare dublă, una mai pură, anagogică, peste cea comună, psihanalitică. Din păcate, nu este așa; din contră, o astfel de suprainterpretare izbutește foarte rar; din câte știu, nici nu s-a publicat până azi un exemplu valid al unei asemenea analize de vis cu dublu sens. Dar puteți să faceți relativ frecvent astfel de observații asupra seriilor asociative pe care le produc pacienții noștri în cura analitică. Ideile spontane succesive se îmbină pe de o parte printr-o asociere clară, aflată la lumina zilei, continuă, pe de altă parte remarcați o altă temă, situată undeva mai adânc, ținută în secret, care participă simultan la toate aceste idei spontane. Contrastul dintre

cele două teme dominante în aceeași serie asociativă nu este întotdeauna cel dintre înalt-anagogic și comun-analitic, ci mai degrabă cel dintre *revoltător* și *respectabil* sau indiferent, ceea ce vă face apoi să înțelegeți cu ușurință motivul formării unei astfel de înlănțuiri de asociații cu dublă determinare. În exemplul nostru nu este desigur o coincidență că anagogia și interpretarea psihanalitică se află într-o opoziție atât de pregnantă; ambele se referă la același material și tendința ulterioară este tocmai cea a formațiunilor reacționale care se ridicaseră împotriva mișcărilor pulsionale renegate.

De ce căutăm însă noi oare o interpretare psihanalitică și nu ne mulțumim cu cea anagogică mai accesibilă? Acest lucru este legat de mai multe elemente, de existența nevrozei în genere, de explicațiile pe care le cere ea cu necesitate, de faptul că virtutea nu-i face pe oameni atât de voioși și de puternici în viață, precum ar trebui să ne așteptăm, ca și cum ar mai purta în sine încă prea mult din originea ei — nici visătoarea noastră nu a fost realmente recompensată pentru virtutea ei — și încă de alte elemente pe care nu trebuie să le expun tocmai în fața dumneavoastră.

Am lăsat însă până acum complet deoparte telepatia, cealaltă determinantă a interesului nostru pentru acest caz. Este timpul să revenim la ea. Ne este aici într-un anumit sens mai ușor decât la domnul din primul caz. La o persoană căreia îi dispare atât de ușor și deja din prima tinerețe realitatea, pentru a face loc unei lumi fantastice, devine extrem de puternică tentația de a pune în legătură trăirile telepatice și „viziunile“ ei cu nevroza ei și de a le deriva din aceasta, cu toate că nici aici nu trebuie să ne înșelăm asupra forței constrângătoare a argumentelor noastre. Noi punem numai posibilități inteligibile în locul necunoscutului și al incomprehensibilului.

La 22 august 1914 dimineața, la ora 10, corespondenta noastră percepe telepatic că fratele ei aflat pe front strigă „mamă, mamă“. Fenomenul este unul pur acustic, se repetă la scurt timp, dar ea nu vede cu această ocazie nimic. După două zile merge la mama ei și o găsește foarte abătută, întrucât băiatul i se anunțase cu exclamația repetată „mamă, mamă“. Își amintește imediat de același mesaj telepatic, de care avusese parte în același timp și, într-adevăr, după câteva săptămâni, se constată că tânărul luptător a murit în acea zi la ora respectivă.

Nu se poate demonstra, dar nici tăgădui că procesul a fost mai degrabă următorul: mama ei îi comunică într-o zi că fiul îi dă un mesaj telepatic. Imediat se naște convingerea în ea că a avut la aceeași oră aceeași experiență. Astfel de iluzii ale memoriei apar cu o forță constrângătoare pe care o extrag din sursă reală; ele transpun însă realitatea psihică în una materială. Elementul puternic la iluzia mnezică este că ea poate deveni o expresie bună pentru tendința existentă în soră de identificare cu mama. „Tu îți faci griji pentru băiat, dar eu sunt de fapt mama lui. Deci strigătul lui la mine s-a referit, eu am primit acel mesaj telepatic.“ Firește, sora ar respinge decisiv încercarea noastră de explicație și ar persista în credința ei în propria trăire. Numai că ea chiar nu poate să facă altfel; ea trebuie să creadă în realitatea efectului patologic, atâta timp cât realitatea premisei inconștiente îi este necunoscută. Tăria și inviolabilitatea oricărui astfel de delir doar decurg din proveniența sa dintr-o realitate psihică inconștientă. Mai remarc că nu ne incumbă să explicăm aici experiența mamei și să-i cercetăm autenticitatea.

Fratele decedat nu este însă numai copilul imaginar al celei care ne-a scris, ci el reprezintă și un rival primit încă de la naștere cu ură. De departe cele mai multe

presimțiri telepatice se referă la moarte și la posibilitatea morții; pacienților analitici care ne relatează despre frecvența și infailibilitatea presentimentelor lor sumbre le putem dovedi cu o regularitate similară că ei nutresc dorințe de moarte inconștiente deosebit de puternice față de cei apropiați lor și de aceea le-au reprimat de mult timp. Pacientul al cărui istoric de boală l-am relatat în 1909 în „Bemerkungen über einen Fall von Zwangsneurose“** era un exemplu în acest sens; el era numit de rudele sale și „corb“; însă când bărbatul amabil și plin de spirit — care de atunci a fost răpus în război — a pășit pe drumul însănătoșirii, m-a ajutat chiar el să clarific trucurile lui psihologice. Nici comunicarea pe care ne-o face una dintre scrisorile primului nostru corespondent, cum el și cu cei trei frați ai săi au primit vestea morții fratelui lor mezin ca pe ceva de mult știut în interior, nu pare să necesite o altă explicație. Frații mai mari vor fi nutrit înlăuntrul lor aceeași convingere despre inutilitatea venirii pe lume a celui mai mic.

O altă „viziune“ a visătoarei noastre, a cărei înțelegere este poate facilitată de cercetarea analitică! Prietenele au în mod vădit o mare însemnătate pentru viața ei afectivă. Moartea uneia dintre ele i s-a dezvăluit recent prin bătăi pe timp de noapte în patul unei colege de cameră din sanatoriu. O altă prietenă se căsătorise cu mulți ani în urmă cu un văduv care avea mulți (cinci) copii. În locuința lor vedea în mod regulat în timpul vizitelor ei apariția unei doamne, în care a presupus-o pe răposata primă soție, ceea ce mai întâi nu s-a confirmat și a devenit o certitudine abia după șapte ani prin descoperirea unei alte fotografii a decedatei. Această realizare vizionară se află în aceeași strânsă dependență

* Apărută la Editura Trei, în 2010, în Freud, *Opere esențiale*, vol. 7, „Nevroză, psihoză, perversiune“, sub titlul „Remarci asupra unui caz de nevroză obsesională“. (*N.t.*)

cu complexele familiale ale visătoarei, pe care noi le cunoaștem, ca și presimțirea ei legată de moartea fratelui. Dacă se identifica cu prietena ei, își putea găsi în persoana acesteia împlinirea dorinței ei, căci toate fiicele mai mari ale unor familii cu mulți copii își creează în inconștient fantasma de a deveni prin moartea mamei cea de-a doua soție a tatălui. Dacă mama este bolnavă sau moare, fiica cea mai mare ajunge ca de la sine în locul aceleia în relația cu frații și surorile și poate să preia și pe lângă tată o parte dintre funcțiile soției. Dorința inconștientă completează cealaltă parte.

Asta este cam tot ce voiam să vă povestesc. Aș mai putea adăuga observația că aceste cazuri de mesaj telepatic sau producție telepatică discutate aici sunt legate în mod clar de excitații care țin de domeniul complexului Oedip. Afirmația poate suna frapant, nici nu aș da-o ca pe o mare descoperire. Să ne întoarcem mai degrabă la rezultatul pe care l-am obținut din cercetarea visului în primul nostru caz. Telepatia nu are nimic de-a face cu esența visului, ea nici nu poate adânci înțelegerea noastră analitică a visului. Dimpotrivă, psihanaliza poate stimula studiul telepatiei, aducând mai aproape de înțelegerea noastră cu ajutorul interpretărilor ei unele aspecte incomprehensibile ale fenomenelor telepatice sau dovedind despre alte fenomene, încă îndoielnice, că sunt de natură telepatică.

Ce rămâne de pe urma aparenței unei legături strânse dintre telepatie și vis este că somnul favorizează telepatia incontestabil. Asta nu este, ce-i drept, o condiție inevitabilă pentru apariția proceselor telepatice — fie că ele se bazează pe mesaje, fie pe o activitate inconștientă. Dacă se întâmplă să nu știți asta încă, atunci o veți învăța din exemplul celui de-al doilea caz al nostru, în care mesajul băiatului vine între orele 9 și 10 dimineața. Dar mai trebuie să spunem că nu avem

dreptul să obiectăm față de observațiile telepatice pe motiv că evenimentul și presimțirea (sau mesajul) nu au avut loc în același moment astronomic. Despre mesajul telepatic este desigur probabil că el are loc odată cu evenimentul și totuși este perceput de conștiință abia în timpul somnului din noaptea următoare — sau chiar și în starea de veghe abia după un timp, atunci când are loc o pauză a activității mentale active. Noi și suntem de părere că visul nu începe să se formeze necesarmente abia odată cu transpunerea în starea de somn. Gândurile latente ale visului pot să fi fost pregătite adesea pe parcursul întregii zile, până ce găsesc în timpul nopții contactul cu dorința inconștientă care le preface în vis. Dacă fenomenul telepatic este însă doar un produs al inconștientului, atunci nu se ridică o nouă problemă. Aplicarea legilor vieții psihice inconștiente s-ar înțelege atunci pentru telepatie de la sine.

V-am dat impresia că vreau în ascuns să iau partea realității telepatiei în sensul ocult? Aș regreta foarte mult că este atât de greu să eviți să lași o asemenea impresie. Căci eu chiar am vrut să fiu complet nepărtinitor. Am și toate motivele să fiu așa, pentru că nu am opinii pe acest subiect, nu știu nimic despre el.

STĂPÂNUL ȘI ANIMALUL DE CASĂ

BENEFICIILE RELAȚIILOR CU ANIMALELE

Plecând de la peste o sută de studii de psihologie şi sociologie, Barrie Gunter pune în evidență beneficiile aduse de relația dintre oameni şi animalele lor de companie: celor mici le întăreşte simțul responsabilității, adulților le oferă un copil-surogat sau un prilej pentru întărirea statutului social, iar pe bătrâni îi ajută să se simtă mai puțin singuri. Spre finalul cărții, autorul subliniază şi efectele terapeutice pe care câinii, pisicile, caii sau delfinii le pot avea în tratamentul persoanelor cu handicap fizic sau cu tulburări mentale.

Barrie Gunter este doctor în psihologie, şeful Centrului de Jurnalism şi Comunicare de la Universitatea din Leicester, autor şi coautor a peste 50 de cărți dedicate mai ales relațiilor dintre mass-media şi opinia publică, precum şi psihologiei ambientale sau violenței din jocurile video.

BARRIE GUNTER

STĂPÂNUL ȘI ANIMALUL DE CASĂ

BENEFICIILE RELAȚIILOR CU ANIMALELE

PSIHOLOGIA PENTRU TOȚI
PPT
3
TREI